

TAMPEREEN YLIOPISTO

Henna Kojo

KÄYTÄNTÖ, ESTETIIKKA, ELÄMÄNTAPA

Modernisoituva koti 1950–1960-lukujen Suomessa

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2019

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

KOJO HENNA: Käytäntö, estetiikka, elämäntapa – Modernisoituva koti 1950–1960-lukujen Suomessa.

Pro gradu -tutkielma, 71 s., 5 liites.

Historia

Toukokuu 2019.

Tutkielma avaa kodin modernisaation taustalla vallinneita arvoja, modernismin sisältöjen rakentamista sekä muuttuvan kodin kokemusta 1950–1960-lukujen Suomessa. Tuona aikana suomalainen elämäntapa ja asuminen olivat muutoksessa sota-aikaa seuranneen jälleenrakennuksen sekä kaupungistumisen ja lähiörakentamisen seurauksena. Kodin uudelleenajattelu oli kansainvälinen ilmiö, joka käynnistyi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä arkkitehtien kiinnostuessa asuntoarkkitehtuurista. Funktionalismin edustajien tavoitteena oli kehittää koti, joka vastaisi asumiselle asetettuihin tarpeisiin asukkaiden varallisuudesta, yhteiskuntaluokasta tai asuinpaikasta riippumatta. Ratkaisu oli keittiöstä, olohuoneesta ja makuuhuoneesta muodostuva kokonaisuus – minimiasunto. Inspiraatiota suunnittelijat saivat teollisuudesta, ja modernin kodin olikin tarkoitus olla tehokas ja käytännöllinen asumiskone. Nämä samat toimivuuden ihanteet olivat keskeisellä sijalla 1950–1960-lukujen rationaalisessa, modernissa kodissa. Käytännöllisyyden rinnalla muita arvostuksia olivat kauneus, kotoisuus ja perhekeskeisyys.

Pro gradu –tutkielma erittelee, millä tavoin kuvaa modernista kodista rakennettiin *Kaunis koti* -lehdessä ja millaiseksi modernisoituva koti koettiin 1950–1960-lukuja käsittelevissä muistelukerronnoissa. Tutkielma tarkastelee *Kauniissa kodissa* modernisaatiosta luotua kuvaa käytännöllisyyden, estetiikan ja elämäntavan näkökulmista, sekä tutkii näiden näkökulmien kautta millaiseksi oma koti on käsitetty kirjoitetussa muistitietoaineistossa. Kokivatko muistelijat osallistuneensa kodin modernisaatioon, oliko heillä siihen halua tai mahdollisuuksia?

1950–1960-lukujen kotien kokemusta on aiemmin tutkittu joko tietyn asukasryhmän, kuten lähiössä eläneiden tai tietynlaisen asumismuodon kautta. Tutkielma ottaa laajemman näkökulman ja tarkastelee koko asumisen kirjoa modernisoitumisen näkökulmasta. Muistitietoaineiston käyttäminen nostaa kuuluville eri-ikäisten ja erilaisia taustoja edustavien muistelijoiden äänet heidän kuvaillaessaan kodin kokemusta. Aineistojen analyysin menetelmänä käytetään kirjallisen muistitietotutkimuksen menetelmiä sekä lähilukua. Näiden avulla tarkastellaan kielellisiä keinoja joiden avulla modernisuuden kaltaisesta abstraktista ilmiöstä puhutaan, sekä luodaan lähdekriittinen ote aineistoihin. Muistitietotutkimuksen menetelmät tukevat aineiston yhteneväisten ja eroavaisten piirteiden erittelyä ja analysointia.

Tutkielman keskeisin löydös aineistojen lähiluvulla on, että 1950–1960-lukujen modernisoituva koti oli jatkuvien määrittelypyrkimysten alla. Rationaali modernismi ei ollut saavuttanut selkeitä sisältöjä, ja koteja pyrittiinkin siksi modernisoimaan esineistö ja tilanjako edellä. Näiden uudenaikaisten elinympäristöjen avulla toivottiin kansalaisten elämäntavan ohjautuvan moderneille raiteille. Elämäntapa oli murroskohdassa, jossa modernissa kodissa elettiin normatiivista, asiantuntijatietoon nojautuvaa ja perhekeskeistä elämää. Osa modernin elämän arvoista, kuten kotitöiden sukupuolittuneisuus, vanhempien roolit kasvattajina sekä kulutuksen talonpoikainen etiikka omaksuttiin 1950–1960-luvuilla talonpoikaisesta kulttuurista.

1. Johdanto.....	1
1.1 Aiempi tutkimus.....	3
1.2 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymys.....	4
1.3 Ydinkäsitteet ja metodologia.....	6
1.4 Aineistot ja tutkielman rakenne.....	9
Tutkielman rakenne.....	14
2. Modernin kodin rationaalisuus.....	15
2.1 Moderni asuntoarkkitehtuuri.....	16
2.2 Rationaalisuus 1950–1960-lukujen ihanteena.....	18
2.3 Rationaalisen kodin rakentaminen.....	20
2.4 Moderni kansalainen ja kuluttajuus.....	26
3. Modernin kodin estetiikka.....	31
3.1 Arjen estetiikka.....	31
3.2 Rationaalinen, moderni tyyli.....	34
3.3 Moderni tilajako.....	42
3.4 Esineet ja arjen estetiikka.....	45
4. Modernin kodin elämäntapa.....	50
4.1 Sukupuoli ja perhekeskeisyys 1950–60-lukujen modernismissa.....	54
4.2 Toinen vuoro – kotityöt.....	60
4.3 Vapaa-aika - olohuone modernisoituneen kodin näyteikkunana.....	63
5. Lopuksi.....	66
Lähteet ja kirjallisuus.....	69
Arkistolähteet.....	69
Painetut lähteet.....	69
Tutkimuskirjallisuus.....	69
Liitteet.....	72
Liite 1.....	72
Liite 2.....	74
Liite 3.....	75

1. Johdanto

Jokaisella meistä on yksi tai useampi koti elämämme aikana ja koti on paikka, josta rakennamme suhteemme sen ulkopuoliseen maailmaan. Sijainnin, tilan, esineiden ja asukkaiden lisäksi koti muodostuu muistoista, aistimuksista ja tunteista. Koti on yksityiselämän paikka, jonka tarkoitus on tarjota turvallinen tila vapaa-ajalle, levolle ja hoivalle. Kotiin saapuessamme emme kuitenkaan voi jättää yhteiskuntaa sen kynnykselle, vaan se seuraa ohjeiden, arvojen, tapojen ja sanktioiden muodossa. Eri aikoina hyvä koti on määritelty yhteiskunnan ja asukkaiden toimesta eri tavoin.

Tässä tutkielmassa tarkastelen Suomessa tapahtunutta asumisen ja kodin muutosta 1950–1960-luvuilla. Tuolloin sotia seurannut jälleenrakennusaika oli päättymäisillään ja oltiin siirtymässä kohti modernin asumisen ihanteita rakentamalla metsälähiöitä ja kohentamalla asumisen standardeja. Mukana olivat valtio lainsäädännön ja lainoituksen muodossa, arkkitehtien ja muotoilijoiden ammattikunnat kansainvälisiä suuntauksia seuraten ja standardisoiden, sekä tietenkin media välittäen suomalaisille tietoa modernista kodista. Tavoitteena oli nostaa suomalaisten asumisen tasoa ja edistää Suomen modernisaatiokehitystä kotien kautta. Vielä edessäpäin oli markkinavoimien roolia korostava, tehokkuutta ihannoiva 1970-luvun lähiörakentaminen. 1950–1960-luvun asumisen ihanteita olivat modernisuus, terveellisyys ja perhekeskeisyys, joiden kulminoituma olivat niin kutsutut metsälähiöt, joiden minimiasuntojen oli tarkoitus tarjota jokaiselle perheelle luontoyhteys ja varallisuudesta riippumatta toimiva koti.¹

Tutkielman analyysin kohteena on 1950–1960-lukujen asumisen rationalisoituminen ja modernisoituminen. Kodin muutoksen taustalla vaikuttivat 1800-luvulla syntyneet ajatukset asumisen hygieniasta ja 1900-luvun alun puutarhakaupunki-ihanne. Lisäksi 1950–60-lukujen modernisaatio seurasi 1930–1940-lukujen aikana muotonsa saanutta funktionalismia.² Sen keskeisiä ajatuksia olivat standardien ihannointi ja optimistinen suhtautuminen kehitykseen. Negatiivisesti funktionalismi asennoitui vanhan nostalgisoimiseen ja tavaroihin kiintymiseen.

Rationaalisen modernin kodin ihanteiden tuottamista ja välittämistä tutkielmassa tarkastellaan *Kaunis koti* -lehden kirjoitusten avulla. Lisäksi Tulkitaan niitä tapoja, joilla moderni toteutui tavallisissa kodeissa. Julkisen kirjoittelun ja muistelukerrontojen rinnakkainen tarkastelu auttaa rakentamaan kuvaa siitä, millaisia ihanteet kodin eri osa-alueista olivat ja kuinka näiden ihanteiden vaikutus koettiin erilaisissa asumismuodoissa 1950–1960-lukujen Suomessa. Tutkielma yhdistelee kulttuuri- ja sosiaalishistorian menetelmiä ja käsitteitä luoden kokonaisuuden, jossa pohditaan niin

¹ Sanaksenaho 2018, 68.

² Saarikangas 1997, 61.

arkielämän estetiikan, tilallisten käytäntöjen kuin elämäntavan muutoksen merkitystä kodin kokemukseen.

Klassismin ja funktionalismin yhteentörmäys 1920-luvulta lähtien yhdisti asunnon terveellisyyden ja kauneuden kysymykset: arkkitehtien ja asuntopolitiikkaa linjaavien toimijoiden tavoitteena oli yhteiskunta, jossa kaikilla olisi kaunis ja käytännöllinen koti. Terveelliseksi kodiksi katsottiin hygieeninen ja valoisa asunto.³ Selkeiden pintojen, yksinkertaisuuden ja vaaleiden värien, sekä tilajaon avulla jokaisen perheen kodin oli mahdollista olla terveellinen kasvuympäristö. 1930-luvulla asuntojen suunnittelua ohjaaviksi ajatuksiksi valikoituivat käytännöllisyys ja yhdenmukaisuus, jotka syrjäyttivät suunnitteluperiaatteina säädynmukaisuuden ja statuksen. Arkkitehtien ajatus oli, että riippumatta yhteiskuntaluokasta ihmisten kodeilleen asettamat toiveet olivat samat: lepo, yhdessäolo ja huolto.⁴

Asumisen modernisaatio tapahtui Suomessa muun yhteiskunnan modernisoitumista nopeammin johtuen sotien aiheuttamasta asuntopulasta. Haasteena kodin modernisoitumiselle olikin muun elämän saattaminen modernien asuntojen tasalle.⁵ 1950–1960-lukujen moderni oli rationaalista ja hyvin asiantuntijavetoista sekä valistavaa. Kodin uudistumiselle asetetut yhteiskunnalliset tavoitteet seurasivat kansanvälisiä vaikutteita ja päämääräksi asetettiin suomalaisten asumisen tason nostaminen tekniikan, standardisoinnin ja tapojen avulla. Muutosta edistettiin poliittisten toimien ohella ideaalimalleilla ja muodilla. Uudenlaisen kuluttajuuden, elämäntyylin ja toimintatapojen äärelle kuluttajia ohjattiin muun muassa mainoksien, lehtien ja oppaiden avulla.⁶ Hyvän esimerkin aikakauden asumisen ideoista antaa *Kaunis koti* -lehti, joka esitteli erilaisia moderneja koteja, niiden esineitä ja koneita valistuneelle lukijakunnalle. Lehti myös korosti kirjoittajiensa ammattitaitoa ja tietämystä mainitsemalla usein näiden koulutuksen ja ammatin tekstien yhteydessä, lisäten näin kirjoitusten tiedollista auktoriteettiasemaa. Juuri tämän aseman vuoksi tutkielman aineistona luetaan lehden artikkeleita. Lukijakunnalle hyvän sisustusmaun ja muotoilun määrittelijöitä olivat lehden kirjoittajat, jotka ammattinsa puolesta saivat määritellä suomalaisten kotien tyylin. On tärkeää huomata, että tämä määrittelijöiden asiantuntijajoukko Suomessa 1950–1960-luvuilla oli suppea.⁷ Monet muotoilijat opettivat, suunnittelivat ja kirjoittivat alan lehtiin kyeten näin vaikuttamaan muotoilualan suuntaan, tarjolla olevien esineiden tyyliin ja siihen, miten vallitsevasta tyylistä keskusteltiin mediassa.

³ Saarikangas 1993, 80–82.

⁴ Sarantola-Weiss 2003, 82.

⁵ Saarikangas 1993, 341.

⁶ Juntto 1990, 28.

⁷ Katso Liite 3.

1.1 Aiempi tutkimus

Tutkimuskirjallisuuden ytimen muodostaa arkkitehtuuria ja asumisen muutosta 1900-luvulla käsittelevä historiantutkimus, keskeisimpänä taidehistorioitsija Kirsi Saarikankaan tutkimukset minimiasunnosta, tyyppitaloista sekä tilan ja sukupuolen välisestä yhteydestä. Tutkielman aiheen kontekstoinnissa olen hyödyntänyt Saarikankaan tutkimuksia puutarhakaupunkiaatteista ja funktionalismista lähtien. Nämä ilmiöt osaltaan mahdollistivat kodin modernisoitumisen 1950–1960-luvuilla.

Tutkielma rakentaa dialogia Saarikankaan esittämälle väitteelle siitä, kuinka modernisoituneet asenteet olivat seurausta modernisoituneista ympäristöistä. Artikkelissaan *Yhdenmukaistuva asunto. Asuntoreformi Helsingissä 1900-luvulla* Saarikangas sanoo, että 1950-lukujen lähiöistymisen, uusien esineiden, kalusteiden ja kodinkoneiden myötä tapahtui “massojen modernin läpimurto”.⁸ Tutkielmassani pohdin, näkyvätkö fyysisen maailman muutokset muutoksina ajattelumalleissa. Esimerkiksi Tiina Huokuna esittää väitöskirjassaan *Vallankumous kotona!: arkielämän visuaalinen murros 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa.*, että kodin esinemaailman muutos vaikutti kuluttajien käsityksiin ja elämäntapaan.

Saarikankaan tutkimuksien lisäksi Anneli Junton laatimat kokonaisesitykset suomalaisen arkkitehtuurin ja asuntopolitiikan historiasta, sekä Minna Sarantola-Weissin ja Tiina Huokunan tutkimukset kodin esinemaailmasta muodostavat pohjan, jonka kanssa vuoropuhelussa tutkielma jäsentelee kodin ihanteita 1900-luvun puolivälissä. Sarantola-Weiss väitöskirjassaan *Sohvaryhmän läpimurto* määrittelee kuluttajuuden, kansalaisuuden ja hyvän maun välisen yhteyden. Tämä yhteys oli Sarantola-Weissin mukaan muodostunut 1970-luvulle tultaessa vaurastumisen, kaupungistumisen ja keskiluokkaistumisen kautta. Tätä tulkintaa hyödynnän aineistojen analyysin apuvälineenä. Kansalaisuuden ja kuluttajuuden yhteyttä rakentamaan oli valjastettu perhe ja koti, joiden tehtävänä oli olla yksityisiä ja valistuneita.⁹ Tämä kehitys on yksi selittävä tekijä sille, miksi perhekeskeisyys ja kodille asetetut paineet korostuvat niin 1950–1960-lukujen lehtikirjoittelussa, kuin tuon aikakauden muistelussa.

Suomalaista asumisen ja muotoilun historiaa kartoittavien tutkimusten lisäksi kirjallisuutena käytetään pohjoismaista modernisaation ja hyvinvointivaltion välisiä yhteyksiä analysoivaa tutkimusta.¹⁰ Muu keskeinen tutkimuskirjallisuus käsittelee lähiluvun ja muistitiedon metodologiaa,

⁸ Saarikangas 1997, 80.

⁹ Sarantola-Weiss 2003, 55–56.

¹⁰ Esimerkiksi Guldberg 2011 ja Hilson 2008.

sekä modernisaatiota ilmiönä ja käsitteenä. Pohdin ihanteiden ja kokemusten yhteensovittamista hyödyntämällä nostalgiaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta analysoidessani tutkielman aineistoja.

Koska tutkielman muistelukerronta-aineisto käsittelee menneisyyttä esineiden kautta, yksi keskeisistä analyysin apuvälineistä on Maria Koskijoen artikkeli 'Esine muiston astiana'. Esine on muiston konkreettinen välittäjä, jonka on mahdollista palauttaa mieleen muistoja. Samalla menneestä säilyneet esineet jatkavat merkityksien luomista myös nykyhetkessä.¹¹ Säilyneet ja muistetut esineet kertovat siitä, mitä menneisyydestä arvostetaan. Muistoesineet voivat olla henkilökohtaisia, mutta myös edustaa jaettua muistia, mikä on havaittavissa tutkielman muistitietoaineistosta.¹²

Käyttöesineet ovat osa yksilön identiteetin rakentamisen prosessia ja yksilö käyttää vapauttaan valitessaan nämä esineet.¹³ Esineillä voidaan rakentaa minuutta suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen sekä viestiä millainen olen ollut ja millainen haluan olla tulevaisuudessa.¹⁴ Esineet luovat yksilön elämänhistorian materiaalsen aineiston.¹⁵ Koskijoki esittää, että esineet etäännyttävät ja pelkistävät menneisyyden kokemuksien merkityksiä. Esineet ovat muistojen astioita, joihin kootaan sopivia kertomuksia menneisyyden hahmottamiseksi ja järjestämiseksi.¹⁶

1.2 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tutkielma lähestyy edellä kuvailtua aikakautta vertaillen ihannekodin kuvaa elettyihin, muistettuihin koteihin. Tarkastelussa ovat siis modernisoituvaan kotiin liitetyt käsitykset sekä ne tavat, joilla käsityksiä pyrittiin luomaan ja välittämään *Kaunis koti* -lehdessä, joka oli aikakautensa ainoa sisustukseen ja muotoiluun keskittynyt kotimainen aikakauslehti. Kotien monimuotoisuutta ilmentävät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston muistitietokeruiden vastaukset, joita vertaillaan *Kauniissa kodissa* määriteltyyn moderniin. Lähiluvun menetelmän avulla pohdin, millainen oli kotien asukkaiden suhde modernisaatioon. Vaikka muistelukertomusten kirjoittajat eivät välttämättä olleet *Kauniin kodin* lukijoita, oli käsitys ihannekodista rakentunut mediakentän kautta. Lehti osallistui mediakentällä aktiivisesti modernin määrittelyyn ja edustaa tutkielmassa aikakautensa julkista keskustelua. Media-aineisto ei kuitenkaan anna kuvaa siitä, miten sen yleisö

¹¹ Koskijoki 1997, 269.

¹² Koskijoki 1997, 270.

¹³ Koskijoki 1997, 270.

¹⁴ Koskijoki 1997, 270.

¹⁵ Koskijoki 1997, 275–276.

¹⁶ Koskijoki 1997, 282.

on ottanut viestin vastaan. Näiden aineistojen avulla tutkielma rakentaa kuvaa siitä, millaiseksi modernisoituva koti 1950–1960-luvuilla ymmärrettiin, ja missä määrin ihanteet vaikuttivat koteihin. Tutkimuskohteena ovat siis käsitykset ja asenteet, jotka välittyvät tutkimusaineistoista.

Tutkimuskysymys on kaksiosainen ja se tehtävänä on selvittää sekä modernin kodin ihannekuvan rakentumista, että tuon ihanteen käytännön toteutumista. Modernin kodin ihanteita analysoidaan pohtimalla kuinka kuvaa modernista kodista luotiin 1950–1960-luvuilla *Kaunis koti* -lehdessä. Millaiseksi moderni koti lehdessä esitettiin ja miten modernista viestittiin lukijoille? Toisekseen selvitetään aikakauden ihanteisiin suhtautumista pohtimalla, miten kodin modernisaatio välittyy muistelukerronnoissa erilaisista kodeista eri puolella Suomea. Millaisen kuvan muistitietoaineisto antaa asennoitumisesta muuttuvaan arjen estetiikkaan, modernisoituvaan esinemaailmaan ja uudenlaiseen elämäntapaan?

Rinnakkain tutkimuskysymyksissä ovat ideaalit ja muistettu todellisuus, ajankuva ja käytäntö, lavastetut ihanneasunnot sekä eletyt ja muistetut kodit. Aineistojen avulla luodut kuvat kodin modernisaatiosta, sekä näiden kuvien asettaminen vastakkain antavat mahdollisuuden pohtia sitä, kuinka inklusiivinen koko kansan elämänlaadun nostattamiseksi tarkoitettu modernisaatio oikein oli ja millaisin eri tavoin modernisoitumiseen suhtauduttiin. Asumisen modernisaatiota on tutkittu niin Suomessa kuin kansainvälisesti paljonkin, mutta usein näissä tutkimuksissa asunnon kodiksi tekevä tekijä, asukkaat, on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Tutkielman aineistojen avulla saavutetaan sekä ihanteet, joita asujille välitettiin lehtikirjoitusten avulla hyvästä kodista, sen elämäntavoista ja tavaroista, että tavallisten suomalaisten kotien asukkaiden muistot ja kokemukset siitä, miten moderni tuli koteihin.

Tutkielman tarkastelema aikakausi on 1950–1960-luvut. Tiukkaa ajallista rajausta modernille kodille ei voida antaa, eikä asumisen modernisaation projekti myöskään rajaudu näihin vuosikymmeniin. Tämä aikakausi muodostaa asumisen historiassa omaleimaisen vaiheen jälleenrakennuksen ja 1960-luvun loppupuolen kaupungistumisen ja lähiöistymisen välille. 1950–1960-lukujen taitteessa modernit mukavuudet alkoivat yleistyä kodeissa, mutta moderni koti oli jatkuvan määrittelyn alainen. Verrattuna 1960-luvun loppupuoliskoon oli vuosikymmenten taite normatiivisempi ja yhteisöllisyyttä korostavampi.¹⁷

Kansallisessa historiatietoisuudessa 1950–1960-luvut on hahmotettu yleisen elintason ja hyvinvoinnin kasvun vuosikymmeniksi, ja tämän kuvan rakentamiseen osallistui tuon aikakauden media. Muistelukerrontojen analyysissä tarkastelen kirjoittajien tapaa hahmottaa omia

¹⁷ Esimerkiksi Pirjo Sanaksenaho jakaa 1900-luvun puolivälin kehitysoptimismiin ja modernismiin aikakauteen, noin vuosiin 1955–1965, sekä vuodesta 1965 alkaneeseen politisoituneeseen ja kaupunkisuunnitteluun nojanneeseen asumiseen. Sanaksenaho 2018, 19. Katso myös Juntto 1990, 231.

kokemuksiaan osana kansallista modernisoituvan kodin historiakuva. Kertomusten analysoinnin ohella pohdin kirjoittajien saamien ohjeiden ja kysymysten merkitystä muisteluprosessille.

1.3 Ydinkäsitteet ja metodologia

Modernisuus ja moderni koti

Moderni koti käsitteenä viittaa sekä ihanteisiin, että elettyihin koteihin. Moderni itsessään määrittyy aina ajassa yhä uudelleen, mutta tutkielman kontekstissa moderni koti jäsennetään sille 1950–1960-luvuilla määrittyneiden ihanteiden kautta. Näkökulmina ovat modernisuus estetiikassa ja kodin materiassa sekä kodin piirissä olevana elämäntapana. Kodeilla on siis monia eri mahdollisuuksia toteuttaa tai olla toteuttamatta modernin kodin ihanteita: kodin modernisuus voi ilmetä asukkaiden tavoissa ja asenteissa, kodin sisustuksessa, esineissä, kodinkoneissa tai kodin tilajaossa. Uusimpien sisustustrendien omaksuminen tai kodinkoneiden hankkiminen on vain yksi tapa rakentaa modernia kotia.¹⁸

Modernilla elämäntavalla tarkoitetaan traditionaalisten toimintamallien hylkäämistä ja niiden tilalle tietoon ja kehitykseen perustuvien toimintatapojen omaksumista. Käytännössä modernin elämäntavan ilmiötä tutkielman tarkastelemalla aikakaudella olivat muun muassa valistukseen nojaaminen perimätiedon sijaan, harrastaminen ja itsensä kehittäminen sekä luovuuden korostaminen. Lyhyesti sanottuna modernin elämäntavan mukaista oli korvata traditionaaliset auktoriteetit, kuten suku ja kirkko tiedollisilla auktoriteeteilla.

Modernisuus ei ole välttämättä yksilön koko elämän läpäisevä asenne, vaan sen määrä saattaa vaihdella elämänalasta toiseen. Moderni ja traditionaali eivät asenteina ole vaihtoehtoiset, vaan pikemminkin janan eri päät, joiden välisellä ulottuvuudella yksilön asenteet vaihtelevat.¹⁹ Kyselytutkimuksissa, joissa mitataan yksilöiden asenteiden modernisuutta elämän eri osa-alueilla jakautuvat vastaajat useimmiten normaalijakauman mukaisesti moderneihin, ambivalentteihin ja traditionaaleihin. Tämä on osittain seurausta modernin määritelmästä; se edustaa uusinta uutta ja liitetään usein yhteiskunnallisesti etuoikeutettuihin ryhmiin, kuten korkeakoulutettuihin, kaupunkilaisiin ja taloudellisesti hyvin toimeentuleviin, joiden erilaiset pääomat mahdollistavat muutokseen osallistumisen.²⁰

¹⁸ Jallinoja 1991, 160–161.

¹⁹ Jallinoja 1991, 158.

²⁰ Jallinoja 1991, 159–162.

Modernisuustutkimuksen modernin asenteen vastakohtaksi määrittelemä traditionaalisuus on yhteydessä myös nostalgisointiin. Traditionaalisiksi tulkitut arvot, kuten työn ja auktoriteettien arvostus, perhekeskeisyys ja turvallisuushakuisuus²¹ ovat usein menneisyyteen ja sen yhteisöllisyyteen liitettyjä arvoja. Toisaalta 1950–1960-lukujen rationaaliseen moderniin myös kuuluivat keskeisesti perhearvojen korostaminen ja perinteisiksi mielletyt sukupuoliroolit. Modernit arvot eivät olleet 1900-luvun puolivälin tienoilla millään tavoin yksiselitteiset, vaan jatkuvasti keskustelun alaisina. Muistelukerronnoista ne, joiden kirjoittajat korostivat traditionaalisia arvoja yleensä myös nostalgisoivat aikaa ennen lähiöitymistä ja kaupungistumista. Hyvät arvot liitettiin kertomuksissa 1930–1940-lukuihin, jolloin moni kirjoittajista eli lapsuuttaan, sekä osittain myös 1950–1960-lukujen elämään. Usein kuitenkin tämä murrosvaihe yhteiskunnassa nähtiin kamppailuna moraalisuuden ja vapauden välillä. Liian laajoiksi koettuja vapauksia ovat kerronnoissa niin kutsuttu vapaa kasvatus, esiaviolliset suhteet, päihteidenkäyttö, perheen sisäisen työnjaon muuttuminen sekä juurettomuus. Empiirisen modernisuustutkimuksen yksilöllisen modernin piirteet – rationaalisuus, vapaamielisyys ja hedonistinen itsensä toteuttaminen – hyväksytään muistelukerronnoissa harvoin kokonaisuudessaan.²² Tutkielmassa nostalgian käsite on tarkastelun apuväline. Nostalgian määrittelyssä nojaudun Pickering ja Keightleyn artikkelissaan esittämään ajatukseen nostalgian roolista yksilön identiteetin ja jaetun menneisyyden rakentajina, eikä pelkkänä modernisaation vastareaktiona tai oireena.²³

Sosiologi Riitta Jallinoja esittää modernisaation olevan lähinnä ajankuva, joka tuntuu olevan hetkenä minä hyvänsä osa kaikkien todellisuutta siksi, että se on julkisessa keskustelussa ja herättää tunteen muutoksesta. Näin syntyy konsensus siitä, että eletään historiallista taitekohtaa, jossa menneisyys ja nykyisyys erottuvat toisistaan selkeillä mittareilla. Modernisaation olemassaolo täytyy siis Jallinojan mukaan todentaa jollakin muulla tavalla, kuin lukemalla intellektuellien, siis yhteiskunnallisen keskustelun määrittämiseen kykenevien ihmisten, tekstejä. Ajankuvana moderni elämä on abstraktio tai stereotyyppi, käytäntönä se on tapoja ja faktoja.²⁴ Siksi modernin elämän etsiminen muistetuista kodeista on asiaintuntijoiden modernia elämää käsittelevien tekstien vastapari. Modernin määritelmä tiedetään tuntemalla ajankuvat vaikkapa median kautta, mutta modernisuus eletään suhteuttamalla oma toiminta tähän ajankuvaan. Ajankuvat ovat pelkistyksiä, ja esittävät yhtenäisiä ja sisäisesti loogisia ajatusrakennelmia. Käytännöt taas muodostuvat suhteessa ympäristöön, tapoihin ja resursseihin. Nykyhetkelle ominainen ja nykyhetkelle yleinen ymmärretään kahtena eri asiana, joista yleinen joko tietoisesti pyrkii kohti ominaista tai siitä poispäin.

²¹ Jallinoja 1991, 218.

²² Jallinoja 1991, 220.

²³ Pickering & Keightley 2006, 920, 923.

²⁴ Jallinoja 1991, 221–223.

Hermeneuttinen ymmärtäminen: lähiluku ja muistitietotutkimus

Tutkielman tiedonintressi on ymmärtävä; tavoitteena on ymmärtää ja määritellä millaisena kodin uudistuminen koettiin ja miten muutokseen liittyvät muistot tulkitaan nykyajasta käsin. Lähilukemalla aineistoja – lehtiartikkeleita ja muistelukerrontoja – tulkitaan sitä, millaisena moderni koti haluttiin oletetulle yleisölle esittää ja millaisin mielin kodin uudistukset esineistä aina elämäntapaan otettiin vastaan. Tutkielman aineistojen analysoimisessa ja tutkimuskysymykseen vastaamisessa käytetään apuna lähiluvun ja muistitietotutkimuksen menetelmiä. Näiden molempien taustalla on hermeneuttinen tekstintulkinnan perinne, jossa useat aineistojen lukukerrat tuottavat kehällistä ymmärtämistä. Tekstien luoma kokonaisuus hahmottuu yksittäisistä teksteistä käsin, kun taas yksittäiset tekstit kontekstoituvat suhteessa kokonaisuuteen. Tekstien useat lukukerrat nostavat esiin erilaisia tulkintoja, yksityiskohtia ja samankaltaisuuksia ja lukukertojen edetessä analyysi mahdollistuu.²⁵ Hermeneuttisen lukemisen tavoitteena ei ole löytää yhtä todellisuutta tai kertomusta, vaan selvittää kertomusten taustalla vallitsevia ajattelumalleja, käsityksiä ja tulkintoja sekä ymmärtää niiden taustalla vallitsevia syitä. Tutkielmalle tärkeintä kirjallisuutta metodien käytöstä ovat Jyrki Pöysän *Lähiluvun tieto* sekä Outi Fingerroosin ja Riina Haanpään toimittama *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*.

Lähiluku on tapa syventyä yksittäisiin teksteihin ja niiden sisällä piileviin kertomuksen elementteihin. Lähiluvussa tekstien tarkastelun tasoja ovat aika, tila, narratiivi ja toimijat. Lähiluku yhdistää narratiivien tutkimuksen, kirjallisuudentutkimuksen ja folkloristiikan sekä kulttuurintutkimuksen menetelmiä. Sen tarkoituksena on analysoida tekstejä todellisen maailman heijastumina huomioiden sen, ettei arvovapaita ja objektiivisia tekstejä maailmasta voida tuottaa.²⁶ Lähiluvun avulla voidaan tulkita sitä, millaisista maailmankuvista ja käsityksistä aineistot kertovat. Jyrki Pöysä huomauttaa metodioppaassaan, ettei lähiluku ole sovellettavissa laajoihin tekstikokonaisuuksiin vaan yksittäisiin teksteihin tai niiden osiin. Näin rajaamalla aineistosta saatava tiedollinen arvo vähenee, mutta tekstin rakentumisesta saadaan tarkempaa analyysiä.²⁷ Toisaalta lähiluku vaatii laajemman aineiston läpikäymisen ennen kuin yksittäisiä tekstejä voidaan valita. Tutkielman muistelukerronta-aineistoista yksittäiset kertomukset valikoituivat lähiluettavaksi hermeneuttisen kehälukemisen avulla. Aluksi koko aineistoa luettiin kokonaisuutena, josta alkoi hahmottua samankaltaisuuksia sekä poikkeavia tekstejä. Useiden lukukertojen aikana valikoidut yksittäiset muistelukerronnat olivat joko osuvia esimerkkejä koko aineistosta rakentuvasta kokonaiskuvasta, tai sitten poikkesivat asennoitumisellaan voimakkaasti yleisestä linjasta. Samaan tapaan valikoitiin myös tarkasteluun lehtiaineiston artikkelit.

²⁵ Pöysä 2015, 31–32.

²⁶ Pöysä 2015, 6, 26–27.

²⁷ Pöysä 2015, 51.

Lähiluvun metodin näkökulmia ja muistitietotutkimuksen erityiskysymyksiä käytetään valikoitujen tekstien kerrontaan ja sanavalintoihin perehtymisessä. Kirjoitetun muistelun prosessimaisuus edistää kirjoituksen tarinallisuutta: usein kirjoitusta ja sen muotoa suunnitellaan, siitä saatetaan keskustella muiden kanssa ja vaikkapa tarkistaa vuosilukuja tai muita yksityiskohtia. Näitä aineksia käyttäen muistelijä luo minä-kertomusta.²⁸ Muistitiedon informatiivisuuden mittapuuna toimii se, osaako tutkija esittää oikeita kysymyksiä muistelijalle kyselyn vastausohjetta laatiessaan ja saatuja vastauksia lähilukiessaan.²⁹ Muistitietokeruut tuottavat usein hyvin heterogeenistä aineistoa, mutta tämän tutkielman näkökulmasta keskenään hyvinkin erilaisten vastaukset eivät muodosta ongelmaa.³⁰ Tutkielmassa muistitietoaineistosta käytetty nimitys muistelukerronta korostaa muistelua aktiivisena prosessina, jossa kirjoittaja säätelee kerrottujen asioiden määrää ja laatua luodessaan narratiivin.³¹

Artikkelissaan 'The modalities of nostalgia' Michael Pickering ja Emily Keightley kritisoivat sosiologisen tutkimuksen tapaa määrittellä nostalgia modernismin vastavoimaksi tai vastakkaiseksi asenteeksi. Keinotekoisien vastakkainasettelun syyksi artikkeli nimeää historismin värittämän lineaarisen käsityksen modernisaatiosta.³² Vastaavaa kritiikkiä evolutiivisen modernisaation tulkinnasta esittää myös Riitta Jallinoja, joka huomauttaa modernin ja nostalgian vastakkainasettelun luovan käsityksen siitä, että menneisyyden ja nykyisyyden välillä olisi katkos.³³ Tutkielman aineistojen lähiluku tukee käsitystä siitä, etteivät moderni ja nostalgia asenteina ole toistensa poissulkevat, vaan pikemminkin lomittaiset. Moderni elinympäristö ei vielä takaa modernin elämäntavan omaksumista, toisaalta menneistä vuosikymmeniä nostalgisoivassa kodissa asukkaiden arvot ja arjen käytännöt saattoivat olla hyvinkin moderneja 1950–1960-lukujen kontekstissa. Nostalgisointi voidaan tulkita toivottaman menneisyyteen kaipaamisen sijaan nykyisyyden ja menneisyyden välisten linkkien tunnistamisena.³⁴

1.4 Aineistot ja tutkielman rakenne

Kaunis koti

Modernin kodin ihanteita lähiluetaan *Kaunis koti* -lehden artikkeleista. Tämä Suomen taideteollisuusyhdistyksen aloitteesta perustettu, vuosina 1948–1971 ilmestynyt aikakauslehti oli vuoteen 1967 saakka ainoa suomalainen pelkästään sisustukseen, muotoiluun ja arkkitehtuuriin

²⁸ Pöysä 2006, 231.

²⁹ Fingerroos & Haanpää 2006, 35.

³⁰ Fingerroos & Haanpää 2006, 36–37.

³¹ Pöysä 2015, 12–14.

³² Pickering & Keightley 2006, 919.

³³ Jallinoja 1991, 35–38.

³⁴ Pickering & Keightley 2006, 923.

keskittynyt julkaisu. *Kaunis koti* kertoi asiantuntijoiden kirjoittamissa artikkeleissa sekä kotimaisen että ulkomaisen arkkitehtuurin ja muotoilun uusista tuulista aiheesta kiinnostuneelle lukijakunnalleen. *Kauniin kodin* levikki liikkui 30 000 kappaleen tienoilla ja sen tavoitteleva kohderyhmä olivat kaupunkilaiset, keskiluokkaiset ihmiset, joilla oli halua ja mahdollisuuksia kotiensa sisustamiseen.³⁵ Alkuvuosina muotoilun ja taideteollisuuden erikoislehdeksi leimautuneen julkaisun linja avartui 1950-luvun alkupuolella suurempaa yleisöä tavoittelevaksi sisustuksen aikakauslehdeksi.³⁶ 1960-luvun mittaan lehden linja siirtyi esineistä asumiseen kokonaisvaltaisempaan ilmiönä, ja arkkitehtuurin rooli alkoi nousta keskeisempään asemaan.³⁷ Läpi vuosikertojen kantavia teemoja ja arvoja olivat suomalaisen kodinsisustuksen kysymykset, vaatimattomuus, moraalisuus ja sivistys. Keskeistä oli merkityksellinen ja kaunis arki, mikä välittyi jo lehden nimestä.³⁸

Lehden toimittajat olivat pääasiassa arkkitehtejä ja muotoilijoita ja lehti myös korosti toimittajiensa tiedollista auktoriteettiasemaa mainitsemalla kirjoittajan ammatin artikkelien yhteydessä.³⁹ Juuri tämän tiedollisen auktoriteettiaseman vuoksi tutkielman aineistona luetaan lehden artikkeleita, sillä 1950–1960-lukujen modernisaatio oli hyvin normatiivista ja valistavaa. Lehtien rakenne säilyi tarkasteltujen vuosien aikana lähes samana painopistealueiden vaihdellessa. Pääkirjoituksen ja kysymyspalstan lisäksi pysyviä osia ovat raportit erilaisista muotoilu- ja arkkitehtuurinäyttelyistä, tunnettujen muotoilijoiden ja arkkitehtien kotien esittelyt ja selostukset muotoilun uusista tuulista. Käytännöllisempää puolta edustavat kirjoitukset, joissa neuvotaan esimerkiksi erilaisten kankaiden tai kalusteiden valinnassa. Lehden painotus on selvästi senhetkisen muotoilun esittelyssä, eikä esimerkiksi käsityö- tai ruoanlaitto-ohjeita löydy kuin hyvin harvoista numeroista. *Kaunis koti* -lehden ei siis ollut tarkoitus kilpailla vaikkapa *Kotilieden* kanssa, vaan tarjota muotoilusta ja taideteollisuudesta kiinnostuneille lukijoille tietoa, inspiraatiota ja kansainvälisiä tuulahduksia.

Yhteensä *Kaunis koti* -lehteä ilmestyi vuosina 1948–1969 128 kappaletta.⁴⁰ Tutkielman aineistona tarkastelen vuosikertoja 1954–1965, joista aluksi hahmotin kokonaiskuvan selaamalla läpi vuosikertojen kaikki numerot joko fyysisinä lehtinä tai niistä otettuina valokuvina. Seuraavassa aineiston analysoinnin vaiheessa valikoin lähiluennan kohteeksi 40 artikkelia, jotka käsittelevät jotakin tutkielman kolmesta pääteemasta; modernin määrittelyä, kodin modernia esinemaailmaa tai modernia elämäntapaa. Lähiluennassa keskityin niihin kielellisiin tapoihin, joilla kirjoittajat loivat lukijoille kuvaa modernista kodista. Kaikissa lähiluetuissa kirjoituksissa, pääkirjoituksissa lukuun

³⁵ Tommila et al. 1991, 260.

³⁶ Tommila et al. 1991, 216–217, 225–226.

³⁷ Tommila et al. 1991, 244.

³⁸ Sarantola-Weiss 2003, 156–159.

³⁹ Katso liite 3.

⁴⁰ Vuosikerrat laajenivat vuosikymmenien aikana vuosien 1948–1954 neljästä numerosta vuoden 1965 kahdeksaan numeroon.

ottamatta oli myös piirustuksia tai valokuvia. *Kaunis koti* -lehden kuvitusta tarkastelen yleisellä tasolla lehden modernin visuaalisen ilmeen ja kuvallisen viestinnän kokonaisuuden hahmottamiseksi.

Kotikutoista ja Muistitietoa kulutuksesta

Kaunis koti -lehden artikkeleiden luomaa kuvaa modernista kodista vertaillaan muistelukerrontoihin todellisista kodeista 1950–1960-luvuilla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston keruut *Kotikutoista*. Kysely 1960-luvun kodista ja *Muistitietoa kulutuksesta* keräsivät SKS:n vastaajaverkolta muistoja kodeista; muun muassa niiden esineistä ja sisustuksesta, vietetyistä juhlista sekä arjen tapahtumista 1950–1960-luvuilla. Vuosina 2003–2004 kerättyyn *Kotikutoista* -kyselyyn kertyi 69 vastaajalta yhteensä 750 sivua vastauksia. Aineiston keruun tehtiin Tiina Huokunan kodin esinemaailmaa käsittelevää, yhteiskuntahistoriallista väitöskirjaa varten. Vuosina 2006–2007 kerätty *Muistitietoa kuluttamisesta* keräsi muiden kulutustottumusten lisäksi muistoja kodin sisustamisesta.⁴¹ Kyselyyn vastanneista kirjoittajista 55 käsittelee kirjoituksissaan kodin esineistöä ja sisustusta 1950–1960-luvuilla.

Keruvastausten lähilukemisen avulla luon kokonaiskuvaa suomalaisen asumisen kirjosta 1950–1960-luvuilla. Vastaajat edustavat kaikkia maantieteellisiä sijainteja, yhteiskuntaluokkia sekä varallisuuden ja koulutuksen asteita. Muistelukerrontojen kodit sijaitsevat maalla, kaupungeissa, kauppaloissa ja kirkonkylissä. Ne ovat maatilojen päärakennuksia, torppia ja mökkejä, rintamamies- ja asutustaloja, moderneja omakotitaloja, työsuhdeasuntoja ja asuntoloita, kerrostalohuoneistoja ja hellahuoneita. Kirjoituksissaan vastaajat ovat saaneet itse määritellä, mikä on heille ensimmäinen oma koti. Osalle se on lapsuudenkoti, toisille opiskeluajan huone soluasunnossa. Useimpien ensimmäinen oma koti liittyy kuitenkin avioitumiseen ja on puolison kanssa yhdessä hankittu tai rakennettu. Aiemmissä tutkimuksissa modernia kotia on tutkittu aina tietyn tyyppisen asumisen näkökulmasta, esimerkiksi tyyppitalojen tai lähiöiden asukkaiden näkökulmasta.⁴² Tässä tutkielmassa ei rajata ulos minkäänlaista asumisen muotoa, vaan tarkastellaan kokonaisuutena asujien mahdollisuuksia ja halukkuutta osallistua kotien modernisoitumiseen.

SKS:n vastaajaverkon jäsenet saavat kirjoituskutsun ohessa vastausohjeen, joka sisältää liudan kysymyksiä kyselyyn vastaamisen helpottamiseksi. Kysymysten muotoilu ja järjestys ohjaavat vastauksien jäsentymistä. *Kotikutoista*-kyselyn vastausohje antoi kirjoituksen laatimisen tueksi

⁴¹ Kysely oli osa Helsingin yliopiston kuluttajaekonomian ja talous- ja sosiaalhistorian yhteistä *Kulutussyhteiskunnan muutos* – tutkimushanketta. Tiina Huokuna tutki tässä hankkeessa kotien sisustusta.

⁴² Esimerkiksi Saarikangas 1993, Sanaksenaho 2018.

nelisenkymmentä aihekokonaisuutta, jotka muodostivat 59 erillistä kysymystä.⁴³ Osittain vastausohjeen kysymysten runsaus on syynä siihen, että kyselyyn saaduista vastauksista ei synny kovinkaan yhtenäistä kokonaisuutta. Muistitietokeruuta ei ole kohdennettu tietyntyypin asumismuotoon tai tietyille alueille, vaan vastaamaan saattoivat lähteä kaikki ensimmäiseen omaan kotiin 1960-luvulla muuttaneet. Edes ensimmäistä omaa kotia ei määritelty vastausohjeessa vaan kukin kirjoittaja sai tulkita ”kodin” ja ”oman kodin” haluamallaan tavalla.

Muistitietoaineistoja tutkimalla syntyy monia menneisyyksiä, sillä muistitietokeruiden tuottamat aineistot ovat usein hyvin heterogeenisiä.⁴⁴ Niin on myös tämän tutkielman aineistoina käytetyissä keruissa. Syitä kertomusten monenkeskeisyydelle ovat muun muassa muisteluprosessien yksilöllisyys, muistelun ja identiteetin rakentamisen välinen suhde, sekä tietenkin muistelun kohteiden keskinäinen erilaisuus. Keruiden vastauksien pituudet vaihtelevat muutamasta lauseesta muutaman kymmenen sivun mittaisiin teksteihin. Osa kirjoittajista vastaa tunnollisesti vastausohjeen jokaiseen kysymykseen, osa vain muutama. Vastaukset sisältävät runoja, piirustuksia ja valokuvia. Tekstien tyyli vaihtelee, samoin niiden elämäkerrallisuus ja avoimuus. Myös täysin ohi aiheen kirjoitettuja kertomuksia on; oletettavasti *Kotikutoista* -kyselyn nimi on saanut osan kirjoittajista hylkäämään vastausohjeen ja kertomaan esimerkiksi perinne- ja kulttuurista.

Muistitietoa kulutuksesta -kyselyn vastausohje sisältää noin 20 kirjoitusta ohjaavaa kysymystä, joiden avulla vastaajaa pyydetään muistelemaan 1950–1960-lukujen omaa kotia ja sen esineitä.⁴⁵ *Kotikutoista*-kyselystä ohje eroaa siten, että se pyytää kirjoittajan muistoja kotiin tehtyjen hankintojen ostotavoista sekä hankintojen rahoittamisesta kartoittaakseen kulutustottumuksia. 1950–1960-luvun ihanteita kartoitettiin kysymällä, mitä kirjoittaja olisi halunnut tuona aikana hankkia, muttei syystä tai toisesta kyennyt. Kulutuskyselyn vastausohjeen kysymyksistä puolet kartoittaa pelkästään kodin valaisimiin liittyviä kysymyksiä. Tästä erityispainotuksesta johtuen iso osa kyselyyn saaduista vastauksista käsittelee lähes yksinomaan valaisimien hankintaa ja ulkomuotoa.⁴⁶ Näiden vastauksien hyödyntäminen tutkielman aiheen näkökulmasta on mahdotonta, ja ensisijaisesti tutkielmassa keskitytään analysoimaan *Kotikutoista*-kyselyn vastauksia vastinparina *Kauniin kodin* artikkeleille. Ensinnäkin vastauksia on enemmän ja ne ovat monipuolisempia kuin *Muistitietoa kulutuksesta* -keruun kirjoitukset. Toisekseen *Muistitietoa kulutuksesta* kerättiin myöhemmin juuri täydentämään tiettyjä osia *Kotikutoista*-kyselyn vastauksista saaduista esinemuistoista. *Kotikutoista*-kyselyn vastausohje ohjasi vastaajia muistelemaan sekä kodin henkistä että materiaalista puolta yhtä paljon kysymällä muun muassa,

⁴³ Katso liite 1.

⁴⁴ Fingerroos & Haanpää 2006, 33, Pöysä 2006, 231.

⁴⁵ Katso liite 2.

⁴⁶ Katso liite 2.

miltä ensimmäinen koti tuntui, millaisia hyviä tai huonoja muistoja ensimmäisestä omasta kodista on ja millaisia olivat kalusteet, esineet ja kodinkoneet.⁴⁷

Kirjallista muistitietoa tutkinut Jyrki Pöysä huomauttaa muistelijan usein pyrkivän ymmärtämään muistitiedon kerääjän toiveita vastausta laatiessaan. Kuitenkin kirjallisessa muistitiedossa vastaaja ei pyri harmonisoimaan käsityksiään tutkijan kanssa samalla tapaa, kuin tyypillisesti suorassa vuorovaikutuksessa tapahtuu.⁴⁸ Sen sijaan kyselyiden vastausohjeiden esittämät väitteet ovat muokanneet muistelukerrontoja. *Kotikutoista*-kyselyn vastausohjeen alussa esitetään väittämiä koskien asumista 1960-luvulla sanomalla “1960-luvun loppupuoli oli aikaa, jolloin heti sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat muuttivat ensimmäiseen omaan kotiin.”⁴⁹ Mielenkiintoista kyllä, vastaajista vain pieni osa on 1940-luvun lopulla syntyneitä, enemmistö on syntynyt 1920-1930-lukujen aikana. Vastausohjeen ensimmäisessä osiossa tiedustellaan asumisoloja, ensimmäisen oman kodin hankkimisen syitä, kodin sijaintia ja yleistä tunnelmaa. Ohjeella halutaan virittää kirjoittajaa muisteluun ja etsimään kirjoitukselleen oma tyyli. Vastausohjeen otsikot ovat ‘Kerro ensimmäisestä omasta kodistasi 1960-luvulla’, ‘Kodin henkeä’ ja ‘Kodin materiaa’. Otsikoiden alla esitetyt kysymykset etenevät yleisistä yksityiskohtaisiin. Kodin henkeä tiedustelevissa kysymyksissä halutaan saada tietoja arkirutiineista ja tavoista, juhlien vietosta ja vieraista. Muistelijan kaikki aistit pyritään virittämään kysymällä miltä kodissa tuoksui, millaisia ääniä sinne kuului ulkomaailmasta tai mitä ikkunoista näkyi. Muisteleminen on moniaistinen prosessi, jossa muistikuvan syntyyn voi vaikuttaa mitä erilaisin aistiärsyke.

Kodin materiaalista puolta selvittävät kysymykset pyytävät kertomaan materiaaleista, väreistä, esineistä ja kalusteista. Erityisesti tiedustellaan muistoja design-esineistä, kodinelektroniikasta sekä mediasta. Osittain kysymykset materiasta kartoittavat myös kodin henkeä selvittämällä vapaa-ajanviettotapoja. “Oliko 1960-luvun vaurastumisesta ja kulutusyhteiskunnan muodostumisesta merkkejä ensimmäisessä omassa kodissasi? Mikä oli ylellisyyttä? 1960-luku oli suuren muuttoliikkeen aikaa. Oliko tämä myös ensimmäisen oman kodin taustalla?” Näillä väitteillä ja kysymyksillä syötetään kirjoittajalle historiallista tietoa ja pyydetään tätä positioimaan omat kokemukset suhteessa aikakauteen ja ikäpolveen. Muistelun ja nykyymenneisyyden suhde on keskeinen osa muistelua. Aikakausien ja historiakäsitysten välistä vuoropuhelua muistelemisen kanssa ei voida poistaa, mutta sitä voidaan hallita ottamalla se aineiston analyysissä huomioon.⁵⁰

⁴⁷ Katso liite 1.

⁴⁸ Pöysä 2006, 229–230.

⁴⁹ Katso liite 1.

⁵⁰ Ukkonen 2006, 187.

Tutkielman rakenne

Tutkielma etenee aiempaa tutkimusta, tutkimuskysymystä, tutkielman terminologiaa ja tutkimusmetodeja esittelevän johdannon kautta käsittelylukuihin. Kodin modernisaatiota tarkastellaan rationaalisen modernin määrittelyn ja kokemuksen, modernin kodin estetiikan sekä modernin kodin ja sen elämäntavan näkökulmista. Jokaisessa käsittelyluvussa kulkevat rinnakkain aiemman tutkimuksen luoma tausta kodin modernisaatiolle, sekä siihen kytkeytyvät yhteiskunnalliset ilmiöt ja aineistojen luoma kuva. Tutkielman käsittelyluvut pohtivat modernia kotia ajankuvan ja käytäntöjen näkökulmista selvittäen, millaista kuvaa *Kaunis koti* luo aikansa ihanteista ja käsityksistä, ja toisaalta miten kodin modernisaatioon suhtautuminen muistetaan muistelukerronnoissa pohtien, missä asioissa modernisaatio otettiin avosylin vastaan, milloin nostalgisoitiin aikaa ennen kodin muutosta ja miten muutos oli tiedostamaton osa arkipäivää.

2. Modernin kodin rationaalisuus

Asuminen nousi sosiaalhygieenisen ideologian keskiöön 1800-luvun lopulla, jolloin asumisen taso alettiin teollistuneissa länsimaissa yhdistää kansalaiseksi kasvamiseen, terveyteen ja yleiseen hyvinvointiin. Julkinen keskustelu painottui tuolloin terveydenhuollon ammattilaisten ja poliitikkojen puheenvuoroihin, joissa vaadittiin parempaa asumista erityisesti alimmille yhteiskuntaluokille wrightiläisen työväenliikkeen hengessä.⁵¹ Arkkitehdit tulivat mukaan keskusteluun noin 1910-luvulta lähtien, jolloin asuntoarkkitehtuuri alkoi saavuttaa uudenlaista arvostusta ammattikunnan joukossa. Uudet ajatuksen arkkitehtuurista sosiaalipolitiikan ja yhteiskunnallisen muutoksen välineenä alkoivat yleistyä ja yhteiskuntaluokan mukaisen asumisen syrjäyttää 1930-luvulta lähtien yleistynyt minimiasunto, joka perustui ajatukseen asunnon funktioiden määrittelemisestä ja asumisen teoretisoinnista. Modernin asunnon tarkoituksena oli sopia kaikille ja kaikkialle varallisuudesta tai asuinpaikasta riippumatta. Asumisen yhdenmukaistamisesta tuli niin Euroopassa kuin Suomessakin totta toista maailmansotaa seuranneen jälleenrakennuksen ja 1950–1960-lukujen lähiörakentamisen myötä, jolloin asutuspulaan vastaaminen tarjosi otolliset olosuhteet uusille toimintamalleille asuntorakentamisessa.⁵²

Maailman modernisoituminen oli asuntopolitiikan ja asumisen muutoksen taustalla vaikuttava tekijä.⁵³ Kodin modernisoitumisessa ristesivät niin asunto-, kuin ihmis- ja perhekäsityksen muutokset. 1900-luvun moderni asuminen merkitsi erontekoa julkisesta elämästä ja työnteosta, ja asunnosta tuli perhettä varten suunniteltu yksityinen ja suljettu tila.⁵⁴ Yksityistymisen lisäksi merkittävä muutos tapahtui kodinhoidon järjestelyissä, kun kodin modernisuus alettiin 1900-luvun puolivälissä samastaa rationaalisuuteen. Kotitöiden työtehomittaukset, perheenäidin roolin ammatillistuminen, sekä siivousta ja ruoanlaittoa helpottavien laitteiden yleistymisen olivat kaikki osa ilmiötä, jossa hyvä kotia määriteltiin käytännöllisyyden tyysijaksi. Tässä käsittelyluvussa tarkastellaan kodin modernisoitumiseen johtaneita tekijöitä, sekä modernin määrittelyä 1950–1960-luvuilla. Lisäksi analysoidaan valtiollisia tavoitteita kotien elintason nostamisessa sekä kuluttajuuden ja kodin modernisoinnin välistä yhteyttä.

⁵¹ Aihetta käsittelee esimerkiksi Harjula 2007.

⁵² Saarikangas 1997, 62.

⁵³ Teollistumisen ja valistuksen käynnistämät tieteen kehityksen, elinkeinorakenteen muutoksen, koulutustason nousun ja kaupungistumisen prosessit länsimaissa.

⁵⁴ Juntto 1990, 32.

2.1 Moderni asuntoarkkitehtuuri

Arkkitehtien 1900-luvun alusta alkanut kiinnostus asuntoarkkitehtuuriin muutti käsityksiä asunnon tehtävistä. Modernin arkkitehtuurin tavoite oli ensisijaisesti sosiaalinen muutos ja yhteiskunnallinen kasvatus asuinympäristön avulla.⁵⁵ Koti alettiin ymmärtää perheen suojana, yhteiskunnallisten tavoitteiden toteuttajana ja elintason nostajana. Tyylipiirteiden sijaan keskityttiin tilan tuntuun ja tarkoitukseen. Asumisessa keskeiseksi alettiin nähdä yksityisyys, muunneltavuus ja käyttökelpoisuus, sekä eletyn ja sosiaalisen merkitys tilassa, siis miten tilat toimivat arkielämän ja perhesuhteiden osana.⁵⁶ 1920–1930-lukujen funktionalismin käsitys uudesta aikakaudesta edellytti historiatonta arkkitehtuuria, jota edustivat puhtaat geometriset muodot ja perusvärit. Vaikutteita moderni asuntoarkkitehtuuri sai sekä toiminnallisesti että visuaalisesti teollisuudesta, politiikasta ja tieteestä. Keskeisiä näkökulmia asuntosuunnitteluun olivat toiminnalliset tilat, teollisuudesta lainatut standardisoinut elementit, hygieenisuus ja demokraattisuus. Arkkitehdit toimivat osana modernistista liikettä ja visioivat suunnitelmissaan ja kirjoituksissaan uudenlaisen modernin elintavan ja tulevaisuuden kaupunkikuvan.

Ennen asuntoarkkitehtuurin modernisaatiota asunnon tilajärjestys ja tyyli olivat sidoksissa asukkaiden yhteiskuntaluokkaan ja asuinpaikkaan. 1920-luvulta alkaen arkkitehdit luopuivat periaatteista, joissa koti nähtiin statussymbolina ja sen sijaan ryhtyivät tarkastelemaan asukkaiden omia tarpeita etsien kodille asetettuja minimivaatimuksia.⁵⁷ Kotien tilojen, huoneiden valaistuksen ja kotitöiden tekemisen tutkiminen johti perhekeskeisen, asumisen eri toiminnot toisistaan erottavan asuntotyypin syntymiseen.⁵⁸ Funktionalismi määritteli asumiselle kolme keskeistä toimintaa: levon, huollon ja yhdessäolon ja näiden tarpeiden tyydyttämiseksi omat tilat – makuuhuoneen, keittiön ja pesutilat sekä olohuoneen.⁵⁹ Tätä tilanjaollista kokonaisuutta nimitettiin minimiasunnoksi.⁶⁰ Tavoitteena oli luoda uudenlainen elämänmuoto ja sosiaalipolitiikka arkkitehtuurin ja muotoilun avulla.⁶¹ Funktionalistinen asuinrakentaminen jäi kansainvälisesti melko marginaaliseksi ilmiöksi, mutta se käynnisti arkkitehtuurissa asumista koskevan teoreettisen keskustelun.

Asuntoarkkitehtuurin muutos Suomessa seurasi kansainvälisiä virtauksia, ja asuntokannan uudistusta pyrittiin toteuttamaan asuntopoliittisin keinoin. Suomeen funktionalismin ihanteet saapuivat vuoden 1930 asuntonäyttelyn myötä, mutta niiden toteutus laajamittaisemmin tapahtui

⁵⁵ Saarikangas, 2002, 23.

⁵⁶ Saarikangas, 2002, 21.

⁵⁷ Saarikangas 2002, 9.

⁵⁸ Saarikangas 2002, 12.

⁵⁹ Sarantola-Weiss 2003, 82.

⁶⁰ Saarikangas, 2002, 238.

⁶¹ Juntto 1990, 173.

vasta 1950-luvun lähiörakentamisessa.⁶² Anneli Juntto toteaa, että funktionalismissa kiteytyi ensimmäistä kertaa asumiseen liittynyt modernismi, kun asunosuunnittelun ytimeen nousi käytännöllisyys.⁶³ Suomessa minimiasuntoideologian keskeiset teoreetikot olivat arkkitehti Alvar Aalto, joka tavoitteli funktionalismilla uutta estetiikkaa ja sosiaalipoliitikko Eino Kuusi, jonka tavoitteena oli kansanterveyden kohentaminen.⁶⁴ Vaikka funktionalismin tyylipiirteet, kuten nauhaikkunat, valkoinen rappaus tai rakennusten kulmien kaarevuus olivat kansainvälisiä, niiden nähtiin myös edustavan modernia, tasavaltalaista suomalaista tyyliä. Funktionalistinen arkkitehtuuri ei ehtinyt saada käytännössä suurtakaan jalansijaa Suomessa 1930–40-luvuilla.⁶⁵ *Kaunis koti* -lehti kuitenkin analysoi vuonna 1957, että funktionalismin suurimmat saavutukset Suomessa ovat tapahtuneet juuri asuntoarkkitehtuurin saralla. Alun vastustuksesta huolimatta funktionalismin tarkoituksenmukaisuus syrjäytti perinteisen muotokielen ja on sittemmin muodostunut osaksi suomalaista asuntoa. Yleismaailmalliseksi kutsutusta ilmiöstä omaksuttiin vapaa pohjaratkaisu, sekä kodin tilojen kolmijako. Eniten variaatiota näistä tiloista piti sisällään olohuone, jonka piiriin kuului monia erilaisia toimintoja kodin asukkaista ja näiden harrastuksista riippuen.⁶⁶

Modernin asunnon demokratisoituminen koko kansan asumisjärjestelyksi alkoi sotia seuranneesta jälleenrakennuksesta ja vauhdittui yhä 1960–1970-lukujen lähiörakentamisessa. Esimerkkeinä suomalaiselle asuntoarkkitehtuurille toimivat muut Pohjoismaat, ja erityisesti ruotsalaisia asuntotutkimuksia seurattiin tarkasti.⁶⁷ Ruotsista poiketen Suomessa moderni asuminen yleistyi sotia seuranneena jälleenrakennusaikana kerrostaloasuntojen sijaan omakotitalojen muodossa, ja modernit kodit rakentuivat agraariin yhteiskuntaan.⁶⁸ Kaupunkien ja kauppaloiden asuntorakentamisen määrä ohitti maaseudun rakentamisen vuonna 1956.⁶⁹

Funktionalismista ammentavaa, teollisuuden standardeja hyödyntävää talorakentamista edustivat tyyppitalot, jotka muodostavat taitekohdan täysin modernin, komponentteihin perustuvan asuinrakentamisen ja perinteisen rakennustavan välillä.⁷⁰ Uudenaikaista oli funktionalismin ihanteisiin perustuva huonejärjestys, perinteisyyttä taas edustivat rakennustavat ja materiaalit.⁷¹ Tyyppitalot olivat osa suomalaista asuntopoliittikkaa 1920-luvulta 1950-luvulle ja niiden suosio saavutti huippunsa 1950-luvulla osana sodan jälkeistä Karjalan evakoiden ja rintamamiesten

⁶² Juntto 1990, 178, 186.

⁶³ Juntto 1990, 173.

⁶⁴ Juntto 1990, 174–175, 177.

⁶⁵ Saarikangas 1993, 140–141.

⁶⁶ R.S.: 'Suomalainen olohuone'. *Kaunis koti* 3/1957.

⁶⁷ Saarikangas 2002, 343.

⁶⁸ Saarikangas 2002, 355.

⁶⁹ Saarikangas 2002, 360.

⁷⁰ Mallipiirustuksien avulla omatoimisesti rakennettava talo. Sisälsivät menekkilaskelmat, rakennuspiirustukset sekä työselitykset. Sanaksenaho 2018, 349.

⁷¹ Saarikangas 1993, 17.

asuttamista.⁷² Tyypitalot, tunnetuimpana näistä niin kutsutut rintamamiestalot, yhdenmukaistivat ja vauhdittivat jälleenrakennusta. Näiden talojen rakentaminen perustui standardisoituihin piirustuksiin sekä puolivalmiisiin rakennuskomponentteihin.⁷³ Uusinta uutta edustaviin elementtitaloihin kuului myös sisustussuunnitelma, joka ohjasi rakentajaa jatkamaan modernia yleisilmettä myös uuden talon seinien sisäpuolella. 1950–1960-lukuja muisteleva nainen kertoo, kuinka hänen isänsä rakensi elementtitalon rintamamiesstatuksen perusteella saadulle tontille 1950-luvulla. “Isä noudatti tarkoin rakennusohjeita sisustusmateriaaleissa: eteisen ja keittiön lattiaan puhtaanpunaista (ajan muotiväri) muovimattoa.” Läpi talon pinnoissa ja väreissä noudatettiin rakennusohjeita.⁷⁴ Niiden avulla pyrittiin varmistamaan modernin linjan jatkuminen myös talon sisäpuolella.

2.2 Rationaalisuus 1950–1960-lukujen ihanteena

Kotien modernisoinnin poliittisena tavoitteena ja arkkitehtuurin ihanteena oli yhteiskunnallisten olojen kohentaminen asumisen avulla. Modernisointi tässä kontekstissa tarkoitti siis ennen muuta tietoon ja tieteeseen nojaavaa normatiivista ajattelumallia, jossa uuteen mukautuminen nähtiin järkevyytenä. Riitta Jallinoja määrittelee tutkimuksessaan *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö* 1950–1960-lukujen modernin rationaaliseksi, eli ensisijaisesti tieteelliseen tietoon ja käytännöllisyyteen pohjautuvaksi. Tavoitteena oli vapautua järjen avulla traditioista. Rationaalisen modernin ihanteita olivat tehokkuus ja käytännöllisyys, joiden traditionaaliksi vastakohtiksi hahmotettiin uskomuksiin perustuvat toimintatavat ja auktoriteetit. Vapautumiselle olennaisena ehtona nähtiin maaltamuutto ja modernisaatioon sitoutuminen esimerkiksi teollisuustyössä koneen määräämän tahdin mukaisesti.

Modernisaatio ei saanut olla vain itseisarvo, vaan sen tulisi hyödyttää omaksujaansa. Siksi rationaalinen modernismi ammensi selvästi utilitaristisesta ajattelusta. Rationaalisen modernin käsityksissä yhteiskunnan modernisaatio oli kasautuvaa: modernisaatio oli sekä itseään uusintava, että yhteiskuntaa uudistava rakenne esioletuksen ollessa se, että tieto muutti toimintamalleja.⁷⁵ Rationaalinen moderni alkoi 1960-luvun loppupuolella näyttäytyä sovinnaisena ja 1960–1970-lukujen empiirinen sosiologia alkoi hahmottaa modernismin uudella tavalla vapaamielisyyden, ei niinkään käytännöllisyyden tai tehokkuuden aatteena. Modernisaation tavoitteiksi tulivat mahdollisimman vapaat asenteet ja valinnat. Aiempien vuosikymmenten perhe- ja työkeskeinen rationaali modernismi sai väistyä yksilöllisyyttä ja itsensä toteuttamista korostavassa

⁷² Saarikangas 1993, 11–13.

⁷³ Suomalaisia tyypitaloja käsittelee esimerkiksi Saarikangas 1993.

⁷⁴ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 906 (nainen).

⁷⁵ Jallinoja 1991, 50–56.

modernisaatiossa.⁷⁶ Modernin vastavoimiksi leimataan luterilainen työmoraali ja sovinnaisuus, jotka vielä 1960-luvun puoliväliin saakka hahmotettiin osaksi modernia elämää.⁷⁷

Jallinoja muotoilee tutkimuksessaan modernin synkronistisen tulkinnan, jonka mukaan ristiriitaisia ajankuvia on samaan aikaan useita, eivätkä ajankuvat myöskään ole sisäisesti koherentteja. Traditionaaliset, modernit ja antimodernit ajankuvat ovat erilaisia suhtautumistapoja ympäristön muutokseen.⁷⁸ Tähän ajatukseen nojautun tulkitessani tutkielman lähdeaineistojen välittämää ajankuvaa. 1950–1960-lukujen modernisaation murrosvaiheessa erilaiset kodit olivat läsnä samaan aikaan muodostaen hyvinkin erilaisia asumisen todellisuuksia. Lähes rinnakkain saattoivat olla olemassa työläisperheille tarkoitettut hellahuoneet, joissa oli yhteinen keittiö, puulämmitys ja kantovesi ja modernit, keskuslämmitteiset kerrostalokodit, joissa asuntojen vakiovarusteisiin kuuluivat sähköliesi, jääkaappi, suihku ja talopesula. Maaseudun asuminen poikkesi varustelutasoltaan yleisesti kaupunkiasumisesta. Muistitiedon valossa voidaan sanoa, että asumisen tason nouseminen oli yleinen kertomus 1950–1960-luvuista. Monet muistelijat kertovat tarinan vaurastumisesta, paremmasta ja tilavammasta asumisesta verrattuna vaikkapa omaan lapsuuteensa. Myös alkeellisista asuinoloista kertovat monet muistelijat. 1930-luvulla syntynyt nainen muistelee ensimmäisenä omana kotinaan miehensä kanssa 1961 haltuun ottamaansa miehen kotitilaa. Talo oli 1940-luvun loppupuolella valmistunut rintamamiestalo, josta uupuivat muun muassa juokseva vesi, viemäri ja sähköt. Ruokia säilytettiin maakellarissa, astiat tiskattiin pesuvadissa ja ruoka valmistettiin puulämmitteisellä liedellä.⁷⁹ Usein ensimmäiseksi omaksi kodiksi määritellään asuinpaikka, jossa asumisen edellytykset täyttivät tietyt standardit, kuten riittävän tilan koko perheelle. Asumisen eri funktiot toisistaan erottelevat kerrostaloasunnot ja omakotitalot tarjosivat yhä useammille asumismukavuuksia, kuten juoksevan veden ja viemärin, sähköt, vesivessan ja kylpyhuoneen.

Suomessa kodin modernisoitumisen ongelmaksi muodostui ympäristön mentaliteetteja nopeampi muutos. Asumisen modernisaatio tapahtui Suomessa muun yhteiskunnan modernisoitumista nopeammin johtuen sodan aiheuttamasta asunto-ongelmasta, ja haasteeksi osoittautui muun elämän saaminen vastaamaan modernin asumisen asettamia vaatimuksia.⁸⁰ *Kaunis koti* kuvaileekin modernia asumista toimintana, jossa on säännöt tai kykynä, jonka voi oppia toimimalla oikein. Lehti ei silti luo modernista mitään yhtenäistä kuvaa, vaan Jallinojan määritelmää muistuttaen kuvailee lukijakunnalleen useita erilaisia ajankuvia. Lehden suhde 1950–1960-lukujen modernisaatioon vaihtelee ihannoivasta kriittiseen, riippuen siitä mitä modernisoitumisen näkökulmaa tarkastellaan. Myönteisimmin *Kaunis koti* suhtautuu arkea helpottaviin ratkaisuihin,

⁷⁶ Jallinoja 1991, 63–64.

⁷⁷ Jallinoja 1991, 66–68.

⁷⁸ Jallinoja 1991, 96–97.

⁷⁹ SKS KRA. *Kotikutoista* 1-3, 6-7 (nainen).

⁸⁰ Saarikangas 1993, 341.

kuten kotitöiden tekemiseen liittyviin uusiin keksintöihin. Kriittisintä modernisoituvaan elämäntapaan suhtautuminen oli suhteessa arvoihin ja erityisesti perheeseen ja naisen rooliin siinä. Airi Partion kirjoittamassa artikkelissa 'Mitä tarkoittaa käsite "moderni koti"' käsiteltiin moderniin kotiin liittyviä ennakkoluuloja ja puolustettiin asunnon modernisointia tukevia näkökulmia. Kirjoitus painotti, ettei muotoilun ja sisustuksen tyyli muuttunut suunnittelijoiden oikusta, vaan asumisvaatimusten ja elämäntapojen vuoksi. Taustalla vaikuttavat muun muassa kodin yksityistyminen ja kodin ulkopuolella tehtävän ansiotyön yleistyminen, joiden seurauksena kodin tulee olla yhä käytännöllisempi ja viihtyisämpi tasapainottaakseen yhteiskunnan luomia paineita. Esimerkkinä modernista kodista artikkelissa toimi arkkitehtipariskunta Luostarisen rivitalokoti Helsingissä – muutoksen etulinjassa olivat siis asiantuntijat.⁸¹

Toisekseen rationaalinen moderni ilmenee *Kauniin kodin* kirjoitusten valistavana sävynä. Anja Jyrängin laatimassa artikkelissa 'Hyvää päivää ja tervetuloa, sohva' oli lehden lukijoita varten muistilistat, joiden avulla sohvan hankinta olisi järkipäistä ja kuluttaja muistaisi huomioida kaikki tarvittavat seikat.⁸² Toinen listoista antoi seitsemän ohjetta, joita noudattamalla kotiin löytyisi sopiva sohva. Lisäksi annettiin sohvaan liittyviä sisustusohjeita sitä hetkeä varten, kun sohva on jo saapunut uuteen kotiinsa. Kirjoitus muistutti lukijaa, "että olet varmasti onnellisempi – kuin myös muut kanssaeläjäsi – jos sohva on perhettä varten, eikä päinvastoin. Älä naulaa sohvaan henkistä kylttiä: vain vieraille.". Monien *Kauniin kodin* kirjoitusten sävy ei ole vain valistava, vaan jopa alentuva. Lukijoita puhuteltiin kuin lapsia ja annetut ohjeet olivat käskyjä ja kieltoja useammin kuin kehotuksia tai vinkkejä.

2.3 Rationaalisen kodin rakentaminen

*"Asuntopolitiikka tähtää oikealla tavalla elämiseen. Valitettavasti se on vain kuollut kirjain suurelle osalle pientalojen haltijoista. Ahtaiden huoneistojen asukkaat eivät aina ole tilanteen tasalla: he eivät osaa elää pienasunnon tyylin mukaisesti. Kuitenkin nykyajan mukavuudet ja kalusteet lisäävät pienenkin huoneiston asumiskelpoisuutta, kunhan niitä osataan oikein soveltaa jokapäiväiseen elämään. On näet muistettava, että uudet, pienet asunnot ovat tuoneet mukanaan myös uudet elämisenmuodot ja -tavat."*⁸³

Asuntopolitiikka oli valtakunnallisesti ohjaava ideologinen kokonaisuus, jonka tavoitteena oli yhtenäistää suomalaista elämäntapaa ja elintasoa. Tämä kokonaisuus selittää niitä ihanteita, joita

⁸¹ Airi Partio: 'Mitä tarkoittaa käsite "moderni koti"'. *Kaunis koti* 3/1956.

⁸² Anja Jyränki: 'Hyvää päivää ja tervetuloa, sohva'. *Kaunis koti* 4/1963.

⁸³ Pääkirjoitus: 'Jokaperheen asunto'. *Kaunis koti* 2/1955.

kansalaisille pyrittiin 1950–1960-lukujen medioissa hyvästä asumisesta välittämään, sekä sitä, millaisessa asenneilmastossa omaa kotia rakennettiin. Suomalaisessa keskustelussa kansainvälistä esimerkkiä noudattaen asumisen olosuhteet ja asuntosuunnittelu liitettiin sosiaalipoliittisiin tavoitteisiin 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Kodin modernisointi oli valistusprojekti ja muutosta edistettiin ideaalimalleilla ja muodilla, joita välitettiin kansalaisille valistavien kirjoitusten avulla.⁸⁴

Suomalaista asuntopoliitikka tutkinut Anneli Juntto jaottelee 1900-luvun asuntopoliitiikan kehitysvaiheet filantropian, funktionalismin, sodan ja jälleenrakennuksen, residuaalisen asuntopoliitiikan, hyvinvointivaltion ja hyvinvointivaltion kriisin vaiheisiin.⁸⁵ Tyypitaloja ja modernia pientaloasumista tutkinut Pirjo Sanaksenaho taas jakaa 1900-luvun puolivälin noin vuosina 1945–1955 vallinneeseen jälleenrakennukseen ja pulaan, vuosien 1955–1965 kehitysoptimismiin ja modernismiin, sekä noin vuodesta 1965 käynnistyneeseen politisoituneeseen asunto- ja kaupunkisuunnitteluun. 1950–1960-lukujen taitetta leimaa Sanaksenahon mukaan voimakas usko asuntopoliitiikan avulla saavutettavaan yhtenäiseen ja moderniin elämäntapaan.⁸⁶ Nojaudun tutkielmani aikarajauksessa näihin jaotteluihin, joissa 1950–1960-luvut erotetaan omaksi asuntopoliitiikan ja rakentamisen vaiheekseen, jota leimasi valtion voimakas rooli, demokraattiset ihanteet, sekä modernien ja perinteisten arvojen kohtaaminen tilasuunnittelussa, lähiörakentamisessa ja estetiikassa.

Suomessa asumisen modernisointia vauhditti talvi- ja jatkosotaa seurannut asutustoiminta ja asuntopula. Kriisiajan nopeat asuntopoliittiset päätökset olivatkin poikkeus suomalaisessa asuntopoliitikassa, joka on ollut muutosvauhdiltaan hidasta. Asunto- ja materiaalipula, sekä muuttamisoikeutta ja vuokratasoa koskeva sääntely rajoittivat elämisen olosuhteita.⁸⁷ Jälleenrakennusajan keskeisimmät asuntorakentamista koskevat lait olivat siirtoväen pika-asutuslaki sekä maanhankintalaki, jonka nojalla tontti- ja viljelysmaata saivat muun muassa evakot, sotainvalidit, sotelesket ja perheelliset rintamasotilaat. Tavoitteena asumista koskevalla lainsäädännöllä oli paitsi tukea karjalaisten integraatiota, myös lisätä Suomen pientilojen määrää ja parantaa maaseudun asumisolaja.⁸⁸ Taustalla oli ajatusmalli maanviljelyksen ja maaseudulla asumisen ensisijaisuudesta ja jälleenrakennuksen aikana uusista asunnoista 155 000 rakennettiin maaseudulla ja reilut 50 000 asutuskeskuksiin.⁸⁹ Koteja rakennettiin pääasiallisesti perheille.

⁸⁴ Juntto 1990, 28.

⁸⁵ Juntto 1990, 27.

⁸⁶ Sanaksenaho 2018, 18–19.

⁸⁷ Juntto 1990, 191–196.

⁸⁸ Saarikangas 2002, 350–351.

⁸⁹ Juntto 1990, 201, 203.

Perheiden asuttamisen jälkeen alettiin purkaa muun väestön asumiseen liittyviä paineita noin vuodesta 1950 alkaen, mutta edelleen asuntopolitiikan pääpaino oli perheiden asumisessa.⁹⁰

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion tehtävä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana oli sosiaaliturvajärjestelmän avulla varmistaa kapitalistisen markkinatalouden hedelmien tasainen jakaantuminen. Tämä ilmiö oli tutkija Mary Hilsonin mukaan kuitenkin yhteistä läntisen Euroopan maille tuona aikana; hyvinvointijärjestelmän avulla haluttiin säädellä väestönkasvua, ohjailla yhteiskunnan sosiaalisia rakenteita ja lisätä taloudellista tehokkuutta.⁹¹ 1950–1960-lukujen modernismin tavoitteli sosiaalista muutosta valjastamalla teollisuuden tarjoamat mahdollisuudet.⁹² Pohjoismaisena erikoisuutena voidaan kuitenkin havaita hyvinvointivaltiolle asetettujen tehtävien laajuus kaikilla elämän aloilla. Hilson lainaa suomalaisen historiantutkijan Henrik Steniuksen kuvausta pohjoismaisesta hyvinvointimallista: “Kaikki ovet ovat auki – olohuoneeseen, keittiöön, ruokakomeroon, lastenhuoneeseen, mainitsemattakaan makuuhuoneeseen – ja ne eivät ole vain auki: yhteiskunta marssiin sisään ja puuttuu asiaan, joskus tyyneästi”.⁹³ Tällä lainauksella Hilson pyrkii kuvaamaan Pohjoismaille ominaista hyvinvointijärjestelmän ja kodin välistä yhteyttä. Pohjoismainen hyvinvointivaltio järjestelmänä oli koko yhteiskunnan läpäisevä ja kansalaisiin kodin kautta vaikuttamaan pyrkivä. Hilsonin mukaan hyvinvointivaltiosta tuli Pohjoismaissa modernisuuden synonyymi sotien jälkeisenä aikana. Hyvinvointivaltion tavoitteita olivat kehitys, uudistuminen, käytännöllisyys ja tehokkuus. Näistä tavoitteista syntyi arkkitehtuuriin ja muotoiluun 1950–1960-lukujen funktionalistinen estetiikka, joka esimerkiksi Ruotsissa ilmeni asuntosuunnittelussa ja niin sanotun kansankodin (folkhem) syntymisessä. Samankaltainen voimakas yhteys kansallisen identiteetin ja hyvinvointivaltion välillä oli leimallista 1900-luvun puolivälin tienoilla kaikissa Pohjoismaissa.⁹⁴

Jälleenrakennusaikaa seurannut asuntopolitiikka siirtyi valtion suorasta ohjauksesta välillisiin lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin: asukkaiden sijaan lainsäädäntö kohdistui asuntorakentamiseen. Aloite valtion tukemasta ja säännöstelemästä asuntorakentamisesta annettiin vuoden 1945 hallitusohjelmassa.⁹⁵ Vuosina 1949–1966 toiminut valtion asuntorakennustuotannon valtuuskunta Arava pyrki helpottamaan väestönkasvusta ja kaupungistumisesta johtuvaa asuntopulaa ja tukemaan rakennemuutosta asuntopolitiikan keinoin. Järjestelmä myönsi asuntorakentamiseen verohuojennuksia ja edullisempia asuntolainoja asettaen samalla määräksi rakennettavien

⁹⁰ Juntto 1990, 200.

⁹¹ Hilson 2008, 87–88.

⁹² Skou & Munch 2016, 11.

⁹³ “All the doors are open - to the living room, the kitchen, the larder, the nursery, not to mention the bedroom - and they are not just open: society marches in and intervenes, sometimes brusquely.” Hilson 2008, 88.

⁹⁴ Hilson 2008, 105–106.

⁹⁵ Juntto 1990, 231.

asuntojen standardeista.⁹⁶ Aravan ehdot täyttäviä rakennuksia, tyyppitalojen piirustuksia sekä kerrostaloasuntoja suunnitteli muun muassa arkkitehtiliiton standardisoimislaitos.⁹⁷ Arava-järjestelmä painotti asuntopolitiikkaa voimakkaasti omistusasumisen suuntaan ja 1950–1960-luvuilla noin 60 prosenttia asunnoista oli omistusasuntoja.⁹⁸ Arava-asuntojen ja -lainojen markkinointi upposi agraariin kansaan, ja omistusasunnon merkitys korostuu *Kotikutoista*-muistitietokyselyn vastauksissa. Muistelijoista suurin osa kertoo, kuinka tärkeää oli saada oma koti, kaikkein mieluiten minimimäärällä lainarahaa. Arava-laina mahdollisti monelle muistelukertomuksen kirjoittajista oman kodin, vaikkakin odotusaika saattoi kestää vuosia.

Asuntopolitiikan ja asuntorakentamisen trendien kommentointi on keskeinen osa *Kaunis koti* -lehden linjaa. Läpi tarkasteltujen vuosikertojen lehti ottaa kantaa muun muassa kaavoitukseen ja lähiöasumiseen, Arava-lainoilla hankittavien huoneistojen varusteluun sekä perheiden asemaan asuntopolitiikassa. Lehden painotus on selkeästi lapsiperhekeskeinen ja usein se kritisoi aikansa asuntoja liiasta tilanpuutteesta ja sen aiheuttamista haitoista perhe-elämälle. Moderni asuntorakentaminen saa lehdeltä kehuja lähinnä silloin, kun esitellään arkkitehtien suunnittelemaa ainutlaatuisia taloja, esimerkiksi sisustustoimittaja Annikki Toikka-Karvosen kirjoituksessa 'Keskellä luontoa, keskellä kaupunkia'. Artikkelisi esitteli Kaivopuistoon rakennettua kerrostaloa, jonka suunnittelija oli maineikas arkkitehti Aarne Ervi.⁹⁹ Toikka-Karvonen kritisoi tyyppillisten kerrostalojen sieluttomuutta, joka oli kirjoituksen mukaan seurausta standardisoinnista ja kitsastelusta rakentamista budjetoitaessa. Artikkelin mukaan käytännöllisyys, toimivuus ja asumisviihtyvyys voisivat toteutua samanaikaisesti hyvällä suunnittelulla ja toimimalla asukaslähtöisesti.

Arava yleistää modernin asunnon

Arava-järjestelmää käsitteleviä kirjoituksia *Kaunis koti* -lehdessä julkaistiin säännöllisesti. Useimmiten lehti pyrki tuomaan lukijoilleen ajantasaista tietoa Arava-lakien käsittelystä eduskunnassa, antamaan vinkkejä neliöiltään niukan kodin sisustamiseen koko perheen kodiksi, tai selvittämään omistusasunnon hankkimiseen liittyviä taloudellisia pulmia. Jorma Aaltosen kirjoittamassa pääkirjoituksessa 'Miten hankin oman asunnon' todettiin, että "Arava-asunnoille on tyyppillistä alhainen lunastushinta, siis se hinta, minkä osakkeenostaja joutuu rakennuttajalle suorittamaan ennen muuttoa, ja verrattain korkea yhtiövastike. [– –] Arava-asunto sopii erityisen hyvin henkilöille, joilla on niukasti säästövaroja, mutta vastikkeen maksamiseen ja lunastushinnan

⁹⁶ Juntto 1990, 204–205.

⁹⁷ Sanaksenaho 2018, 55.

⁹⁸ Juntto 1990, 209.

⁹⁹ Annikki Toikka-Karvonen: 'Keskellä luontoa, keskellä kaupunkia'. *Kaunis koti* 5/1962.

suorittamiseen riittävät tulot.”¹⁰⁰ Tämä esitetty malli käy hyvin yhteen muistitiedon kanssa. Suurimmassa osassa kirjoituksista korostetaan sitä, kuinka oman kodin hankkiminen tehtiin omilla, työllä hankituilla tuloilla ja miten tärkeää oli elää säästäväisesti ja tehdä vain järkeviä hankintoja. Kääntöpuolena sille, ettei tarvinnut ottaa suurta lainaa olivat vuosien jonot Arava-rahoitteisten talojen asuntoihin, sekä lapsiperheiden ensisijaisuus asunnonsaajien valinnassa. Vuonna 1930 syntynyt nainen muistelee haaveilleensa omistusasunnosta: “Oli alettu rakentaa aravataloja. Mutta perheettömällä oli vähän mahdollisuuksia päästä kiinni minkäänlaiseen ostettuun asuntoon.”¹⁰¹ Pitkän odotusajan lisäksi Arava-asuntoon säästäminen merkitsi sitä, ettei tulevan oman asunnon sijaintiin voinut merkittävästi vaikuttaa. Helsingissä arava-asuntoon säästänyt mies muistelee, kuinka muutaman vuoden odotuksen jälkeen hänelle vaimonsa kanssa osoitettiin kaksio uudesta lähiöstä, joka oli aivan eri puolella kaupunkia kuin he olivat toivoneet.¹⁰² 1950–1960-lukujen asuminen oli voimakkaasti sidoksissa tulotasoon lisäksi myös ammattiin ja työhön. Moni muistelukerrontojen kirjoittajista kertoo työsuhdeasunnoista ja työpaikan asuntoloista sekä työpaikan perässä muuttamisesta.

Rationaalisen kodin ensimmäinen askel oli omistusasunnon hankkiminen. Omistusasumista pidettiin taloudellisesti kannattavampana ja turvallisempänä kuin asunnon vuokraamista. Säästöillä hankittu koti olisi aina mahdollista myydä, eikä omasta asunnosta tarvinnut pelätä häätöä. Moni muistelijoista määrittää oman kodin ensimmäiseksi itse omistetuksi kodiksi, joko ostamalla tai perimällä saaduksi. Tämä omistamisen keskeisyys liittyy muistelukirjoituksissa usein muistelijan elämän alkuvaiheen epävarmuuksiin, kuten evakkona elämiseen tai vaihtuviin alivuokralaishuoneisiin. Elämän ja perheen perustamisen vakaaksi pohjaksi nähdään muistelukerronnoissa omistusasunto. Perheen sisustusvalintoja ja kodin rakentamista 1950–1960-luvuilla muisteleva mies kirjoittaa: “Yhteisen kotimme 1960-luvun sisustamisen kehitystä ja siihen liittyviä tapahtumia näin jälkikäteen ajatellen tulee ensimmäisenä mieleen, että taisimme seurata melko paljon nuorten perheiden yleistä trendiä, joskin omistusasunnon hankkiminen tapahtui monilla muilla useammassa portaassa yksión ostamisesta lähtien ja siirtyen kerta kerralta suurempaan asuntoon.” Mies oli vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa asunut vuokralla siihen saakka, kunnes onnistuivat ostamaan neljän huoneen asunnon.¹⁰³

Omakotitaloille valtion asuntolainaa oli mahdollista saada jopa 90 prosenttia rakennuskustannuksista yhden prosentin korolla. Lainan saamiseksi suositeltavana pidettiin, että

¹⁰⁰ Jorma Aaltonen: 'Miten hankin oman asunnon'. *Kaunis koti* 1/1964. Samaan tapaan arava-asunnon hankkimiseen liittyviä taloudellisia kysymyksiä pohditaan myös Kauko Sipposen artikkelissa 'Kuinka kannattaa asua arava-huoneistossa'. *Kaunis koti* 2/1954.

¹⁰¹ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 1005 (nainen).

¹⁰² SKS KRA. *Kotikutoista* 313 (mies).

¹⁰³ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 260, 261 (mies).

rakennuksen olisi tarkoitus valmistua kauniiseen, luonnonläheiseen ja väljään ympäristöön.¹⁰⁴ Aravan laatuvaatimukset määräisivät lisäksi muun muassa talon pohjaratkaisusta, huoneiden pinta-aloista ja niiden muodosta.¹⁰⁵ Aravalait määrittivät kerrostaloasunnon enimmäispinta-alaksi 78 neliötä ja keskipinta-alaksi 50 neliötä. Asunnot suunniteltiin minimimitoituksen mukaan keskivertoasukkaille.¹⁰⁶ Tämä merkisi, että aravalainoiteisiin kerrostaloihin oli rakennettava tietyt prosenttimäärät tietynkokoisia asuntoja. Normaaliksi perheasunnoksi määrittyi käytännössä kaksi huonetta ja keittiö, vaikkei tätä pidetty ihanteellisena tilanteena.

Luonto ja kaupunki kohtaavat metsälähiössä

Modernin kodin oli tarkoitus olla osa ympäristöään, ja virtaavan tilan tuntua sisä- ja ulkotilojen välillä luotiin esimerkiksi suurilla ikkunoilla, terasseilla ja liukuovilla. Läheisyyttä luontoon pidettiin tärkeänä lasten kasvun ja terveyden kannalta. Näihin toiveisiin vastattiin metsälähiöillä, joiden vapaassa kaavoituksessa pyrittiin luonnollisuuteen siten, että rakennuksen asettuivat vapaasti tonteilleen suhteessa toisiinsa ja ympäröivään luontoon. Metsälähiö-ajattelun taustalla vallitsivat 1900-luvun alun puutarhakaupunki-ihanne vihreine kaupunkitiloineen sekä wrightiläisen työväenliikkeen filantrooppinen työläisten asumisoloihin keskittynyt asuntopolitiikka.¹⁰⁷ Uudenlaisen vapaan asemakaava-ajattelun ja lähiöiden tarkoituksena oli luoda moderni, kaupunkilainen elämäntapa, jossa perheet muodostaisivat yhteisöllisyyden piirin.¹⁰⁸ Arkkitehti Olavi Leka kirjoitti *Kaunis koti* -lehdessä tyyppitalojen kehityksestä ja metsälähiöistä lähes ylistävän kirjoituksen. Nykyaikaiset, väljät omakotialueet tarjosivat luontoyhteyden, kunhan rakentaminen suunniteltiin huolella ja tyyppitalo valittiin tonttiin sopivaksi.¹⁰⁹ Muistelukerronnoissa metsälähiöihin suhtaudutaan vaihdellen. Helsingin keskustan läheisyydessä sijaitsevaa lähiötä ja sen luontosuhdetta muisteleva mies kertoo toisaalta ulkoilumaastojen olleen lähellä, toisaalta metsälähiön idean vesittyneen melko nopeasti, kun luonnon ja rakennustyömaan yhdistelmä ei luonutkaan lapsiystävällistä kasvu-ympäristöä. Vähitellen metsälähiö rakennettiin umpeen ja luonnolliseksi tarkoitettu väljyys täyttyi parkkipaikoilla.¹¹⁰

Modernin, lähiössä sijaitsevan kodin ympäristö muodosti osan kotien ja asumisen ideologiaa. Suomessa kaupungistuminen tapahtuu muuttamalla maalta suoraan metsälähiöön, ja julkisessa

¹⁰⁴ Sanaksenaho 2018, 57.

¹⁰⁵ Määräykset koskivat muun muassa kylpyhuoneen kokoa, kaappitilan määrää ja keittiön pintamateriaaleja.

¹⁰⁶ Saarikangas 1997, 78.

¹⁰⁷ Saarikangas 1997, 61, Sanaksenaho 2018, 48.

¹⁰⁸ Juntto 1990, 218–220.

¹⁰⁹ Olavi Leka: 'Oma tupa, oma lupa'. *Kaunis koti* 2/1954.

¹¹⁰ SKS KRA. *Kotikutoista* 315 (mies).

keskustelussa kaupunkien keskusta-alueiden vuokra-asuntoihin suhtauduttiin kielteisesti.¹¹¹ Metsälähiöiden rakentamisen aika jäi kuitenkin lyhyeksi: jo 1960-luvun lopulla niiden tehottomuutta ja teennäistä maalaismaisuuutta alettiin kritisoida, ja lähiörakentamisen tavoitteeksi otettiin urbaani, tehokas ja tiivis ruutukaavarakentaminen.¹¹² *Kaunis koti* -lehden vuoden 1965 viimeisessä numerossa Jorma Aaltosen kirjoitus 'Takaisin Impivaaraan?' kritisoi metsälähiöiden olevan lähinnä lapsiperheitä silmälläpitäen rakennettuja alueita, joiden väljyyden vaatimukselle ei ole esitetty riittäviä perusteita. Aaltosen teksti oli puolustuspuhe tiiviille kaupunkirakentamiselle ja toiseudelle. Lähiöitä moitittiin porvarillisiksi ja moraaliltaan tiukoiksi. Ne olivat epäurbaaneja ympäristöjä, joissa poikkeaville yksilöille ei ollut tilaa. Yhteisöllisyyttä, jota metsälähiöiden maalaismaisen ja kaupunkilaisen asuinympäristön yhdistelmällä lähdettiin tavoittelemaan, ei oltu saavutettu. Sen sijaan artikkeli esitti lähiöiden ajaneen jokaisen perheen omaan poteroonsa. Aaltonen kutsui lähiöitä jopa slummeiksi.¹¹³ Viimeistään tämän kirjoituksen myötä voidaan ajatella *Kauniin kodin* asuntopoliittisen linjan muuttuneen metsälähiöitä urbaanimpaan suuntaan.

2.4 Moderni kansalainen ja kuluttajuus

“Ostimme kuitenkin pölynimurin. Se oli sitä ylläilyä, mitä ilmankin olisimme tulleet toimeen.”¹¹⁴

1950–1960-lukujen rationaalinen modernismi painotti oikeaoppisen kuluttajuuden merkitystä. Hyvä kansalainen oli valistunut kuluttaja, joka osasi hankkia tietoa ja vertailla tuotteita ennen ostopäätöksen tekoa, sekä suhteuttaa hankintansa varallisuuteen. Kyky säästää ja tehdä kodin hankintoja hitaasti esine esineeltä nähtiin modernin kuluttajan hyveeksi. *Kaunis koti* -lehti korosti tätä niukkuuden ja harkitsevaisuuden ihannetta läpi vuosikertojen opastamalla lukijoitaan ostamaan kodin esineet tärkeysjärjestyksessä tyylikkään ja omaperäisen sisustuksen saavuttamiseksi. Lehden pääkirjoitus vuonna 1954 muistutti lukijoitaan siitä, ettei rationaalinen kodinsisustaja hullaantunut ostamaan kotiinsa kaikkea kerralla, eikä erehtynyt hankkimaan sen hetkisiä muotioikkuja. Sen sijaan oli arvostettava modernin kodin tarjoamia mahdollisuuksia sisustuksen kokoamiseen ajan kanssa. Kalusteita saattoi ostaa yksi kerrallaan, samoin astioita. Vanhanaikaisena pääkirjoitus piti niin kalustoja kuin astiastoja.¹¹⁵ Todellisuudessa hankintojen tekeminen pitkällä aikavälillä oli lähes kaikille ensimmäisen kotinsa sisustajalle pakon sanelema ratkaisu; ei ollut varallisuutta hankkia kokonaisia kalustoja tai astiastoja kerralla.

¹¹¹ Juntto 1990, 222.

¹¹² Sanaksenaho 2018, 297.

¹¹³ Jorma Aaltonen: 'Takaisin Impivaaraan?' *Kaunis koti* 8/1965.

¹¹⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 15 (nainen).

¹¹⁵ Pääkirjoitus: 'Esine esineeltä'. *Kaunis koti* 2/1954.

Kuluttajuudessa yhdistyvät myös modernit vapauden, valinnaisuuden ja identiteetin rakentamisen arvot: kuluttaja vapautui perinteistä ja auktoriteeteista tehdessään itse kulutusvalintoja. Toisaalta taas jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa yksilö oli myös tuomittu tähän vapauteen ja hänen täytyy itse luoda identiteettinsä, niin kuin moni muistelukerronnoissa kuvailee.¹¹⁶ Oman kodin tyyli saattoi olla pyrkimys lapsuuden kodin lavastamiseen, tai suurimman mahdollisen eron tekemiseen. Modernin kulutuskulttuurin ja yhteiskunnan välistä suhdetta tutkinut Don Slater analysoi kuluttajan valintojen, yksilöllisyyden, sosiaalisen järjestyksen, sekä yksityisen ja julkisen kietoutumista toisiinsa modernissa kulutusyhteiskunnassa. Slater lähestyy kulutusta tarpeiden, kulttuurisen uusintamisen, kaupallistumisen, etiikan ja identiteetin käsitteiden kautta tulkiten yksilön valintoja ja tekoja osana vallitsevaa mentaliteettia ja kulttuuria. Moderni kansalainen muodosti siteensä erilaisiin yhteisöihin kulutuksen kautta.¹¹⁷

Sisustusmessujen ohella Kerttu Niilosen artikkeli 'Tarvitsemme elävää arkea' käsitteli muuttunutta kuluttajuutta.¹¹⁸ Yleistynyt ansiotyö oli johtanut siihen, että kotia koskevien kulutusvalintojen tekemiseen ei ollut samaan tapaan aikaa, kuin naisten ollessa kotona. Haasteita kuluttajalle tuottivat ajanpuutteen lisäksi myyjien asiantuntemattomuus, tuotteiden esillepano myymälöissä, sekä mainoksien harhaanjohtavat mairesanat. Toisaalta saatavilla olevien tuotteiden laatu oli Niilosen mukaan kuluneina vuosina kohentunut teollisuuden ja muotoilijoiden välisen yhteistyön tiivistyessä. Niilosen kirjoitus esitti vaatimuksen parempien sisustusmessujen ja -näyttelyiden puolesta Suomessa, jotta kuluttajien mahdollisuudet rationaalsiin valintoihin paranisivat. Esimerkillisinä kirjoitus piti Ruotsissa pidettyjä messuja, joiden selkeys palveli kuluttajan tarpeita. 1947 syntynyt nainen muistelee kirjoituksessaan 1950–1960-lukujen kuluttajuutta vanhempiensa toiminnan kautta. Säästäväisyys ja harkitsevaisuus näkyivät muun muassa ikkunaostosten tekemisenä, kaupoissa kiertelemisenä, valikoimiin tutustumisena ja tiedonhakuna – perheen vapaa-aikaa leimasi hankintojen suunnittelu. Ostokset tehtiin pitkän harkinnan jälkeen, ja osa kaupoissa nähdystä tuotteista korvattiin kotitekoisilla versioilla.¹¹⁹ Kuluttajakansalaisuus muodostui 1950–1960-lukujen mittaan osaksi vapaa-ajan viettoa.

Tuhlaavaisuus, ylellisyys ja velalla ostaminen ovat merkkejä huonosta kuluttajuudesta muistelukertomuksissa. Kulutuskulttuuriin liitettiin 1900-luvun alusta alkaen porvarillisia arvoja; keskiluokan vapaa-aikaan ja perheeseen käyttämä varallisuus nähtiin hyvänä kulutuksena verrattuna työväenluokan huonoja elämäntapoja ylläpitävään tai yläluokkien tuhlailevaan kulutukseen.¹²⁰ Tämä sama kulutuksen ja kunnollisuuden yhdistäminen jatkuu pitkälle 1900-luvun puoliväliin ja näkyy niin *Kauniin kodin* valistavassa kirjoitustyylissä, kuin muistelukerronnoissa.

¹¹⁶ Slater 1997, 28–30.

¹¹⁷ Slater 1997, 2, 24.

¹¹⁸ Kerttu Niilonen: 'Tarvitsemme elävää arkea'. *Kaunis koti* 1/1962.

¹¹⁹ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 901–912 (nainen).

¹²⁰ Slater 1997, 15.

Säästäväisyys koettiin tärkeäksi kodin hankinnoissa aina rakentamisesta lähtien. Aravalainan avulla rakennettua omakotitaloa muisteleva nainen korostaa oman kodin saamisen tärkeyttä, vaikka koti olikin pitkään keskeneräinen.¹²¹ “Sehän oli jo suurta yllisyyttä sinänsä, että saimme oman kodin, joskin osaksi lainarahaakin käyttäen.”¹²² Taustalla tässä ja useissa muissa kertomuksissa häilyy kohtalo, jonka voisi saada osakseen olemalla tuhlailevainen kuluttaja. “Mitään röystäilyä meidän kodin elämä ei ollut. Kaikki matot, kukat, astiasto ja kalusto olivat tavanomaista halpaa laatua”¹²³ muistelee eräs kirjoittaja. Säästäminen palkkatyön ansioista ja kodin hankintojen tekeminen tarpeen mukaan ovat keskeisiä hyvän kuluttajuuden merkkejä. Uusien hankintojen tekemistä perusteltiin muistelukerronnoissa taloudellisen tilanteen kohenemisella tai lapsien saamisella.¹²⁴ Arvokkaampien muotoilutuotteiden hankkiminen kotiin oikeutettiin niin itselle kuin lukijalle kirjoituksissa laadulla, kestävyydellä ja ajattomuudella. Käsitys siitä, ettei köyhän kannata ostaa halpaa tuntui istuvan tiukassa rationaalisen kuluttajan mielessä. Usein halpaa ja heikkoa laatua olevat tuotteet haluttiin ennemmin korvata muotoilutuotteiden lisäksi perintöesineillä tai itse tehdyillä. 1950–1960-lukujen esinenäkemyksissä kauneus, materiaali ja laadukkuus liitettiin tiukasti yhteen.

Säästäväisyys ja kierrättäminen kuuluivat 1950–1960-lukujen kuluttajuuteen. Tavaroiden, erityisesti lastentarvikkeiden, lainaaminen, materiaalien uudelleenkäyttö ja esineiden korjaaminen kuuluivat keskeisesti kodin sisustamiseen, samoin esineiden ja kalusteiden valmistaminen itse alusta saakka. Ideoita saatettiin saada vaikkapa lehdistä tai myymälöistä. Monilla muistelijoista materiaalien uudelleenkäyttö ja itse tekeminen liittyvät muistoihin sodasta ja pulasta. Kirjoituksissa pula on nostalgisoitu, ja useimmat kirjoittajat korostavat materiaalien puutteen ruokkineen heidän mielikuvitustaan ja kohentaneen käsityötaitojaan.

Harkitsevaisuuden ja säästäväisyyden ihanteiden taustalla oli taloudellisen itsenäisyyden ihanne. Muistelukerronnoissa toistuvat muistot siitä, ettei velkaa haluttu ottaa ja se haluttiin maksaa elintasonkin kustannuksella mahdollisimman nopeasti pois. Sukulaisilta, perheenjäseniltä tai tuttavilta taloudellisen avun saaminen ja erityisesti pyytäminen nähtiin häpeälliseksi. “Kaikki mitä on itsemme tienaamaa ja hankkimaa. Ei mitään ole peritty tai lainaksi saatu. Ja siitä kaikesta on erittäin hyvä mieli.”¹²⁵ muistellaan kertomuksessa, joka on koko *Kotikutoista* -keräykselle tyypillinen. Taloudellisesti ei pitänyt olla taakaksi kenellekään, ja toisaalta monet muistelijat huomauttavat muidenkin olleen taloudellisesti samassa tilanteessa kodin perustamisen suhteen.¹²⁶ Taloudellista apua oli useimmiten mahdollista saada vain omilta vanhemmilta, ja sekin on

¹²¹ SKS KRA. *Kotikutoista* 259 (nainen).

¹²² SKS KRA. *Kotikutoista* 263 (nainen).

¹²³ SKS KRA. *Kotikutoista* 360 (mies).

¹²⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 365 (nainen).

¹²⁵ SKS KRA. *Kotikutoista* 141 (mies).

¹²⁶ SKS KRA. *Kotikutoista* 366 (nainen).

kirjoituksissa viimeinen oljenkorsi. Rahallisen tai materiaalisen avun sijaan muunlaisen avun saanti taas oli osoitus sukulaisten, naapureiden tai tuttavien kunnollisuudesta. Avun saaminen ja antaminen lainaamisen ja talkoiden muodossa on mitä ilmeisimmin ollut hyväksyttävien avun muoto.

Kaunis koti -lehti pohtii sivuillaan myös kodille asetettuja toiveita ja niiden täyttymisen edellytyksiä. Kodin hankkiminen ja sisustaminen vaativat usein niin suuren taloudellisen panostuksen, että valmistuneen kodin viihtyisyydelle asetettiin liiankin suuria vaatimuksia. Vuosikausia unelmoitu koti ei välttämättä heti tuntunutkaan kotoisalta. Jorma Mäenpään kirjoittamassa artikkelissa 'Ehdimmekö elää kodissamme?' pohditaan juuri näitä kysymyksiä. Artikkeliksi kysyy nimensä mukaisesti, ehditäänkö kodeissa elää, vai ovatko ne vain jatkuvan kehittämisen ja parantelun kohteita.¹²⁷ Mäenpää huomautti, että kodin viihtyisyydelle asetetut liian korkeat vaatimukset johtivat helposti pettymykseen kun koti ei kyennytkään vastaamaan kaikkiin haaveisiin. Liian pitkälle viety kodin viimeistely ja suunnittelut huolellisuus voisivat aiheuttaa sen, ettei koti enää ollut arkinen ja kodikas, vaan muistutti enemmänkin mainosta tai kulissia. Silloin yleensä perheen elämä suuntautui kodin ulkopuolelle harrastuksiin ja vapaa-ajanviettoon. Tätä ilmiötä vastaan oli artikkelin mukaan mahdollista toimia luomalla kodista riittävän arkinen, perhettä varten suunniteltu käytännöllinen ympäristö, jossa ei tarvinnut varoa epäjärjestyksen syntymistä tai liian hienoja kalusteita. Kirjoitus ohjasi lukijaa pohtimaan arvojaan samalla myös tarjoten niitä: kodin piirissä tapahtuvan tekemisen piti olla sellaista, jolla on tarkoitus ja mieluusti sen tuli lisätä perheen yhtenäisyyttä.

Don Slaterin tutkimus tulkitsee modernin kulttuurin tuottavan juurettomuutta ja kulutuskulttuurin olevan todellisen yhteisöllisyyden paikkaamiseen tarkoitettu laastari. Modernin kulttuurin tuottaman yhteiskunnan arvot ja arvostukset paljastuvat Slaterin mukaan tyhjiksi. Näiden havaintojen kautta tutkimus löytää nostalgian ilmiönä, jolla pyritään paikkaamaan merkityksettömyyttä ja yhteisöjen puutetta suuntaamalla katseet menneisyyteen.¹²⁸ Kuluttajuus ei olekaan kaikissa muistelukertomuksissa omaksuttu tai hyväksytty identiteetti, ja uusien esineiden ostamisen sijaan muistelijat osoittavat arvostusta perityille ja itse tehdyille esineille.

Käytännöllisen kodin oli *Kaunis koti* -lehden mukaan syytä olla esteettisesti miellyttävä. Kauneusarvojen vaalimista ei pidetty vain turhamaisena, vaan arjen esteettisyydelle nähtiin käytännöllisiä arvoja, muun muassa taloudellinen säästö. Jos koti ei ollut kaunis, oli houkutus viettää vapaa-aikaa kapakoissa, ravintoloissa ja elokuvissa paljon suurempi. *Kaunis koti* ei myöskään asettanut käytännöllisyyttä ja kauneutta vastakkain, vaan ne olivat 1950–1960-lukujen ihanteissa yhtä tärkeitä ominaisuuksia käyttöesineille. Kauneus ei saanut olla vain jotakin, johon hyvätuloisilla olisi mahdollisuus, vaan kauneuden piti koskettaa jokaista kotia ja sen

¹²⁷ Jorma Mäenpää: 'Ehdimmekö elää kodissamme?' *Kaunis koti* 4/1954.

¹²⁸ Slater 1997, 98–99.

esine maailmaa. Käytännöllisyys ei ollut kauneutta poissulkeva ominaisuus kirjoitti Annikki Toikka-Karvonen artikkelissaan, jossa tutkailtiin käyttöesineiden muotokieltä.¹²⁹ Lukijoita ohjattiin omaksumaan käyttöesineiden ja käytännöllisyyden kauneus koristeellisen estetiikan tilalle. Kertaustyylien ja vierasperäisten vaikutusten näkymistä tyyliässä artikkeli kuvasi “maun sekaannuksen aikakaudeksi”, josta tyylin olisi jalostuttava pelkistetyksi. Kauneus 1950–1960-lukujen koruttomuuden ja yksinkertaisuuden mielessä takasi Toikka-Karvosen mukaan sen, että esineiden tuotantokustannukset laskisivat ja tuotteet olisivat sen myötä yhä useamman kuluttajan saatavilla.¹³⁰ Käytännöllisyys ja kauneus kulkivat myös rinta rinnan kun sisustaja pohti kulutusvalintojaan. Selkeisiin, yksinkertaisiin linjoihin oli vaikea kyllästyä ja siksi modernit kalusteet olivat hyvä sijoitus. Ne eivät voineet mennä pois muodista *Kaunis koti* -lehden mukaan.¹³¹

Kodin sisustaminen esitettiin 1950-luvun julkaisuissa taitoa ja harkintaa vaativana tehtävänä, jossa asujen maku, rahankäytön taito ja luovuus punnittiin. Aikakauden arvoja olivat askeettisuus ja maltillisuus, jota heijastelivat ohjeet siitä, kuinka pienillä rahallisilla panostuksilla ja huolellisella suunnittelulla saatiin sisustuksellisesti parempaa jälkeä aikaan, kuin ostamalla kaikki kerralla.¹³² 1960-luvulle mennessä kodinsisustuksen julkaisuihin, kuten lehtiin ja oppaisiin oli vakiintunut valistava sävy, joka noudatteli rationaalisen modernin käsitystä asiantuntijuuden, tiedonhankinnan ja perehtymisen merkityksistä.¹³³ Kuluttajalta edellytettiin kykyä vertailla tuotteita ja hankkia tietoa niistä sekä malttia hankintojen tekemiseen, jotta saataisiin aikaan yhtenäinen ja harmoninen kokonaisuus.

1950–1960-luvut olivat taitekohta omavaraisuuden ja käsityövaltaisuuden sekä modernin kuluttajakansalaisuuden välillä. 1950-luvulla päättynyttä säännöstelyä seurasi vielä vuosien pula muun muassa kulutushyödykkeistä ja rakennustarvikkeista, mikä vaikutti uusien kotien rakentamiseen ja varusteluun. 1960-luvun mittaan kaupungistumisen ja rakennemuutoksen seurauksena kansalaisten kuluttajuus voimistui ja kotikutoisten esineiden rinnalle nousivat markkinoiden kulutushyödykkeet. Taajaman kerrostaloasunnosta maalle vuonna 1961 muuttanut mies vertailee maalla ja kaupungissa asumista muistelukerronnassaan. Vertailussa maaseutu-asuminen voittaa, vaikka sitä kuvaillaankin työläämmäksi. Kaupungissa asumista kirjoittaja pitää liian kiireisenä, mutta toisaalta taloudellisesti miellyttävämpänä ja jopa yltäkylläisenä.¹³⁴ *Kaunis koti* -lehti vaikutti kirjoituksiensa perusteella olleen vieraantunut maaseudun elämästä. Lehden tavoittelema lukijakunta oli kaupunkilaista ja koulutettua, joten ymmärrettävästi maaseudun asukkaita koskevat sisustusongelmat olivat lehden sivuilla

¹²⁹ Annikki Toikka-Karvonen: 'Hyvä käyttöesine on käytännöllinen, halpa ja kaunis'. *Kaunis koti* 2/1955.

¹³⁰ Annikki Toikka-Karvonen: 'Hyvä käyttöesine on käytännöllinen, halpa ja kaunis'. *Kaunis koti* 2/1955.

¹³¹ Esimerkiksi Airi Partio: 'Mitä tarkoittaa käsite "moderni koti"'. *Kaunis koti* 3/1956.

¹³² Sarantola-Weiss 2003, 108–109.

¹³³ Sarantola-Weiss 2003, 147.

¹³⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 184–185 (mies).

vähemmistöissä. Kuitenkin lehden linja tuntuu olevan etäällä niin maalaisista, kuin isosta osasta kauppaloiden ja kaupunkien asukkaistakin. Vuonna 1954 pääkirjoituksessa käsiteltiin sitä, kuinka suomalaiset amerikkalaisiin verrattuna tekivät itse vähän kodin huoltotöitä ja rakentamista. Suomalaiset olivat kirjoituksen mukaan olleet ahkeria tekemään itse aiemmin, mutta nyt olivat vieraantuneet itse tekemisen taidoista.¹³⁵ Mikään ei voisi olla muistelukerrontojen perusteella kauempana totuudesta. Erityisesti 1950-luvulla, mutta myös elintasoltaan kohonneella 1960-luvullakin kotikutoisuuden aste oli korkea. Muistelijat kertovat itse tehdyistä kodintekstiileistä, vaatteista, käyttöesineistä ja valaisimista, kalusteista, jopa kokonaisista taloista. Käsitelmän ja itse tekemisen perinne vaikutti olleen erityisen voimakasta maaseudulla, mutta kokonaisuudessaan voidaan sen sanoa läpäisseen koko yhteiskunnan riippumatta tulotasosta tai asuinpaikasta.

3. Modernin kodin estetiikka

1950–1960-lukujen modernissa kodissa arjen toimivuus ja kauneus olivat toisiinsa kietoutuneet ilmiöt. Käytännöllisessä kodissa jokaisella huoneella oli tarkoituksensa, jokaisella esineellä oli paikkansa ja osa tätä tarkoituksenmukaisuutta oli se, että kodin ulkonäkö palveli käyttötarkoitusta. Moderni estetiikka oli pelkistettyä ja se ammensi inspiraationsa talonpoikaisista käyttöesineistä, teollisuuden standardeista ja materiaaliensa luonteesta. Tässä käsittelyluvussa tarkastellaan modernin kodin estetiikan rakentamista *Kauniissa kodissa* tyylin, tilan ja esineen käsitteiden kautta, sekä analysoidaan modernin tyylin omaksumista muistelukerrannoista.

3.1 Arjen estetiikka

Ihmiset kokevat maailman aistien kautta esteettisenä kokemuksena.¹³⁶ Esteettisyys on kuitenkin usein hahmotettu arkisuuden vastakohtaksi niin, että esteettinen on yläluokkaista, poikkeuksellista ja ylevää arjen ollessa tavanomaista, toiston kautta syntyvää tottumusta.¹³⁷ Tällöin esteettinen kokemus on siis jotakin, joka nostaa arjen yläpuolelle ja poikkeaa muista havainnoista ja kokemuksista jollakin tapaa. Estetiikan tutkimusalueeksi on 1700-luvun estetiikan filosofian oppialan synnystä lähtien määritelty taide ja sen tuottama esteettinen kokemus.¹³⁸ Estetiikan

¹³⁵ Pääkirjoitus: 'Tee se itse'. *Kaunis koti* 5/1954.

¹³⁶ Estetiikalla tarkoitetaan aistien kautta hankittua kauneuden ja harmonisuuden kokonaisvaltaista kokemusta.

¹³⁷ Naukkarinen 2011, 20.

¹³⁸ Naukkarinen 2011, 22.

määrittelyssä taide on ymmärretty autonomisena ilmiönä ja estetiikan filosofia alana, joka tutkii taiteen määritelmää sekä kritiikin ja maun mahdollisuuksia.¹³⁹

Teoriat yhteiskuntien ja kulttuurin estetisoitumisesta ja arkisen kokemuksen ristiriita estetiikan määritelmän kanssa ovat pakottaneet tutkijat laajentamaan estetiikan määritelmiä ja sovellusaloja.¹⁴⁰ Arjen estetiikalla tarkoitetaan muiden elämänalojen kuin korkeakulttuurin tarjoamia esteettisiä elämyksiä. Kokemus kertoo meille, että esteettinen elämys on mahdollista myös taiteen kuluttamisen ulkopuolella vaikkapa liikkuessamme luonnossa, hankkiessamme kotiimme uusia esineitä tai katsoessamme elokuvaa.¹⁴¹ Yhteiskuntien muutokset, kuten maallistuminen, kaupungistuminen ja elintason nousu 1900-luvun aikana mahdollistivat "esteettisen käänteen" eli sen, että yhä useampi voi esimerkiksi kuluttajana pohtia hankintojensa esteettisiä arvoja ja tehdä näiden pohdintojen perusteella kulutusvalintoja.¹⁴²

Mitä arjen estetiikalla siis tarkoitetaan? Korkeakulttuurin ulkopuolelle jäävää, kuluttajan mahdollisuuksista kumpuavaa kokemuksellisuutta, jossa asioiden visuaalinen puoli saavuttaa merkittävän roolin vaikkapa käytännöllisyyden rinnalla. Arjen estetiikkaa ei voida kuitenkaan typistää kulutusvalinnoiksi siitä huolimatta, että usein esteettisiä elämyksiä hankitaan ostamalla, sillä esteettisiä elämyksiä on saatavilla arjessa muutoinkin kuin kuluttamalla. Arjen estetiikan voi määritellä haluksi ja mahdollisuudeksi vaikuttaa vallitsevien olosuhteiden ja ympäristön kokemiseen, joko mukautumalla vallitseviin ihanteisiin tai toimimalla niitä vastaan. Arkisuudella voidaan tässä yhteydessä tarkoittaa visuaalisesti harmonisen, selkeän sekä toiminnallisen ympäristön luomista.¹⁴³ Olennaista arjen estetiikalle on myös nopeatempoinen muutos, sekä esteettisen elämyksen ja sen ympäristön välinen yhteys.¹⁴⁴

Kodin modernisoituessa 1950–1960-luvuilla eivät muutoksessa olleet vain kodin tilalliset järjestelyt tai asumisen taso. Elintason kohoaminen erityisesti 1950-luvun puolivälistä lähtien siirsi vähitellen sivuun kysymykset pelkistä asumisen tarpeista ja mahdollisti sen pohtimisen, millainen olisi esteettinen ja toimiva koti.¹⁴⁵ Vaurastumisen myötä kansalaisille tarjoutui uusi identiteetti valistuneina kuluttajina tehtävänään muokata kodeistaan terveellisiä kasvuympäristöjä, jotka

¹³⁹ Naukkarinen 2011, 21, 29.

¹⁴⁰ Naukkarinen 2011, 25–27. Yhteiskunnan estetisoitumisen nähdään olevan seurausta mediamaailman muutoksesta ja sen saavutettavuuden yleistymisestä. Kansalaiset kohtaavat visuaalisia, vaikuttamaan pyrkiviä ärsykeitä yhä enemmän elokuvien, televisio-ohjelmien, mainosten, aikakauslehtien ynnä muiden välityksellä. Samaan ilmiöön liittyy myös kulttuurin elämyksellistyminen, jossa ihmisen arkisen toiminnan motivaattorina nähdään esteettisten elämysten saavuttaminen.

¹⁴¹ Naukkarinen 2011, 22.

¹⁴² Naukkarinen 2011, 25.

¹⁴³ Naukkarinen 2011, 30–31, 34.

¹⁴⁴ Naukkarinen 2011, 36–37.

¹⁴⁵ Huokuna 2006, 44.

tarjoaisivat perheelle viihtyisyyttä ja suojaa ja edustaisivat hyvää makua.¹⁴⁶ Kulutus alkoi kantaa aiempaa laajemman kansanosan keskuudessa symbolista merkitystä, kun markkinoilla olevat tuotteet latautuivat yhä voimakkaammin kulttuurisilla ja sosiaalisilla arvoilla.¹⁴⁷

1950–1960-lukujen sisustuksen, muotoilun ja arkkitehtuurin esteettinen ihanne oli moderni ja rationaalinen. Rationaalaisella kodilla tarkoitettiin ennen muuta paikkaa, jossa kotityöt hoituivat tehokkaasti ja käytännöllisesti, jossa jokaisella esineellä oli paikkansa ja tehtävänsä, ja jossa kodin tilat oli suunniteltu perheen tarpeita silmällä pitäen. Rationaaliset esineet taas oli suunniteltu niiden käyttötarkoitusta ajatellen ja niiden ulkomuoto palveli käyttötarkoitusta. 1950–1960-lukujen kodinsisustuksen ja muotoilun tyyliä määrittivät pyrkimykset historiattomuuteen, luokattomuuteen ja käytännöllisyyteen. Toisin kuin 1920–1930-lukujen funktionalismin kotikäsitteessä, ei kodin muutosta sidottu enää yksin terveellisuuteen ja kasvatuksellisuuteen, vaan yhä voimakkaammin 1950-luvun mittaan myös kauneus ja viihtyisyys saivat arvostusta osakseen toiminnallisuuden ohella.¹⁴⁸ 1950-luvun kauneusarvojen (yli)korostuneisuutta on selitetty sodan kauheuksien vastapainona. Tuhon, pelon ja pulan vastapainoksi Euroopassa kaivattiin jotain uutta luovaa, arkea kaunistavaa ja tulevaisuuteen tähtäävää.¹⁴⁹ Modernin kodin tulisi siis olla jokaista asukasta varten toimiva, tehokas ja kaunis. Kaikkien näiden modernia kotia määrittävien käsitteiden tuli myös ilmetä kodin estetiikassa: värimaailmassa, muotokielessä ja materiaaleissa. *Kaunis koti* -lehden pääkirjoituksessa vuonna 1964 käsiteltiin design-sanaa kuvaten sitä adjektiiveilla vastuuntuntoinen, nykyaikainen, rehti, realistinen ja ennakkoluuloton.¹⁵⁰ Voidaan tulkita, että tällaisilla määreillä haluttiin kuvata myös kotien asukkaita. Muuttamalla kodin visuaalista ilmettä pyrittiin myös muuttamaan asukkaiden arvostuksia.

Kotien modernin estetiikan tarkastelussa on huomioitava, etteivät kaikkien kotien puitteet olleet modernit, eikä läheskään kaikilla kotitalouksilla ollut taloudellisia mahdollisuuksia modernien kalusteiden, astioiden tai kodinkoneiden hankintaan. Vuosien 1950–1970 välisenä aikana uusia asuntoja valmistui noin 465 000, mutta yhä iso osa suomalaisista asui maaseudulla, myös ennen 1950-lukua rakennetuissa kodeissa.¹⁵¹ Nykyisin kotien minimivaatimukseksi käsitetty WC löytyi 35 prosentilta ja vesijohto 47 prosentilta suomalaisista kotitalouksista¹⁵². Niinpä modernia estetiikkaa tuotiin samaan aikaan vanhoihin kantoveden varassa eläviin maalaistaloihin ja uutuuttaan hohtaviin arava-asuntoihin, joista löytyy automaattipesula ja joka huoneistosta sähköliesi. Hyödynnän kodin esteettisten ihanteiden ja muisteluista piirtyvien kotien kuvien

¹⁴⁶ Sarantola-Weiss 2003, 55–56.

¹⁴⁷ Heinonen et al. 2005, 17.

¹⁴⁸ Sarantola-Weiss 2003, 105.

¹⁴⁹ Kalha 1999, 147.

¹⁵⁰ Pääkirjoitus: 'Design'. *Kaunis koti* 3/1964.

¹⁵¹ Juntto 2010, 27.

¹⁵² Jallinoja 2010, 28, Laurila 1985, 237.

analysointiin sosiologi Riitta Jallinojan jaottelua ajankuvasta ja käytännöistä modernissa elämässä. Ajankuvalla tarkoitetaan sen hetkisiä ihanteita ja vallitsevia ajatuksia, käytännöillä taas ihmisten elämän toimintatapoja.¹⁵³ Nämä kaksi voivat poiketa toisistaan merkittävästi, mikä on nähtävissä tutkielman lähdeaineistona toimivan muistitietokeruun vastauksista. Kotien ja perheiden hyvin erilaiset mahdollisuudet osallistua moderniin arjen estetiikkaan johtuivat paitsi varallisuudesta ja asenteista, myös asuinpaikan maantieteellisestä sijainnista¹⁵⁴. Kodin esinemaailmassa 1960–70-luvuilla tapahtuneen muutoksen merkitystä tutkineen Tiina Huokunan mukaan arkielämän muotoilu yleistyi 1960-luvulla elintason nousun seurauksena. Kysymykset tarpeesta jäivät sivummalle ja oli mahdollista pohtia sitä, kuinka koti ympäristönä voisi olla paitsi toimivampi, myös esteettisempi.¹⁵⁵

3.2 Rationaalinen, moderni tyyli

1950–1960-lukujen koteihin saapui monia uutuuksia: muovit, erilaiset pintamateriaalit, kuten lastulevy, korkkimatto ja linoleumi, kankaiden graafiset painokuosit sekä yksinkertaistetut, muotoilijoiden suunnittelemat käyttöesineet. Pois muodista jäivät huonekalujen kaiverukset ja koristeleikkaukset, kirjoitut tai pitsiset kodintekstiilit, koristemaalatu ja kullatut astiat, ynnä muu ainoastaan koristeellisuutta palveleva yksityiskohtaisuus. Aikakauden estetiikkaa tutkinut Altti Kuusamo kuvailee 1950–1960-lukujen estetiikkaa ajattomuuteen pyrkiväksi ja ihanteiltaan keskiluokkaiseksi; kotiin hankittavien tavaroiden tuli edustaa yksinkertaisuutta ja tyylikkyyttä. Yleisen vaurastumisen ja elintason nousun vastaliikkeenä oli laadun ja kestävyuden arvostaminen ja näiden arvojen ymmärtäminen merkitsi hyvän maun omaksumista.¹⁵⁶ Koristeellista ja yltäkylläistä tyyliä pidettiin mauttomana ja teennäisenä.¹⁵⁷ Yläluokan kodeista alempiin kansanosiin tihevä pelkistetty estetiikka oli vaurauden ja tyylin ilmaus; vaurastumisen myötä kaikilla olisi pian varaa jäljitelmäkaluksisiin, kullattuihin astioihin ja yltäkylläisiin koriste-esineisiin.¹⁵⁸ Siksi hyvää makua ilmaisi näyttävyyden sijaan yksinkertaisuuteen panostaminen.

1950–1960-lukujen moderni estetiikan ja tyylin ihanteita olivat avoimuus, valoisuus ja keveys, sekä muotokielen selkeys ja käytännöllisyys. Kuten edellä mainittiin, pesäeroa pyrittiin tekemään edellisten vuosikymmenten koristeellisuuteen sekä erilaisiin kertaustyyliin. Tyylipiirteille

¹⁵³ Jallinoja 1991, 13–14.

¹⁵⁴ Kodin elektroniikkahankintoja koskevat kysymykset ovat epärelevantteja osalle *Kotikutoista*-kyselyn vastaajista, joiden asuinseudulle sähköverkko ei ulottunut vielä 1960-luvulla.

¹⁵⁵ Huokuna 2006, 44.

¹⁵⁶ Kuusamo 1992, 163–164.

¹⁵⁷ Kuusamo 1992, 164.

¹⁵⁸ Kuusamo 1992, 167.

keskeistä oli historiattomuus ja tulevaisuusorientaatio. Ainoa menneisyydestä ammennettava inspiraatio oli 1920-luvun funktionalismin käytännöllisyyden idea, sekä suomalainen käsityöperinne. Suomessa sekä arkkitehtuuri että muotoilu omaksuivat kansainvälisiä vaikutteita soveltaen niitä suomalaisiin käsityötekniikoihin ja materiaaleihin. Suomalaisella muotoilulla ja arkkitehtuurilla oli 1950–1960-luvuilla tehtävänä kansallisen itsetunnon vahvistaminen, elintason nostaminen ja kansainvälisten suhteiden rakentaminen. Tavoitteena oli vahvistaa suomalaista hyvinvointivaltiokehitystä ja kansallista henkeä samaan aikaan osoittaen kansainväliselle yleisölle Suomen suuntautuvan kohti länttä.¹⁵⁹ Menestys ulkomailla ja erityisesti tunnettuutta lisänneet voitot Milanon triennaaleissa vuosina 1951, 1954 ja 1957 toivat näkyvyyttä suomalaiselle muotoilulle ulkomaisissa lehdissä.¹⁶⁰ Samalla suomalaisten saamat ylistykset antoivat lisämerkitystä kotimaisessa markkinoinnissa esineille, joita hankittiin koteihin edustamaan Suomen menestystä.¹⁶¹ Muotoilun saama tunnustus ulkomailla vahvisti kansallista itsetuntoa. Muotoilun ja arkkitehtuurin tukeminen nähtiin valtion taholta yhtä keskeiseksi välineeksi elintason nostamiseen ja asumisolojen kohentamiseen, kuin asuntopolitiikan harjoittaminen. Tämä näkyi muotoilun ja arkkitehtuurin alojen saamina tukina.

1950–1960-lukuja on kutsuttu suomalaisen muotoilun kultakaudeksi. Muotoilijoiden työn laadukkuuden lisäksi osasyitä kehitykselle ja menestykselle olivat kansallinen halukkuus kehittää kotimaista kulttuuria, 1950-luvun aikana kehittyvät mediat ja markkinointi, sekä teollisuudelta saatu tuki erilaisiin kokeiluihin.¹⁶² Pohjoismaille erityinen piirre 1950–60-lukujen muotoilussa oli suunnittelijoiden ja yritysten tiivis yhteistyö, joissa muotoilijat suunnittelun lisäksi osallistuvat tuotekehitykseen.¹⁶³ Muita syitä muotoilun kehityksen vauhdittumiselle olivat muun muassa taideteollisen koulutuksen vakiintuminen ja kehittäminen, muotoilualan ammatillistuminen sekä teollisen tuotannon ottamat edistysaskeleet ja sarjatuotannon mahdollistama tuotteiden edullisuus. Median avulla kyettiin herättämään kuluttajissa ostohalukkuutta ja toivottua makua ja kotimainen muotoilu kykeni vastaamaan kuluttajien toiveisiin.

Pekka Kalhan kirjoittama artikkeli esittää, että 1950-luvulla suomalaista muotoilua vaivasi ulkopuolisten virikkeiden ja inspiraation puute. Muotoilijoilla sekä alan opiskelijoilla oli hyvin vähän tietoa siitä, millaisia virtauksia vaikkapa muualla Euroopassa oli. Suomalainen muotoilu kehittyi 1950-luvun alkuun saakka lähinnä vuoropuhelussa itsensä kanssa ja pyrki luomaan idealistista

¹⁵⁹ Kalha 1999, 137.

¹⁶⁰ Menestystä vuoden 1951 triennaalissa pidetään suomalaisen muotoilun kansainvälisenä läpimurtona: Suomi voitti yhteensä 25 muotoilupalkintoa, suurimpana tähtenä Tapio Wirkkala, joka voitti pääpalkinnon kolmessa sarjassa.

¹⁶¹ Kalha 1999, 137.

¹⁶² Kalha 1999, 134.

¹⁶³ Guldberg 2011, 52, 54.

kuvaa suomalaisuudesta ammentaen inspiraatiota muun muassa käsityöperinteestä.¹⁶⁴ 1940-luvun loppupuoliskolla Taideteollinen korkeakoulu alkoi vähitellen tehdä yhteistyötä ulkomaisten, lähinnä ruotsalaisten, taideteollisuuskoulujen kanssa. 1950-luvulta lähtien opiskelijoille tarjottiin myös mahdollisuuksia ulkomaanmatkoihin ja -työharjoitteluihin, erityisesti Pohjoismaihin ja Italiaan.¹⁶⁵

Toisaalta Suomi pyrki tulemaan nähdyksi osana pohjoismaista estetiikkaa, joka miellettiin kansainvälisesti käyttäjäystävälliseksi ja laadukkaaksi. Muotoilun avulla pyrittiin luomaan julkisuuskuvaa Pohjoismaista tasa-arvoisina, luonnollisina ja hyvinvoivina valtioina. Muotoilua kuvailevilla konsepteilla, kuten moderni tai harmoninen, pyrittiin luomaan kuva pohjoismaiden asukkaista. Pohjoismainen muotoilu oli kansainvälisesti 1950–1960-luvuilla hyvinkin muodikasta, ja Suomelle oli viennin ja diplomatian kannalta hyödyksi leimautua osaksi pohjoismaista liikettä, vaikka samankaltaisuus eri Pohjoismaisen muotoilussa oli enemmän ulkoapäin annettu leima kuin jaettu näkemys.¹⁶⁶ Aidosti jaettua oli tyylipiirteiden sijaan se mitä muotoilun avulla tavoiteltiin; hyvinvointiyhteiskunnan ja kansallisen identiteetin rakentamisen yhdistämistä.¹⁶⁷ Muotoilun historian tutkimus esittää kahta erilaista näkemystä kotimaisen muotoilun roolista ja suhteista kansainvälisyyteen 1950-luvulla. Toisaalta tutkimus korostaa kehitystä kotimaassa ja inspiraation ammentamista suomalaisesta luonnosta. Toisaalta on tuotu esiin sitä, kuinka suomalaisen muotoilijat pyrkivät kansainvälisille markkinoille ja luomaan suhteita sekä Pohjoismaihin että muualle länsimaihin. Erilaiset käsitykset suomalaisen muotoilun kehityksestä tuovat hyvin esiin sen, että muotoilulle asetetut tavoitteet olivat 1950-luvulla yhtä aikaa kansallisen identiteetin rakentamisessa ja kansainvälisten suhteiden luomisessa.

Pohjoismaisen muotoilun ideologinen kehys rakentui kahdesta kertomuksesta: jaetusta pohjoismaisesta ilmastosta, maisemasta ja historiasta sekä Pohjoismaille erityisestä poliittisesta mallista ja demokraattisista arvoista.¹⁶⁸ Skandinaaviseen demokraattiseen ajattelutapaan kytkeytyi edullinen luksus; sellainen laadukkuus, johon kaikilla oli varaa. Terminä edullinen luksus on paradoksi, sillä luksus määritelmällisesti tarkoittaa jotakin sellaista, jota monet haluavat, mutta harvat saavat. Pohjoismaisen luksuksen käsitys sisälsi ajatuksen yhteiskuntien demokraattisuudesta ja pienistä tuloeroista. Edullinen luksus oli myös jotakin sellaista, jonka oli mahdollista miellyttää kaikkien yhteiskuntaluokkien makua, eikä se ollut sidottu yläluokkaiseen tyyliin.¹⁶⁹ Tällä tavoin ymmärretty luksus voitiin siis määritellä kuluttajien laadun arvostuksesta ja hyvästä mausta kumpuavaksi aikaa kestäväksi ja hillityksi tyyliksi. Skandinaavinen luksus ei pyrkinyt erottumaan, vaan hiljaisella tavalla kertomaan omistajansa kyvystä tyyliin.

¹⁶⁴ Kahla 1999, 144.

¹⁶⁵ Kahla 1999, 146–147.

¹⁶⁶ Guldberg 2011, 42–48.

¹⁶⁷ Hilson 2008, 105–106.

¹⁶⁸ Skou & Munch 2016, 6.

¹⁶⁹ Skou & Munch 2016, 8.

Kaunis koti -lehdessä keskeisimmät ulkomaiset esikuvat ovat muut Pohjoismaat, lähinnä Tanska ja Ruotsi, sekä Yhdysvallat, joihin viitataan useimmin joko edistyksensä vuoksi esikuvallisina tai samankaltaisina kuin Suomi. Yhdysvaltoihin vertautuessa Suomi esitettiin arkkitehtuuriltaan ja muotoilun tyyliään käytännöllisempänä.¹⁷⁰ Modernin arkkitehtuurin ja muotoilun avulla Suomi halusi yleisesti olla osa länsimaista viitekehystä erityisesti 1950–1960-lukujen poliittisen ilmaston vuoksi.

1950-luvun muotoilun tavoitteena oli taideteollisesti omaleimaisten ja korkealaatuisten esineiden suunnittelu. Ajan taideteollinen opetus oli yksilö- ja esinekeskeistä ja pyrki korostamaan luovuutta sekä muotoilun kansallista tehtävää.¹⁷¹ Inspiraatiota ammennettiin suomalaisesta luonnosta ja perinteisistä käsitöistä. 1950-luvun muotoilukäsityksissä suomalaisen kansanluonteen erityislaatuisuus yhdistyi primitiiviseen muotokieleen ja aitouden pyrkimyksiin.¹⁷² Pula-aikana muotoilijat nostivat esiin materiaalien puutteen muotoilulle tuottamat positiiviset vaikutukset. Ilmari Tapiovaara kirjoitti “niukkuuden estetiikasta, materiaalien vähyyden tuottamasta luovuudesta ja köyhyyden tuottamasta henkisestä rikkaudesta” vuonna 1945.¹⁷³ Taideteollisen oppilaitoksen opetus painotti 1950-luvulla laadukkaan muotoilun ja askeettisen muodon merkitystä myös kaikkein arkisimpien esineiden suunnittelussa.¹⁷⁴ Muotoilussa ja arkkitehtuurissa onkin nähtävissä aina 1950-luvun puoliväliin saakka aineellisen puutteen korvaaminen henkisillä arvoilla. *Kaunis koti* korostaa useissa kirjoituksissaan sitä, että kodin toimivuus, viihtyisyys ja kauneus syntyvät huolellisesta suunnittelusta, eivätkä tietyistä materiaaleista tai esineistä. 1950-luvun suunnittelijoiden ihanteita olivat luonnollisuus, epäkaupallisuus sekä laatutietoisuus. Laadulla ei tarkoitettu materiaalien arvokkuutta tai perinteisesti laadukkaiksi miellettyjä esineitä, vaan esineen ajattomuutta ja luonnonmateriaalien kauneuden korostamista.¹⁷⁵

Materiaaliromantiikka oli keskeistä 1950-luvun muotoilulle ja sisustukselle. Esineiden materiaalien piti saada olla omimmillaan ja näyttää juuri siltä, miltä ne näyttävät vailla maalausta, lakkaa tai koristekaiverrusta.¹⁷⁶ Kuitenkin voidaan kysyä mikä on vaikkapa muovin tai lasin omin muoto? Materiaaliromantiikka liittyi myös uudenlaiseen laadukäsitykseen, jossa luonnonmateriaalit yhdistettiin esineiden ja kalusteiden laadukkuuteen. Muistelukerronnoissa 1950–1960-lukujen kodeissa vilahtelevat teakin ja muiden muodikkaiden puulajien lisäksi ikilevyt, lastulevyt ja muut uudet materiaalit. Näiden uusien pintamateriaalien muisteluissa risteävät niin uutuudenviehätys,

¹⁷⁰ Sanaksenaho 2018, 73.

¹⁷¹ Kalha 1999, 134–137.

¹⁷² Kalha 1999, 148.

¹⁷³ Kalha 1999, 142.

¹⁷⁴ Kalha 1999, 140.

¹⁷⁵ Kalha 1999, 169.

¹⁷⁶ Kuusamo 1992, 171–172.

pelonsekainen huoli oikeista käyttötavoista ja puhdistusmenetelmistä, kuin kaiho vanhoihin laotalattioihin ja täyspuiisiin kalusteisiin.

“Teollisen muotoilijan työ on aatteellista työtä enemmän kuin ‘business’tä’. Ellei hänellä ole ihanteita, hän ei jaksata taistella rahaa vastaan, jonka vaikutusvalta on teollisuudessa ja liike-elämässä ristiriidassa muotoilijan terveitten pyrkimysten kanssa.”¹⁷⁷ Näin todettiin *Kauniissa kodissa* jo vuonna 1952. Nimettömän, kokonaisuuksia rakentavan muotoilun ja suunnittelun aika koitti kuitenkin vasta 1960-luvun alussa, kun taideteollisen korkeakoulun opettama poikkitaiteellisuus alkoi realisoitua uusina muotoilutuotteina, kuten televisioina ja liikennevälineinä.¹⁷⁸ Taiteilijuuden sijaan keskiöön nousi suunnittelijan yhteiskunnallinen tehtävä ja yksittäisten esineiden sijaan ilmiöt.¹⁷⁹ 1960-luvun kokonaissuunnittelun ihanteessa korostui (anonyymien) muotoilijan sosiaalinen ja yhteiskunnallinen vastuu. Ajatuksena oli, että sisustusalan ammattilaisten tehtävä oli lisätä jokapäiväisten esineiden ja tilojen käyttäjäystävällisyyttä.¹⁸⁰ Muotoilijoiden tiivis yhteistyö yritysten kanssa nähtiin kuluttajien etujen ajamisena, kun muotoilijat pyrkivät kehittämään tuotteet mahdollisimman käyttäjäystävällisiksi ja edullisiksi.

1950- ja –1960-lukuja yhdistäviä piirteitä olivat muotokieli, rationaalisuus ja tasapainottelu suomalaisen ja kansainvälisen tyylin välimaastossa, samoin muotokielen selkeys ja rohkea värienkäyttö. 1950–1960-lukujen sisustustyyli tai arjen estetiikka ei ollut yksi yhtenäinen kokonaisuus, vaan vallitsevia ihanteita oli monia. Lisäksi tarkastelemallani aikakaudella tyyli-ihanteet muuttuivat niin, että ajankohtaisin tyyli pakeni jatkuvasti keskivertokuluttajan ulottuvilta.

Modernisaatiota elämäntavan ja arjen toimintamallien näkökulmista tutkinut Riitta Jallinoja huomauttaa modernin elämän edellyttävän jonkun, joka määrittelee sen piirteet. Näitä ihmisiä, jotka kykenevät sosiaalisen pääomansa, yhteiskunnallisen asemansa tai tiedollisen auktoriteettinsa avulla määrittelemään ajankuvaa, Jallinoja nimittää intellektuelleiksi.¹⁸¹ Samaa ajatusta voidaan soveltaa myös modernin estetiikan määrittelyyn: sen piirteiden hahmottamiseksi vaaditaan auktoriteettiasemassa olevia ihmisiä, joita olivat arkkitehdit, tekstiilitaiteilijat, metalli-, lasi-, huonekalu- ja keramiikkamuotoilijat, ja muut alan ammattilaiset. Suunnittelun lähtökohtana oli näiden asiantuntijoiden mielikuva modernista kodista ja sen asukkaista. Formaalin koulutuksensa ansiosta suunnittelijoilla oli tiedollinen auktoriteettiasema estetiikkaa koskevassa keskustelussa. 1950–1960-lukujen rationaalien modernin suhde asiantuntijuuteen oli erottamaton: valistusajattelun mukaisesti järjellä ja tiedolla oli mahdollista parantaa omaa elämäänsä. Tätä tietoa tuottavat muodostivat rationaalisen modernin maailmassa asiantuntijoiden yläluokan, jonka tehtävä oli

¹⁷⁷ *Kaunis koti*, 4/1952.

¹⁷⁸ Kalha 1999, 170.

¹⁷⁹ Kalha 1999, 170.

¹⁸⁰ Korvenmaa 1999, 170, 175.

¹⁸¹ Jallinoja 1991, 19–21, 28–31.

tarjota tietoa vastaanottajille. Ihanteiden välittyminen oli yksisuuntainen suhde, jossa asiantuntijat valistivat kuluttajia siitä, millainen on kaunis ja hyvä koti. Individualismin nouseminen 1960-luvun lopulla muutti modernille annettuja merkityksiä ja alkoi korostaa kuluttajien ja asujien mahdollisuuksia vaikuttaa itse omaan asumisympäristöön.¹⁸²

Muotoilijat saivat käsityksensä modernista opiskeluaikanaan Taideteollisessa oppilaitoksessa, jonka taidepoliittinen linja oli oppilaitoksen taiteellisen johtajan vastuulla. Virassa olija vaikutti siihen, ketkä valittiin opiskelijoiksi, keitä suositeltiin mihinkin työtehtäviin ja millaista taiteellista linjaa seurattiin.¹⁸³ Taideteollisen koulutuksen saaneet olivat 1950–1960-luvun Suomessa pieni ja yhtenäinen joukkio, ja siten kokonaisuudessaan estetiikkaan ja kodin visuaaliseen ilmeeseen vaikuttaneiden joukko on hyvin pieni.¹⁸⁴ Usein samat ihmiset kirjoittivat sisustuksesta ja muotoilusta, osallistuivat siitä käytävään julkiseen keskusteluun ja opettivat sitä, sekä suunnittelivat itse kalusteita, astioita, valaisimia, tapetteja tai kodin käyttöesineitä. Suunnittelijoiden ja muotoilukoulutuksen korkeat taideteolliset ihanteet viestittiin suurelle yleisölle 1950–1960-luvuilla yhä laajenevan mediakentän kautta. Kuva siitä, millainen ajankohtaisen sisustuksen ja kodin tulisi olla, välittyi muun muassa sisustusjulkaisuista ja mainoksista.

Lehdet, mainokset, kauppojen näyteikkunat sekä sisustusmessut loivat kuvaa siitä, millainen oli nykyaikainen koti tilallisilta ratkaisuiltaan, estetiikaltaan ja tunnelmaltaan. Sohvaryhmien merkitystä 1970-luvun kodissa tutkinut Minna Sarantola-Weiss on analysoinut tutkimuksessaan sisustusoppaita nimittäen niitä nousevien luokkien oppaiksi uuteen elämäntapaan.¹⁸⁵ *Kaunis koti* -lehteä Sarantola-Weiss kuvailee esteettisen mikrokosmoksen välittäjäksi laajemmalle yleisölle; sen keskiössä oli sivistynyt ja tyylikäs suomalaiskoti, sen elintapa ja esineistö.¹⁸⁶ 1950–1960-lukujen kodinsisustuksen ihanteet löytyvät asiantuntijoiden *Kauniille kodille* kirjoittamista teksteistä, jotka oli suunnattu aiheesta kiinnostuneelle lukijakunnalle. Lehden toimituskunta muodostui aikakauden keskeisimmistä suunnittelijoista ja lehti myös korosti kirjoittajiensa ammattitaitoa mainitsemalla näiden koulutuksen ja ammatin tekstien yhteydessä. Lukijakunnalle hyvän sisustusmaun ja muotoilun määrittelijöitä olivat lehden kirjoittajat, joille ammatti antoi oikeutuksen määritellä suomalaisten kotien tyylin.

Muistelukerrannoissa 1950–1960-lukujen moderni estetiikka on sekä inhottu että rakas. Osa kirjoittajista suhtautuu hellän huvittuneesti hankintoihinsa kysytyltä ajanjaksolta, osa kertoo mukautuneensa uuteen tyyliin pakosta. Kertomuksissa uudet materiaalit ja värit nähdään toisaalta

¹⁸² Sanaksenaho 2018, 61.

¹⁸³ Kalha 1999, 148.

¹⁸⁴ Katso liite 3.

¹⁸⁵ Sarantola-Weiss 2003, 55.

¹⁸⁶ Sarantola-Weiss 2003, 107.

raikkaina ja iloisina, toisaalta lapsellisina ja jopa rumina. Modernin arjen estetiikan omaksumiseen otetaan myös kantaa: joko haluttiin osoittaa hyvää makua ja muodinmukaisuutta tai sitten vastustaa uutta tyyliä ja sen piirteitä. 1950–1960-lukujen moderni estetiikka herättää muistelukerronnoissa niin kaihoa kuin kauhuakin. Esteetikoksi itseään tituleeraava, antiikista ja talonpoikaisesta tyylistä viehättyynyt nainen muistelee miehensä hankintoja: “televisiopöytä – televisioon meillä ei kyllä vuosiin ollut varaa, mutta se pöytä: oikein kuuskytluvun suunnittelutaidon kruunu. Niin kammottavaa kapistusta en ollut sitä ennen, enkä sen koomminkaan nähnyt.” Mustat putkijalat, teak ja muovista tehty lehtitelineosa yhdessä edustivat 1960-luvun huonekalutyylin täysin, mutta muistelijalle tämä kaluste on palanut mieheen huonon maun tiivistymänä.¹⁸⁷ Emali, metallin käyttö, muoviesineet, 1960-luvun värit aina maanläheisistä räiskyviin olivat muistelijalle liikaa. Modernin tyylin kaupunkilaiseksi ja yläluokkaiseksi mieltänyt nainen taas muistelee, että “yleensä oli vain puulattioita, jos oli jokin korkkimatto, se löytyi sieltä herrasväen kodista.[– –] Eipä sitä tavallisella perheellä ollut mitään erikoisia esineitä.”¹⁸⁸ Maaseudun asukkaiden ja alempien yhteiskuntaluokkien jäsenten mahdollisuudet olivat kirjoittajan mukaan rajoitetummat, eikä maaseudulla myöskään ollut omaksuttu kuluttajan roolia tai nähty tarpeelliseksi seurata sisustusmuotia. “Tavallisen väen” ja “herrasväen” välille tehdystä erottelusta välittyä modernin tyylin ja kodin kaunistamiseksi tehtyjen hankintojen halveksuminen.¹⁸⁹ 1960-luvun tyylipiirteet olivat siis tutut ja tunnistettavat mutta eivät välttämättä silti arvostetut.

Kaunis koti ei käsenyt lukijoitaan vaan ohjasi näitä lempeästi modernin tyylin pariin ymmärtäen, miksi moderni tyyli saattoi aiheuttaa vastareaktioita. Modernin kodin konseptia käsittelevässä artikkelissaan Airi Partio kirjoitti: “Se, joka ilman väliasteita sukeltaa vanhasta miljööstä uuteen, tuntee itsensä varmaan orvoksi ja vieraaksi. Mutta kenenkään ei ole omassa kodissaan pakko niin tehdä. [– –] kouliintumisen tie käy usein monimuotoisesta yksinkertaiseen ja tarkoituksenmukaiseen.”¹⁹⁰ Lehti siis antoi ymmärtää, että moderni tyyli oli objektiivisesti parempi, kuin vaikkapa kertaustyyleillä sisustaminen. Modernin tyylin omaksuminen oli osoitus hyvästä mausta ja mahdollista kaikille, kunhan siihen käytettiin riittävästi aikaa.

Värikkyyden aikakauden tyyliin tulee esiin monissa muisteluissa. Perusväreillä maalatut tuolit, pöytien pinnoissa olevat ikilevyt sekä värikkäät keittiönkaapistot olivat monien kirjoitusten aiheita, samoin kirkkailla väreillä maalatut seinät, värikkäät seinävaatteet ja kodintekstiilit. Marimekon tekstiilit, kirjavat raanut sekä modernit ryijyt ovat olleet osa kerrostaloasuntojen ja maalaistalojen sisustusta. Muistellessaan erityisesti 1960-luvun tyyliä eräs muistelijalla antaa selityksen värikkyydelle kirjoittaen, kuinka “Ihmisillä oli halu kokeilla kaikkea uutta ja kiehtovaa. Sodan ankeus

¹⁸⁷ SKS KRA. *Kotikutoista* 713 (nainen).

¹⁸⁸ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 284 (nainen).

¹⁸⁹ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 286, 287 (nainen).

¹⁹⁰ Airi Partio: ‘Mitä tarkoittaa käsite ”moderni koti”’. *Kaunis koti* 3/1956.

oli vielä lähellä, nyt tehtiin ja toimittiin oman pään sisällä. Mietittiin, kokeiltiin, kannustettiin ja tätä nykyä nauretaan niille "hienouksille", joita silloinen ajanjakso opetti."¹⁹¹ Sukupolvien välinen kuilu näkyi modernin tyylin omaksumisessa. 1950-luvun alkuvuosina miehensä kanssa kotia rakentanut nainen muistelee, kuinka appivanhemmat arvostelivat modernien kalusteiden mataluutta ja tekivät nuoren parin asuntoon hankintoja, jotka olivat aikakaudelle epämuodikkaita.¹⁹²

'Koti etsii arvojaan' -niminen artikkeli vuodelta 1956 arvosteli kodinsisustajien taipumusta turhamaisuuteen ja teennäisyyteen hankintojen tekemisessä.¹⁹³ Kotimaisuuden, käytännöllisyyden ja yksinkertaisuuden sijaan kuluttajat arvostivat jäljitelmähuonekaluja ja näyttäviä yksityiskohtia, joiden avulla syntyi Mäenpään mukaan jäykän muodollinen ja teennäinen sisustus. Jäljitelmäkalusteiden ohella kritiikistä osansa saivat myös modernit huonekalut, joita markkinoille ilmestyi yhä uusia vailla ilmeistä parannusta edellisiin. Kirjoittaja alleviivasi tekstissään sitä, kuinka esineiden ja materiaalien aitous loi kauniin kodin, oli sitten kyseessä talonpoikaisilla ja antiikkisilla esineillä tai nykyaikaisilla kalusteilla sisustaminen. Erityisiä kehuja saivat pelkistetyt, käytännöllisyyttä palvelevat standardikalusteet ja vapaasti yhdisteltävät sarjat. Koko kirjoituksen pohjimmainen ajatus oli se, etteivät kuluttajat todellisuudessa tienneet mikä heille oli parasta. Vallitsevan maun muutoksessa Mäenpää näki teollisten muotoilijoiden ja yritysten olevan avainasemassa; niiden tulisi tarjota kuluttajille jotain muuta, kuin mitä nämä halusivat. Toisaalta muistelukerronnoista syntyy kuva hyvinkin tyylitietoisista ja päättäväisistä sisustajista. "Oma kotini hankintoineen 50–60-luvuilla oli kuitenkin juuri sellainen, kuin halusinkin. Halusin vaaleutta, valoa, keveyttä."¹⁹⁴ Näin kuvailee nainen joka selvästi oli omaksunut aikakauden ihanteet omikseen. 1960-luvun kotejaan muisteleva mies kirjoitti kalustehankintojen olleen muodinmukaisesti teakia, mutta kodintekstiilien olleen ajan linjasta poiketen melko värittömiä. 1960-luvulle tunnusomaisia värejä löytyi kyllä lapsia varten hankituista kalusteista.¹⁹⁵ Muistelukerronnoissa siis selkeästi tunnistetaan 1950–1960-lukujen vallitseva sisustustyyli ja sen piirteet, sekä suhteutetaan omia koteja tuolta aikakaudelta ihanteisiin.

Tarkastelemallani ajanjaksolla 1950-luvun puolivälistä 1960-luvun puoliväliin hyvä maku ja tyyli muuttuivat jatkuvasti sen mukaan, kuinka saavutettavaksi ihanteet tulivat alemmalle keskiluokalle. 1950-luvun ja 1960-luvun alkupuoliskon sisustusihanteena oli yhdistellä moderneja ja talonpoikaisia esineitä ja kalusteita mielenkiintoisen ja asukkaiden näköisen tyylin saavuttamiseksi. Itse tehtyjen ja perittyjen esineiden tehtävä oli tuoda kotiin kodikkuutta. Talonpoikaisten, primitiivistenkin esineiden yhdisteleminen antiikkiin ja moderneihin kalusteisiin ja esineisiin oli tyylikästä, kunnes edulliset kopiot tyylihuonekaluista tulivat yhä useammalle taloudellisesti

¹⁹¹ SKS KRA. *Kotikutoista* 749 (nainen).

¹⁹² SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 191 (nainen).

¹⁹³ Jorma Mäenpää: 'Koti etsii arvojaan'. *Kaunis koti* 6/1956.

¹⁹⁴ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 195 (nainen).

¹⁹⁵ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 261 (mies).

saavutettaviksi. Niin taas ihanne muuttui ja muotoilijoiden suunnittelemat, kokonaisuudeksi muodostuvat uudet esineet ja laadukkaat materiaalit alkoivat muodostaa hyvän maun ytimen. Hyvä moderni maku edusti alkuperäisyyttä, yksilöllisyyttä ja aitoutta niin ideologisessa kuin materiaalisessa mielessä. Maalaisilla tässä pelissä oli oma roolinsa – ei modernisoida kotejaan, vaan säilyttää niitä alkuperäisyyden merkkeinä ja inspiraation lähteitä suunnittelijoille ja kaupunkilaisille. Maalla sisustus sai olla talonpoikaista, kunhan se oli silti hygieenistä ja käytännöllistä. *Kaunis koti* -lehti korosti, että suomalaisen suunnittelun juuret olivat talonpoikaisen tyylin niukassa muotokielessä ja koruttomuudessa.¹⁹⁶

Modernin tyylin omaksumisen ehdoissa selkeä ero muodostui kaupunkilais- ja maalauskodin välille.¹⁹⁷ Maaseudun ja kaupunkien välinen jännite näkyi *Kauniissa kodissa*, jossa agraariselle estetiikalle ja elämäntavalle asetettiin paineita olla muuttumatta. Maaseudun asukkaiden oikeutta korkeampaan elintason ja parempiin asumismukavuuksiin ei kiistetty, mutta maaseudulle asetettiin samalla talonpoikaisen estetiikan säilyttämisen ja alkuperäisyyden vastuut. Anna-Liisa Ahmavaaran kirjoituksessa 'Uusi aika tulee taloon' kuvailtiin perinteisen maalaistalon idyllisen elämäntavan muutosta vuosien saatossa. Palvelusväki oli muuttanut taajamiin ja siirtynyt teollisuustyöhön, yksityisyyden lisäämiseksi perinteisen maalaistalon tilajärjestystä oli muutettu ja tupa oli muuttanut merkityksensä.¹⁹⁸ Artikkelista välittyä estetiikan arvostaminen käytännöllisyyttä tärkeämmäksi; elämää ja työntekoa helpottavat rationaalit ratkaisut eivät kirjoittajan mukaan sopineet talon henkeen. Maaseudulla uudenaikaistaminen oli Ahmavaaran artikkelissa pilaamista, kun taas vanhan säilyttäminen oli osoitus aitoudesta ja puhdastyylisyydestä. Maaseudun kotien tuli toimia ikään kuin inspiraation lähteenä sisustusmuodille ja muotoilijoille.

3.3 Moderni tilajako

Asuntojen estetiikassa modernin tilan määritelmän ihanteet poikkesivat voimakkaasti eletyistä kodeista. Aikakauden kodin tilojen ihanteita olivat avaruus, valoisuus ja käyttötarkoituksiltaan erilliset huoneet. Kaikkien näiden ihanteiden saavuttaminen vaatii tilaa, jota 1950–1960-lukujen kodeissa oli usein hyvin niukasti. Uudet omakotitalot, Arava-asunnoista puhumattakaan, rakennettiin minimin mukaisesti, jotta rakennuskustannukset ja kodin hinta saatiin pidettyä matalana. Asuntojen keskimääräinen koko 1950-luvulla oli 2,6 huonetta keskimäärin neljälle

¹⁹⁶ Annikki Toikka-Karvonen: 'Hyvä käyttöesine on käytännöllinen, halpa ja kaunis'. *Kaunis koti* 2/1955.

¹⁹⁷ Tätä jännitettä ovat tutkineet Mika Pantzar ja Visa Heinonen artikkelissaan "Hyvä käyttöesine on käytännöllinen, halpa ja kaunis" – Maaseudun ja kaupungin välinen jännite *Kaunis Koti* -lehden kodinsisustusvisioissa 1950-luvun puolivälissä. Pantzar & Heinonen 3/2014.

¹⁹⁸ Anna-Liisa Ahmavaara: 'Uusi aika tulee taloon'. *Kaunis koti* 1/1964.

asukkaalle ja vielä 1960-luvullakin 2,8 huonetta 3,5 asukkaalle.¹⁹⁹ Kodin esteettisyys ja visuaalisuus liittyvät tilaan, jota suomalaisissa kodeissa vielä 1960-luvulla oli hyvin vähän; aravalakien määräämät neliömäärät olivat niukkoja. Yleisin nelihenkisen perheen koti oli kaksi huonetta ja keittiö tai keittokomero.²⁰⁰ Haasteensa modernin kodin toteuttamiselle tuottivat ahtaat tilat, joissa esimerkiksi tilan kolmijako keittiöön, makuuhuoneeseen ja olohuoneeseen saattoi olla mahdotonta toteuttaa. Ilmavuus ja tilavuus olivat modernin arkkitehtuurin virtaava tila -ajattelun ja vapaan plaanin keskeisiä tekijöitä, ja ilmavuuden ja tilavuuden tunnun luomiseen liittyviä sisustusvinkkejä jaettiin runsain mitoin lukijoille *Kauniin kodin* sivuilla. Myös 1960-luvulla kiihtynyt elintason nousu aiheutti uudenlaisia asumisen ongelmia. Vaikka asujilla olisi ollut varaa hankkia pyykinpesukone tai jääkaappi, ne eivät mahtuneet asuntoon joka oli suunniteltu toisenlaisesta elintasoa silmälläpitäen.²⁰¹

Kauniissa kodissa esiintyvät ihanneasunnot ovat suuria tai suuren tuntuisia, useimmin omakotitaloja tai studiossa lavastettuja tiloja. 1950-luvun ihannekoti oli "kevyt soppi": tilojen tuli olla samanaikaisesti ilmavia, epämuodollisia ja yksityisiä. Yhtenä virtaavan tilan luomisen konkreettisena tapana Altti Kuusamo mainitsee huoneiden välisten kynnysten poistumisen.²⁰² Samaa ajattelumallia noudattaen *Kaunis koti* -lehti ohjeisti lukijoitaan luomaan sisustukseen keveyttä huonekaluilla, joita on helppo siirrellä tilanteiden mukaan, vaikkapa illanistujaisissa. Muistelukerrontojen osalta todellisuus näyttäytyy kahdenlaisena; osa kirjoittajista koki 1950–60-lukujen kotiensa olleen parannuksia edellisistä, ja siksi tilavan tuntuisia. Lähes yhtä moni kuvailee tekstissään luovuuden rajoja haastanutta tilanahtautta.

Eletty tila on käyttäjän ja fyysisen ympäristön välinen, kahdensuuntainen suhde. Tilat kantavat ja tuottavat merkityksiä, mutta samalla nuo merkitykset muuttuvat jatkuvasti uudelleen käyttäjien toiminnan avulla. Tilan merkityksissä ovat yksilön kokemusten ohella läsnä kulttuurisesti jaetut merkitykset.²⁰³ Kertomuksissa tila on helppo tulkita tapahtumien kulissina, eikä yhtenä kertomuksen tekijöistä ja tietynlaisen toiminnan mahdollistajana. Tilojen kuvaaminen muistelukerronnassa myös pysäyttää ajan kulun. Samaan aikaan tila on kuitenkin jatkuvan muutoksen alainen ja dynaaminen osa kertomusta.²⁰⁴ Kysymys tilasta hahmottuu minän ja maailman väliseksi suhteeksi, kun muistelija kertoo elämästään tietyn pisteen ja aikakauden kautta.²⁰⁵ Tämä tilan roolin tunnistaminen on hyvin ilmeistä muistelukerronnoissa. *Kotikutoista*-kyselyn vastausohje kuvailee erityisesti 1960-lukua elintason nousun vuosikymmenenä, mikä on

¹⁹⁹ Laurila 1985, 232.

²⁰⁰ Huokuna 2006, 46.

²⁰¹ Huokuna 2006, 46.

²⁰² Kuusamo 1992, 170.

²⁰³ Saarikangas 2006, 125–126.

²⁰⁴ Pöysä 2015, 101–102.

²⁰⁵ Saarikangas 2006, 128–129.

yksi tuon ajan historian narratiiveista.²⁰⁶ Kyselyyn vastanneista moni tuntuu jäsentävät kodin neliöiden tai huoneiden määrää suhteessa elintason nousun kertomukseen. Lehtikirjoittelu ja koko 1950–1960-lukujen kotikäsitteily ymmärsi tilan vaikutuksen ihmisen olemiseen ja toimintakykyyn. Avoimet ja valoisat tilat saattaisivat tehdä asukkaista kaltaisia.

Tilalla ja sen käyttäjillä on kaksisuuntainen vuorovaikutussuhde, jossa ympäristö vaikuttaa toimintamahdollisuuksiin ja yksilön toiminta vaikuttaa tilan saamiin merkityksiin. 1950–1960-lukujen kodin modernisoinnin tavoite oli muuttaa asukkaiden käsityksiä muuttamalla näiden elinympäristöä. Koti ei koskaan ole tilallisesti pysyvä - esineitä hajoaa ja uusia hankitaan, kalusteita siirrellään, arki ja juhla luovat kodille omat ilmeensä, samoin vaikkapa vuodenaikojen vaihtelu. Tila ei myöskään ole toiminnan kulissi, vaan siihen vaikuttava tekijä ja yksi lähiluettavien tekstien tarkastelun taso.²⁰⁷

1950–1960-lukujen koteja yleisesti käsittelevässä muistelukerronnassa koetaan sen aikakauden huoneet tilavammiksi.²⁰⁸ Työpaikkansa kautta työsuhteenasuntona saatua 44-neliöistä kaksiota muistelee nainen kirjoittaen: “Kun ensimmäisen kerran näin suuren valoisian olohuoneen, erillisen makuuhuoneen ja pienen keittokomeron, olin liki sanaton.”²⁰⁹ 57-neliöiseen arava-lainoitteeseen kaksioon muutto muisteleva mies kirjoittaa: “Miltäkö asunto näytti? Kovin asumiskelpoiselta se ei näyttänyt. Paremminkin melko autiolta vähäisine kalusteinemme. Seinät kaikuivat ja valoa riitti isoista ikkunoista. Tilaa vaikutti olevan suunnattomasti.”²¹⁰ Muistelukerronnoista ilmenee, että asunnon neliöiden määrää tärkeämpi seikka oli suunnittelun laatu. Osa kertomuksista kuvaa modernin elämän tuomista vanhanaikaisiin tiloihin, osa taas modernien tilojen toimimattomuutta. Vuonna 1961 hankkimaansa 42-neliöistä kaksiota kuvaileva nainen kertoo, kuinka “tajusin elävästi sen, miten hyvin huoneisto oli suunniteltu. Ei ollut turhia nurkkia tai käyttämättömiä neliöitä. Vieraammekin usein ihastelivat kokonaisuutta, avaruutta ja valoisuutta.”²¹¹ Hyvin suunnitellussa asunnossa riitti hyvin suunniteltua komerotilaa ja sisustamisessa oli mahdollista asetella huonekalut monella eri tavalla. 1950-luvun Helsingissä asuntoa etsinyt mies kirjoittaa, kuinka uusi kaksio “tuntui taivaallisen avaralta. 56:n neliömetrin asunnossa oli järkevä pohjaratkaisu. Ystäväni rakennusinsinööri sanoikin: ‘Hyvät arkkitehdit tekevät huonoja asuntoja, huonot arkkitehdit tekevät hyviä asuntoja!’”²¹² Tällä kommentti viittaa siihen, kuinka suomalainen arkkitehtuuri oli niittänyt mainetta lähinnä julkisen rakentamisen saralla, ja asuntoarkkitehtuurin linjaa oli alkanut määrätä tehokkuus ja rakennuskustannuksissa pysyminen. Tavallisia koteja suunnitellessa arkkitehteilta vaikutti puuttuvan intohimo innovatiivisiin ja arjessa toimiviin ratkaisuihin.

²⁰⁶ Katso liite 1.

²⁰⁷ Pöytäkirja 2015, 101–102.

²⁰⁸ SKS KRA. *Kotikutoista* 263 (nainen).

²⁰⁹ SKS KRA. *Kotikutoista* 394 (nainen).

²¹⁰ SKS KRA. *Kotikutoista* 314 (mies).

²¹¹ SKS KRA. *Kotikutoista* 583 (nainen).

²¹² SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 375 (mies).

Avoimuuden tuntu katosi usein uusista asunnoista arjen alkaessa ja tilan ahtaus oli yleisin huonoksi koettu asia 1950–60-lukujen kodeissa. Ahtaus heikensi mahdollisuutta yksityisyyteen kotona ja pakotti tekemään mielikuvituksellisia ratkaisuja arjen toimivuuden takaamiseksi. Yleisimpiä epäkäytännöllisiä ratkaisuja oli lasten asettaminen etusijalle ja perheen vanhempien nukkuminen olohuoneen vuodesohvassa. 1960-luvun alussa valmistuneesta kerrostalosta asunnon itselleen hankkinut nainen muistelee ensimmäistä omaa kotiin selvästi ristiriitaisin tuntein. Toisaalta asunto oli modernisti varusteltu, toisaalta tilankäytöllisesti epäkäytännöllinen: keittokomero oli ahdas ja koko asunto kävi yksinasujalle liian pieneksi muutamassa vuodessa.²¹³ Tilojen ahtautta perheiden asunnoiksi suunnitellussa työntekijöiden asuntolassa muistelee myös mies, joka vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa asui 42-neliöisessä kahden huoneen ja keittiön asunnossa. Tilan tuntua oli yritetty rakentaa kaltevalla sisäkatolla ja olohuoneessa koko seinän laajuisella ikkunalla ja siitä aukeavalla terassilla.²¹⁴ “Keittokomero oli niin pieni, että kun vatsan veti sisään niin juuri ja juuri sai oven kiinni. WC oli samaa luokkaa” muistelee nainen ensimmäistä omaa kotiaan, vuonna 1962 ostamaansa kerrostaloyksiyötä Helsingin Meilahdesta uudehkosta talosta.²¹⁵ Pientä, mutta kodin yleisilmettä siistinä pitänyttä keittokomeroa muistelee myös arava-kaksioon 1960-luvun puolivälissä muuttanut nainen. Ruokailuhuoneen ja keittokomeron välinen tarjoiluluukku mahdollisti vieraiden kestitsemisen, mutta toisaalta ahtaus esti lapsia osallistumasta keittiön tapahtumiin ja ruoanlaittoon.²¹⁶

Ahtautta kuvailevissa muistelukerronnoissa on ironisia sävyjä, kun aikakauden ihanteeksi määritelty moderni asunto ja sen kalusteet tekivät arjesta entistä haasteellisempaa. Surkuhupaisissa muistoissa asunnon kalustaminen oli kuin palapelin rakentamista: esimerkiksi sängyn tai ruokapöydän löydettyä paikkansa muiden huonekalujen asettelu sopeutettiin ahtauden asettamiin rajoihin. Teekkarikylässä miehensä ja lapsensa kanssa asunut nainen muistelee ensimmäisen yhteisen kodin olleen “perheasunto”, 20-neliöinen huone, jonka lisäksi käytössä oli asukkaiden yhteinen oleskelutila ja pesutilat. Kun pyykkivuoron jälkeen lakanat ja vaatteet ripustettiin asuntoon kuivumaan, oli asunnossa enää mahdotonta liikkua.²¹⁷

3.4 Esineet ja arjen estetiikka

1950–1960-luvun kodin modernisaatioon oli mahdollista päästä mukaan kodin sijainnista tai rakennusajankohdasta huolimatta hankkimalla moderneja esineitä, tai valmistamalla itse niiden

²¹³ SKS KRA. *Kotikutoista* 197 (nainen).

²¹⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 217 (mies).

²¹⁵ SKS KRA. *Kotikutoista* 411 (nainen).

²¹⁶ SKS KRA. *Kotikutoista* 557 (nainen).

²¹⁷ SKS KRA. *Kotikutoista* 752 (nainen).

jäljitelmiä. Myös *Kaunis koti* kannusti lukijoitaan hankkimaan itselleen modernin kodin omien resurssien puitteissa esine esineeltä. Muistelukerronnoista on pääteltävissä, että modernit esineet olivat helpoin osa modernisaation omaksumista. Uudet kodinkoneet ja uusista materiaaleista valmistetut vanhat tutut esineet toivotettiin kirjoitusten mukaan lähes poikkeuksetta avosylin kotiin. Modernin tyylin vieroksuminen koski esineistä useimmiten kalusteita. Huonekalu- ja käyttötavaraateollisuuden kehitys tarjosivat *Kauniin kodin* mukaan kaikille mahdollisuuden osallistua kotinsa modernisoimiseen. Sarjavalmisteteisten tuotteiden hinnat olivat edullisia, mutta olivatko ne myös ajan esteettisten ihanteiden mukaisia ja kestäviä? Tätä *Kaunis koti* selvitti vuoden 1958 artikkelissaan 'Jokamies kalustaa', jossa moitittiin suuria kalustetehtaita ja suunnittelijoita tavallisten kuluttajien unohtamisesta.²¹⁸ Lehti siis selvästi halusi palvella tavallista kuluttajaa ja edistää kodin modernisaatiota esittelemällä kalusteita, jotka olivat sekä huokeita että esteettisesti miellyttäviä. Laadukkuus yhdistyy muistelukertomuksissa 1950–60-luvulla markkinoilla olleisiin kodin esineisiin ja niiden hankkimista kuvataan jälkikäteen sijoitukseksi. Yksinkertaiset esineet eivät menneet niin nopeasti pois muodista tai alkaneet kyllästyttää. "Huolimatta varojen niukkuudesta pyrittiin hankkimaan ajatonta ja kestävää"²¹⁹ kertoo ensikotiaan 1950-luvulla sisustanut nainen.

1950-luvun esinenäkemyistä kuvaava termi on reduktiivinen, jolla tarkoitetaan esineiden muodon palauttamista tarkoituksenmukaisuuteen ja yksinkertaisiin perusmuotoihin. Geometriset muodot yhdistettiin vain esineen käyttötarkoituksen kannalta oleellisiin visuaalisiin piirteisiin. Kuvallista ilmaisua jäsensivät tiiviys ja esineiden tarkoituksellinen taustalla olo.²²⁰ Esineitä kohdeltiin ristiriitaisesti: toisaalta niiden ensisijainen tehtävä oli toimittaa tarkoitustaan vaikkapa maljakkoina, astioina tai valaisimina, kun taas toisaalta niiden muotoilu kohotti ne lähes taiteen asemaan ja katselun kohteeksi. Samaan aikaan esineen oli siis tarkoitus olla olemassa vain käyttöesineenä, ja toisaalta sen tehtävä oli osoittaa kodin asukkaiden hyvää makua hillitysti esilläolollaan. Ristiriitaisuus syntyy Kuusamon mukaan siitä, kuinka kodin tuli käyttöesineillä viestiä käytännöllisyydestä, kun samalla modernit käyttöesineet asetettiin esille näyttelynomaisesti.²²¹

Virtaviivaisten, kevyiden ja epämuodollisten kalusteiden, puhdasta muotoa edustavien pienesineiden sekä arkisten ja kuvioiltaan ryhdikkäiden tekstiilien ohella kodeissa modernia estetiikkaa viestivät kodin sähkölaitteet. Tiina Huokunan mukaan moderneilla käyttöesineillä, erityisesti kodielektroniikalla oli kaksoisfunktio. Esineen toiminta ja käyttötapa viestivät kodista, jossa toimittiin modernisti, kun samaan aikaan esineen ulkomuoto edusti uutta aikaa ja muotokieltä. Hyvänä esimerkkinä Huokuna pitää televisiota, jonka katsominen oli osoitus

²¹⁸ P.S.: 'Jokamies kalustaa'. *Kaunis koti* 6/1958.

²¹⁹ SKS KRA. *Kotikutoista* 443 (nainen).

²²⁰ Kuusamo 1992, 174.

²²¹ Kuusamo 1992, 165–166.

uudenlaisesta vapaa-ajanviettotavasta, ja jonka läsnäolo perheen olohuoneessa symboloi osallisuutta modernista maailmasta ja sen uutuuksista.²²² Näin moderneilla esineillä kodin piirissä muutettiin sekä arjen toimintatapoja, että kodin visuaalista ilmettä. Pohdittavaksi jää, oliko näillä vaikutusta myös asenteisiin ja käsityksiin modernista.

Kotien estetiikkaa tutkinut Altti Kuusamo kuvailee *Kaunis koti* -lehteä otolliseksi aineistoksi 1950-kuvun esinemaailman tutkimiseen, sillä se välitti keskiluokalle ja alemmalle keskiluokalle maun ja esinejärjestyksen säännöt. Lehti painotti teennäisen koristeellisuuden vanhanaikaisuutta ja nosti valokeilaan käyttöesineiden ajattomuuden, laadukkuuden ja esteettisyyden.²²³ *Kaunis koti* käsitteli kodin esineistöä joka ikisessä numerossaan. Kodin yksittäisiä esineitä ja sisustuselementtejä käsittelevät jutut voidaan jakaa neljään luokkaan: uutuuksia esitteleviin reportaaseihin, yksittäisiin esineryhmiin keskittyviin artikkeleihin, kotien esineiden estetiikkaa ja muotoilua käsitteleviin, jopa ajan henkeä analysoiviin kirjoituksiin sekä esineitä koskeviin sisustuspulmiin tarttuviin teksteihin. Näiden eri artikkelityyppien tavat käsitellä kodin esineistöä liikkuvat aina uutuuksia esittelevistä, mainosmaisista teksteistä kirjoituksiin, jotka muistuttavat ohjelmanjulistuksia. Useimmiten syvällisimmät tekstit olivat joko lehden pääkirjoituksia tai kolumneja. Näistä kirjoituksista erityisesti pääkirjoitukset olivat modernin kodin estetikasta lukijoille luodun kuvan kannalta keskeisimpiä, sillä ne ilmaisivat lehden linjan.

Useimmiten muotoilukäyttelyistä tai sisustusmessuista kertovat jutut esittelivät sen hetken uutuuksia kodin pienesineiden ja kalusteiden saralta niin kotimaasta kuin ulkomailtakin. Lisäksi lehdessä kirjoitettiin temaattisesti erilaisista esineryhmistä, usein vertaillen. Lehden eri numeroissa olivat esillä esimerkiksi kahvikalustojen uudet tuulet, muodikkaimmat jalkalamput ja erilaiset sohvapöydät. Nämä kirjoitukset suhtautuivat esineisiin käytännöllisesti ja vertailevat esimerkiksi niiden kestävyyttä tai sopivuutta erilaisiin koteihin. Eri yritysten ja valmistajien valikoimien esittelyn lisäksi modernin kodin esinemaailmasta kirjoitettiin myös laajemmassa kontekstissa. Tällaisissa kirjoituksissa pohdittiin esimerkiksi muotoilun yhteyttä hyvän arjen kokemukseen tai kestävien hankintojen tekemiseen liittyviä seikkoja. Vuoden 1955 toisessa numerossa kartoitettiin hyvän käyttöesineen ominaisuuksia ja esitettiin kolme vaatimusta: edullinen hinta, esineen käytettävyyden ja esteettisesti miellyttävä ulkomuoto²²⁴. Artikkelin korosti erityisesti käyttöesineiden kauneusarvoa todeten, että esineiden halpuuden vaatimus on itsestäänselvyys, mutta kauneuden vaatiminen arkiesineiltä saattaa aiheuttaa närkästystä. Kuitenkin hyvä arki syntyi kirjoittajan mukaan siitä, että kodissa oli viihtyisää ja että päivittäin käytetyt tavarat miellyttivät silmää.

²²² Huokuna 2006, 46.

²²³ Kuusamo 1992, 165–166.

²²⁴ Annikki Toikka-Karvonen: 'Hyvä käyttöesine on käytännöllinen, halpa ja kaunis'. *Kaunis koti* 2/1955.

Oma esineitä käsittelevien kirjoitusten lajinsa olivat sisustuspulmia ratkovat artikkelit. Vuonna 1959 esillä olivat television sisustamiselle tuottamat haasteet. 'Miten sijoittaisin radion, television...?'²²⁵ nosti esiin huomioitavia seikkoja suunniteltaessa elektroniikan sijoittamista kotiin. Vastakkaisina intresseinä kirjoituksessa nousivat esiin käytettävyys ja esteettisyys. Artikkelit esitteli erilaisia tapoja naamioida laitteet osaksi sisustusta. Lisäksi kirjoittaja esitti toiveen siitä, että jatkossa markkinoille saataisiin esteettisesti miellyttävämpiä laitteita, jotka sopisivat sisustukseen. Edelleen vuoden 1959 neljännessä numerossa etsittiin paikkaa televisiolle.²²⁶ Nyt jo lukijoille todettiin, että oli mitä mieltä tahansa televisiosta, se oli tullut jäädäkseen ja sen käyttö edellytti asianmukaista tietoa esimerkiksi katseluetäisyydestä ja laitteet lämpiämisestä. Saman vuoden aikana voidaan siis nähdä kehitys, jossa viihde-elektroniikka hyväksyttiin osaksi modernin kodin estetiikkaa, vaikkakin pitkin hampain. Television hankkiminen omaan kotiin on keskeinen muisto monissa *Kotikutoista*-kyselyn vastauksissa. Televisio sekä kokosi perhettä ja jopa yhteen, toisaalta taas vähensi muuta yhteistä ajanviettoa. Televisio toi myös sekä ulkomuodollaan että ohjelmillaan modernin koteihin. Kahden lapsensa kanssa yksinhuoltajana elänyt nainen kertoo television hankkimisesta: "Aika suuri uutinen oli TV:n tuleminen lähes joka kotiin. Ensin TV oli kaapissa. Sitten se otettiin sieltä pois, mutta vei oman aikansa että se hyväksyttiin osaksi olohuoneen kalustoa."²²⁷

Taideteollisen oppilaitoksen etäännyneisyyttä teollisesta muotoilusta alettiin kritisoida jo 1940-luvun lopulla. Koulu tuotti taiteilijoita, joilla oli persoonallinen tyyli ja taiteellista silmää, muttei juurikaan tuntemusta teollisista tuotantoprosesseista. Kritiikkiä sai muotoilukulttuurin vieraantuneisuus arkielämästä, ja tasapainoa taiteellisen ilmaisun ja kaupallisuuden välillä etsittiin myös julkisessa keskustelussa.²²⁸ Muotoilijoiden kyky suunnitella arkielämään soveltuvia esineitä oli usein *Kaunis koti* -lehden kirjoitusten aiheena. Esimerkiksi lehden pääkirjoituksessa vuonna 1961 käsiteltiin muotoilun tähtikultin vaikutusta arkielämän esineiden heikkoon muotoiluun. Moni muotoilija keskittyi ennemmin erikoisiin esineisiin, joilla saattoi saavuttaa mainetta kansainvälisissä kilpailuissa, kuin arkipäiväisiin kulutushyödykkeisiin.²²⁹ Myös vuosina 1957 ja 1962 käytännöllisyyden puute oli aiheena kirjoituksissa, joissa kysyttiin, miksei kansainvälisesti menestynyt suomalainen muotoilu vielä läpäissyt teollisesti tuotettujen tavaroiden kenttää. *Kaunis koti* penäsi kaupan alalta ja teollisuudelta vastuunottoa, jotta kuluttajat saisivat tulevaisuudessa yhä paremmin suunniteltuja tuotteita.²³⁰ 1960-luvun puolivälistä lähtien koulutetut muotoilijat osallistuivat niin kaikkein laadukkaimpien, ainutlaatuisten esineiden, kuin kaikkein arkisimpien

²²⁵ Airi Partio: 'Miten sijoittaisin radion, television...?' *Kaunis koti* 1/1959.

²²⁶ Birgitta Tikkanen: 'Etsin paikkaa televisiolle'. *Kaunis koti* 4/1959.

²²⁷ SKS KRA. *Kotikutoista* 588 (nainen).

²²⁸ Kalha 1999, 159.

²²⁹ Pääkirjoitus: 'Katseet elävään elämään'. *Kaunis koti* 6/1961.

²³⁰ 'Maallikko kysyy'. *Kaunis koti* 1/1957, pääkirjoitus: 'Läpimurto arkipäivään'. *Kaunis koti* 6/1957, pääkirjoitus. *Kaunis koti* 2/1962.

tavaroidenkin valmistukseen, mikä teki visuaalisesta ilmeestä ja muotoilun tasosta yhtenäisen.²³¹ Tämän seurauksena modernin kodin esinemaailma yhdenmukaistui ja kokonaisilme oli harmoninen. Muotoilun arkipäiväistymiseen vaikuttivat standardisointi ja teollistuminen sekä ajatusmalli anonymistia suunnittelijasta: tehtiin yksinkertaisia ja kaikille sopivia ajattomia tuotteita, joiden taakse ei tarvittu “tähtisuunnittelijaa”.²³² 1950-luvulle tyypillisen muotoilijan korostamisen sijaan esine sai itse puhua puolestaan.

Muistelukerronnoissa 1950–1960-lukujen esineistöä kuvaillaan useimmiten iloiseksi, värikkääksi ja ilmeeltään selkeäksi. Yleinen mielikuva käyttöesineistä ja kalusteista on se, että ne olivat muodoiltaan pelkistettyä ja yksinkertaisia, arkisia ja käytännöllisiä. Mielenkiintoisuus syntyi yhdisteltävyydestä ja rohkeasta värien käytöstä: “Muotoilijat, mielestäni, kuitenkin muuttivat laajemmaltikin muoto- ja värimaailmaa selkeämmäksi ja iloisemmaksi.”²³³ Yksittäisinä asioina mainitaan useimmin *Arabian Kilta*-sarjan astiat, *Marimekon* painokuvioiset kankaat, *Vakiopuun* ja *Askon* myymät kalusteet sekä kalusteiden materiaalina teak. Lisäksi kuvaillaan tunnistettavasti erilaisia design-esineitä, kuten Antti Nurmesniemen suunnittelema *Pehtoori*-pannu²³⁴, muttei mainita tuotteiden nimiä tai suunnittelijoita. Usein kirjoituksissa myös korostetaan sitä, ettei esineen merkki tai muotoilija ollut hankintoja tehdessä niin merkittävä tekijä, kuin käytettävyys.

Muistitietoa kulutuksesta -kyselyssä tiedusteltiin vastaajilta muun muassa muistoja 1950-luvun kodista ja sen esineistöstä. 1920-luvulla syntynyt mies arvosteli keruukyselyn kysymyksenasettelua kirjoittaen “Kyselyssä halutaan ilmeisesti tietää ihmisten elintason ja sivistyksen mittariksi designituotteiden hankinta. Ei maalaiset tienneet designista eikä siihen ollut varaa. Tavarat olivat tavallista rauta- ja kotitaloustavara-kaupoista hankittua tavaraa.”²³⁵ Myös monissa muissa kirjoituksissa kyseenalaistettiin kyselyn tavoitteet ja huomautettiin, että kodit saattoivat olla ajanmukaisia ja tyylikkäästä ilman designituotteita. “Valaisimet keittiön valaisimia lukuun ottamatta ovat metallisia mieheni valmistamia. Toki tiesimme, että valaisimia on nimekkäissä myymälöissä nimekkäiden suunnittelijoiden aikaan saamina, mutta koska oli mahdollisuus valmistaa ne itse, niin ei tullut muuta mieleen.”²³⁶ muistelee eräs kirjoittaja, jolle ajatus ostamisesta itse tekemisen sijaan tuntui myöhemmin muisteltunakin vieraalta.

Designin käsite oli tullut osaksi kielenkäyttöä viimeistään 1960-luvulla, mutta sen merkitys oli vielä vakiintumaton. Vuonna 1964 *Kauniin kodin* pääkirjoituksessa pohdittiin design-sanan määritelmää ja annettiin vaihtoehdoksi “suunnitelma, jonka tuloksena on käytännöllinen sovellutus eikä

²³¹ Guldberg 2011, 54.

²³² Huokuna 2006, 42.

²³³ SKS KRA. *Kotikutoista* 222 (mies).

²³⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 24 (nainen).

²³⁵ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 45 (mies).

²³⁶ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 58 (nainen).

esimerkiksi puhtaasti koristeellinen esine tai itsekseen syntynyt vaistonvarainen taideteos.”²³⁷ Määritelmä korosti käytännöllisyyttä sekä designin sosiaalista ja yhteiskunnallista vastuuta. Pääkirjoituksen tarkoitus oli nostaa teollisen muotoilun profiilia ja saada lukijat arvostamaan käyttöesineiksi tarkoitettujen tuotteiden laadukasta muotoilua. Samalla perinteisen taideteollisuuden koristetaiteesta luotiin vanhentunut kuva. Tulevaisuuden suomalaiselle muotoilulle takaisivat pääkirjoituksen mukaan uuden polven ennakkoluulottomat muotoilijat.

Ensimmäisen oman kotinsa tyyliä kuvaileva nainen kirjoittaa: “Kotimme oli ja on tavallinen koti, ei mitään Art decoa, ei putkijalkoja, lasipintoja, mustia verhoja, ei myöskään tyylihuonekaluja.”²³⁸ Esimerkin tavoin monet muistelijat kuvailevat kirjoituksissaan 1950-luvun lopun ja 1960-lukujen kotejaan sanakääntein, joista välittyy kodin moderneja piirteitä, vaikka kodin modernisuus kiistetään. Kuitenkin useissa kertomuksissa kodin tyylin määrittely tapahtui negaation kautta. Ehkäpä aikakauden tyylin modernisuus oli ilmevä osa elämää, eikä sitä koettu mitenkään uutuudeksi. Erityisen ilmeiseksi käsitysten ja vallinneen visuaalisen todellisuuden välisen ristiriidan tekevät muistelmien liitteinä olevat piirustukset ja valokuvat. Niissä esiintyvät esineet ovat useimmiten juuri aikakautensa moderneinta muotokieltä yksinkertaisine muotoineen, kapeine jalkoineen ja selkeine väreineen. Näkyvillä on myös talonpoikaisen esineistön, kuten kappioarkkujen, rukkien ja puisten astioiden yhdistely moderneihin esineisiin.²³⁹

Yksi 1950-luvun estetiikan muodoista kodinsisustuksessa oli vapaa yhdisteleminen. Kokonaisten kalustesarjojen hankkimisen sijaan suositeltiin sisustamista ajan kanssa, erilaisia kalusteita yhdistellen. Myös vanha, talonpoikainen esineistö sallittiin mukaan, kun yhtenäistä kokonaisuutta alettiin rakentaa osa kerrallaan. *Kauniin Kodin* 1950-luvun kuvastossa moderneja kalusteita ja esineitä yhdisteltiin erilaisiin kertaustyyliin melko vapaasti. Kuusamo kuvaa yhdistelyä nimellä torppa-nostalgia.²⁴⁰

4. Modernin kodin elämäntapa

Modernin kulutusyhteiskunnan piirteitä ovat mainonta ja markkinointi, toimiva myymäläverkosto, rahatalouden ensisijaisuus vaihdanta- tai omavaraistalouteen, ostovoima sekä teollisuustuotanto ja kaupankäynti. 1950–1960-lukujen kuluttajuus oli säästävää ja osittain omavaraista, mikä näkyy oletuksen jo *Kotikutoista*-kyselyn nimessä. Itse tekeminen oli osa ajan henkeä ja elämäntapaa.

²³⁷ Markus Visanti: 'Design'. *Kaunis koti* 3/1964. Pääkirjoitus julkaistu poikkeuksellisesti kirjoittajan nimellä.

²³⁸ SKS KRA. *Kotikutoista* 426 (nainen).

²³⁹ SKS KRA. *Kotikutoista* 432–434 (nainen).

²⁴⁰ Kuusamo 1992, 167–168.

Modernisoituvan kodin tarkoituksena oli yhtenäistää suomalaisten elämäntapoja ja saada yhteiskunnallinen muutos juurtumaan perheiden arkeen.²⁴¹ Modernilla kodilla tarkoitettiin paitsi kotia, jonka tilat olivat asianmukaiset ja josta löytyivät nykyaikaiset mukavuudet, kuten juokseva vesi ja sähkö, myös paikkaa, jossa elettiin modernisti. Millaiseksi siis moderni elämäntapa käsitettiin 1950–60-lukujen julkisessa keskustelussa ja miten siitä kirjoitetaan muistelukerronnoissa?

Elämäntavalla tarkoitetaan tässä tutkielmassa yksilön arjen toimintatapoja ja niiden taustalla vallitsevia arvoja, maailmankuvaa ja elämäntavomusta. Kodin modernisaatiossa tavoitteena oli, kuten edellä on käsitelty, rakentaa hyvinvointivaltiota kodeista käsin. Tässä luvussa pohditaan kodin elämäntapaan kohdistuneita muutospaineita *Kauniin kodin* artikkeleiden lähiluvusta rakentuvan kuvan avulla. Lehden luomaa kuvaa vertaillaan muistelukerrontoihin kotien elämäntavoista 1950–1960-luvuilla. Koska elämäntapa käsitteenä on laaja ja monimerkityksinen, on tarkastelua rajattu elämäntavan ilmenemiseen perheenjäsenten välisissä suhteissa ja eri sukupuolta oleville perheenjäsenille asetetuissa rooliodotuksissa. Lisäksi elämäntavan muutosta analysoidaan kodissa tapahtuvan toiminnan – kotitöiden ja vapaa-ajanvieton – näkökulmista. Lähiluennan avulla tarkastelen sitä, millaisia muutoksia *Kaunis koti* kehotti tekemään asumisen arkeen ja millaisia elämäntavan muutoksia kertomuksissa muistetaan. Näiden näkökulmien kautta rakentuu kuva kodin modernisaatiosta toiminnan ja toimijoiden näkökulmista.

Kaunis koti pyrki aktiivisesti modernisaation asiantuntijan äänellä muokkaamaan lukijakuntansa käsityksiä siitä, millaista olisi oikeanlainen elämä modernissa kodissa. Lehden modernia kotia ilmiönä käsittelevät artikkelit painottivat, kuinka modernit esineet ja kalusteet, samoin modernit asunnot oli suunniteltu jokaista asukasta ja keskivertokuluttajaa varten. Tällaisen kirjoitustavan piiloviesti oli, että yhtenäiseen ja ajanmukaiseen elämäntapaan olisi mahdollista päästä osalliseksi hankkimalla kotiin tiettyjä tuotteita. *Kaunis koti* -lehden kirjoittajien suhtautuminen elämäntavan ja erityisesti perhe-elämän modernisoitumiseen ei ollut 1950–1960-lukujen aikana millään tapaa yhtenäinen. Artikkelit tasapainottelivat modernien ja traditionaalisten ajatusmallien välimaastossa. Kodin uudistuminen ei pääsääntöisesti saanut olla perheen yhtenäisyyden ja erityisesti lasten edun kanssa ristiriidassa. Moderniin kuluttamiseen kannustettiin, kunhan elintason nostaminen ei tapahdu perheen kanssa vietetyn vapaa-ajan kustannuksella. Nimimerkin Vaapsahainen takaa kirjoittaja teki tarkkasilmäisiä huomioita elintason merkityksestä *Kauniissa kodissa* vuonna 1959. Esimerkkien avulla kirjoittaja kuvaili sitä, kuinka kuluttajat hankkivat koteihinsa televisioita ja parkkipaikoilleen autoja, vaikka kodin ensisijaiset hyödykkeet saattavat puuttua. Lasten hyvinvointi, hygienia tai kotitöiden rationaalinen hoitaminen saattoivat jäädä sivurooliin, kun kotia ja sen

²⁴¹ Sanaksenaho 2018, 18–19.

elämäntapaa ryhdyttiin modernisoimaan.²⁴² Tietynlaisesta horisontin kapeudesta ja yläluokkaisuudesta kirjoittajaa voisi kyllä syyttää; artikkeli totesi pölynimureiden ja jääkaappien olevan joka kodin vakiovarusteita, vaikkei 1950–1960-lukujen koteja kuvailevien muistelukerrontojen perusteella voida tehdä laisinkaan tämänkaltaista tulkintaa. Vaapsahaisen mielipidekirjoitus kysyi, onko käsitys hyvästä elintasosta pielessä. Jatkuvan ansiotyön kautta mahdollistuvan kulutuksen sijaan elintason mittarina olisikin voinut pitää perheen yhdessä viettämää aikaa. Vielä jyrkemmän asenteen uudenlaisesta vauraudestaan innostuneisiin kuluttajiin otti artikkeli 'Me emme ole tyytyväisiä', jossa arvosteltiin kotien pesutilojen heikkoutta. Artikkelin syytti kuluttajia siitä, että nämä aloittivat kotiensa kohentamisen kalusteista ja muista näyttävyyksistä, eivätkä esimerkiksi kylpyhuoneiden kunnostamisesta. Kirjoittajan mukaan ihmiset eivät huolehtineet hygieniastaan tai kodin elintasosta aloittamalla perusteista.²⁴³ 1920-luvulla syntynyt, koko ikänsä samassa talossa asunut mies muistelee vuonna 1961 saatujen sähköjen olleen kodin modernisaation käännekohta. "Ensimmäisiä hankintoja oli esimerkiksi sähkösäädin. [– –] Eikä aikaakaan, kun ostettiin televisio. Jotenkin tuntui siltä, että oli saatava mahdollisimman nopeasti korvaus siihen jälkeenjäämiseen, mitä oli saaneet kokea."²⁴⁴ Kotien modernisoituminen ja elintavan muutos ottivat monien muidenkin kerrontojen mukaan kerrallaan suuria harppauksia eteenpäin ja aiempaa elintason mataluutta haluttiin korvata mahdollisuuksien sallimalla kaikki uutuudet. *Kauniin kodin* vieraantuneisuus alemman keskiluokan ja työväenluokan kansalaisten elintasosta näkyi hyvin karsaana suhtautumisen näihin toiveisiin.

Modernisaatiososiologiaa tutkinut Riitta Jallinoja kuvailee ja kritisoi tutkimuksessaan käsitystä modernisaation resonanssista. Modernisaation muutosvoimaan uskovassa diskurssissa on ajateltu, että uudet tavat ja käsitykset, niin kutsuttu ajankuva omaksutaan suoraan elämän käytäntöihin. Näin modernisaatio yhtenäistää elämäntavan.²⁴⁵ Tämä ajatus välittyi paitsi modernissa asunnossa, joka määritteli kaikille asukkaille samat tarpeet, myös modernia kotia koskevassa kirjoittelussa. Lukija oli passiivinen omaksuja, ja modernisaatio oli yksisuuntaisesti vaikuttava ilmiö. Modernisaatio ei saanut olla vain itseisarvo, vaan sen tuli hyödyttää omaksujaansa. Siksi rationaalinen modernismi ammensi selvästi utilitaristisesta ajattelusta. Rationaalisen modernin käsityksissä yhteiskunnan modernisaatio on kasautuvaa: modernisaatio on sekä itseään että yhteiskuntaa uudistava rakenne. Esioletus oli, että tieto muuttaisi toimintamalleja.²⁴⁶ Traditionaalisen ja modernin elämäntavan ero on perinteisesti Jallinojan mukaan määritelty niin, että traditionaalinen elämä on normeihin sitoutumista, moderni taas niistä vapautumista. Jallinoja haastaa tämän tulkinnan kahdesta syystä; ensinnäkin se unohtaa

²⁴² Vaapsahainen: 'Televisio - auto – elintaso'. *Kaunis koti* 4/1959.

²⁴³ 'Me emme ole tyytyväisiä' *Kaunis koti* 5/1965.

²⁴⁴ SKS KRA. *Muistitietoa kulutuksesta* 1002 (mies).

²⁴⁵ Jallinoja 1991, 38–39.

²⁴⁶ Jallinoja 1991, 53–56.

modernisaation ja modernin elämäntavan omat sisäiset normit, ja toisekseen modernisaation määrittelyminen vain jonkin toisen ajattelumallin negaatioksi on ongelmallinen. Jonkin puuttuminen ei määritelmällisesti vielä kerro ilmiön ominaisuuksista.²⁴⁷

Artikkelissaan 'The modalities of nostalgia' Michael Pickering ja Emily Keightley kritisoivat sosiologisen tutkimuksen tapaa määrittellä nostalgia modernismin vastavoimaksi tai vastakkaiseksi asenteeksi. Keinotekoisesta vastakkainasettelusta syyksi artikkeli nimeää historistisen, lineaarisen käsityksen modernisaatiosta.²⁴⁸ Tutkielman aineistojen lähiluku tukee käsitystä siitä, etteivät moderni ja nostalgia asenteina ole toistensa poissulkevat, vaan pikemminkin lomittaiset. Moderni elinympäristö ei vielä takaa modernin elämäntavan omaksumista, toisaalta menneistä vuosikymmeniä nostalgisoivassa kodissa asukkaiden arvot ja arjen käytännöt saattoivat olla hyvinkin moderneja 1950–1960-lukujen kontekstissa. Nostalgisointi voidaan tulkita toivottaman menneisyyteen kaipaamisen sijaan nykyisyyden ja menneisyyden välisten linkkien tunnistamisena.²⁴⁹

Muistelukerronnoissa 1950-lukua kuvaillaan sodan jälkeisenä aikana, jota leimasivat puute ja uuden elämän rakentaminen. 1960-luvulle leimallisiksi piirteiksi mainitaan useimmiten elintason nousu ja vaurastuminen, mikä saattaa johtua vastausta tähän suuntaan ohjaavasta keruukyselyn vastausohjeesta. Perheen perustamista ja ensiasunnon ostoa kuvailevassa kertomuksessaan kirjoittaja kuvailee aikakautta: "1960-luku oli mielestäni sellaista rauhallista työ ja kotielämä aikaa - ei ollut vielä mitään huumeita eikä muutenkaan mitään kovin levotonta aikaa."²⁵⁰ 1960–1970-lukujen empiirinen sosiologia alkoi hahmottaa modernismin uudella tavalla vapaamielisyyden, ei niinkään käytännöllisyyden tai tehokkuuden aatteena. Modernisaation tavoitteiksi tulivat mahdollisimman vapaat asenteet ja valinnat. Taas käsityksien muuttuessa moderni määriteltiin negaation kautta; rationaalisuuden vastakohtana moderni elämä oli epäsoinnaisuutta ja instituutioiden vastustamista. Modernin vastavoimiksi leimattiin luterilainen työmoraali ja soinnaisuus.²⁵¹ Modernin kodin elämäntapaa kuvaavassa artikkelissa 'Mitä tarkoittaa käsite "moderni koti"' esiteltiin arkkitehtipariskunnan kotia Helsingissä. Kalusteiden sijoittelun kuvauksella luotiin kuva boheemista elämäntavasta, johon kuuluivat juhlat cocktaileineen, lepäily ja musiikin kuunteleminen, mutta toisaalta taas tavanomainen lapsiperhe ja kotitöiden tekeminen. Modernia kotia kuvattiin samaan aikaan yläluokkaiseksi ja urbaaniksi ja toisaalta hyvinkin samastuttavaksi: "Mukavuus, käytännöllisyys ja tarkoituksenmukaisuus pätee keittiöstä olohuoneen kautta makuuhuoneeseen. Kaikkia tekniikan keksintöjä on hyväksi käytetty, [– –]

²⁴⁷ Jallinoja 1991, 40–41.

²⁴⁸ Pickering & Keightley 2006, 919.

²⁴⁹ Pickering & Keightley 2006, 923.

²⁵⁰ SKS KRA. *Kotikutoista* 562 (nainen).

²⁵¹ Jallinoja 1991, 66–68.

jokaisella tavaralla on oma paikkansa. Tämä kaikki on vielä sellaista, jonka varmaan jokainen sisustaja tuntee tavoittelemisen arvoiseksi.”²⁵²

4.1 Sukupuoli ja perhekeskeisyys 1950–60-lukujen modernismissa

Modernin kodin ytimessä on ydinperhe

“Koti tuntuu kodilta kun jokaisella perheenjäsenellä on oikeus sanoa mielipiteensä, jokainen tuntee kuuluvansa perheeseen, kun toimitaan yhdessä.”²⁵³

1950–1960-lukujen modernismi oli paitsi rationaalista, myös perhekeskeistä. Jallinojan familismiksi kutsuma ajatusmalli korosti perheen roolia yhteiskunnan tukipylväänä ja kansalaisuuteen kasvattajana. Kodin tarkoitus oli olla perheen yhteinen ja yksityinen paikka, jonne eivät kuuluneet lastenhoitajat, kotiapulaiset tai alivuokralaiset. Kodin yksityistyessä äidin ja perheen emännän rooli nousi uudenaikaiseen keskiöön. Nainen nähtiin kodin moraalin vartijaksi ja lasten kasvattajaksi. Perheiden yhteiskunnallisen kasvatustehtävän korostuminen ja kodissa työskentelevän palvelusväen luokan kutistuminen 1950–1960-lukujen aikana nostivat naisen roolin kotona uuteen arvoon ja loivat pohjan kotiäitiyden vaatimuksille. Ennen 1940–1950-lukuja ei voida puhua tyypillisestä suomalaisesta perheestä tai sukupuolirooleista vaan nämä olivat riippuvaisia asuinpaikasta ja yhteiskuntaluokasta. Vasta 1940–1950-lukujen asutuspolitiikan ja ydinperheille suunniteltujen tyypitalojen myötä koko yhteiskunnan läpäisevät roolit ja perhemalli syntyvät. Sotien jälkeisessä asuntopolitiikassa niin Ruotsissa kuin Suomessakin keskeisellä sijalla olivat ydinperhe ja naisten kotityö, joiden avulla tavoiteltiin yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lisääntymistä. Asuntosuunnittelussa oletetut asukkaat olivat työssäkäyvä isä, kotiäiti ja lapset.²⁵⁴

Perheideologian perustui ajatukseen ydinperheestä; perinteisen, laajennetun perheen sijaan perhe alkoi merkitä pääasiallisesti vanhempien ja lasten muodostamaa yksikköä. Vanhemmista ensisijaisena lasten ja koko perheen kannalta pidettiin äitiä, jonka vastuulla oli huolehtia terveydestä, moraalisesta ja kasvatuksesta.²⁵⁵ Ennen yhteiskunnan modernisoitumista, demokratisoitumista ja elinkeinorakenteen muutosta ei voitu puhua tyypillisestä perheestä. Perheiden koko ja jäsenten suhteet toisiinsa vaihtelivat yhteiskunnallisen aseman ja asuinpaikan

²⁵² Airi Partio: 'Mitä tarkoittaa käsite "moderni koti"'. *Kaunis koti* 3/1956.

²⁵³ SKS KRA. *Kotikutoista* 630 (nainen).

²⁵⁴ Saarikangas 2002, 344–345.

²⁵⁵ Saarikangas 1993, 344–345.

mukaan.²⁵⁶ Perheeseen saattoi kuulua isovanhempia, vanhempien naimattomia sisaruksia, palvelijoita, piikoja tai vuokralaisia.

Perheen perustaminen nähdään isoimmassa osassa muistelukerronnoista synonyymiksi kodin perustamiselle. Avioliiton solmimista ja lasten hankkimista pidettiin luontevina ja jopa kyseenalaistamattomina valintoina. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kirjoituksissa ei erikseen perustella, miksi elämä päätettiin rakentaa puolison kanssa, tai mistä syistä elettiin yksin. Tämä saattaa johtua siitä, etteivät kyselyiden vastausohjeet erikseen tiedustele mitään tästä näkökulmasta. Kokonaisuudessaan kirjoitusten perusteella voidaan sanoa, että ydinperhe oli sisäistetty normaaliksi kodin ja perheen malliksi. Esimerkiksi 1929 syntynyt mies muistelee ensimmäistä kotia, jossa asui yhdessä vaimonsa kanssa: "Kyllä avioliitto lapsineen tekee kodista kodin. Ei joku kämppä, vaikka olisi kuinka avotakkamainen, ole mikään tosi koti."²⁵⁷ Useat muistelukerronnat painottavat kodin asukkaiden merkitystä, vaikka myös toimivuudelle ja viihtyisyydelle annetaan painoarvoa. Kodin asukkaat olivat myös aikalaiskeskustelun ytimessä, mikä välittyy muistelukerronnoista. "Pienestä työstä lähtien on minulla ollut yksi tärkeä haave "omakoti". Varmaan se oli kaikilla sen ajan tytöillä."²⁵⁸ Näin kertoo nainen, jolle oman kodin saaminen 1960-luvun oli osoittautunut haasteeksi. Arava-lainan tai miehen työnantajan myöntämien tonttien saaminen olivat poissuljettuja vaihtoehtoja lapsettomalle pariskunnalle.²⁵⁹

Naimisiin menemisen ja lapsien hankkimisen syitä avaavassa, kyselyn kokonaisuuden näkökulmasta poikkeavassa muistelussa vuonna 1940 syntynyt nainen kertoo, että avioliiton solmimiselle oli taloudelliset syyt: "Minulla oli hieno virka, olin lakiasiantoimistossa tuomarin sihteerinä. [– –] minulla oli myös "hieno" rahakukkaro ja "hieno" tässä tapauksessa tarkoittaa karjalanmurteella: ohut, litteä. Siis minä en palkallani pystynyt hankkimaan asuntoa ja tulemaan omillani toimeen. Minulle tuli ajolähtö: eli tasan kaksi mahdollisuutta: jäädä kotiin navettapiiksi tai hankkiutua naimisiin. Tein jälkimmäisen, eikä se ollut vaikeaa."²⁶⁰ Koko muistelukerronnasta paistaa pettymys siihen, että itsenäisyys piti uhrata toimeentulon edelle. Perhe-elämä ei siis ollut kaikille naisille haaveiden täyttymys.

Muistelukertomuksien ja *Kauniin kodin* artikkelien ytimessä oli perhe. Kuitenkin olemassa oli myös muunlaisia asumisjärjestelyjä. *Kaunis koti* esitti vain sellaisia koteja, joiden asukkaina oli kaksi vanhempaa ja lapsia, pariskunta tai yksi asukas. Muistelukertomuksissa ääneen pääsivät myös laajennetun perheen, useimmiten omien tai appivanhempiensa kanssa asuneet sekä yksinhuoltajat. Kertomusten kirjoittajista muutamat olivat lastensa yksinhuoltajia 1950–1960-luvuilla

²⁵⁶ Saarikangas 1993, 343.

²⁵⁷ SKS KRA. *Kotikutoista* 218 (mies).

²⁵⁸ SKS KRA. *Kotikutoista* 419 (nainen).

²⁵⁹ SKS KRA. *Kotikutoista* 422–433 (nainen).

²⁶⁰ SKS KRA. *Kotikutoista* 704 (nainen).

joko leskeksi jäämisen tai avioeron vuoksi. Näissä naisten kirjoittamissa muistelukerronnoissa kuvaillaan yksin elämistä ja lasten kasvattamista selviytymiskertomuksina. Kiinnostavan kertomuksen muodostaa 1930-luvulla syntyneen ja 1960-luvun puolivälissä miehensä kanssa eronneen naisen kertomus, jossa erittäin modernit ja traditionaaliset arvot limittyvät.²⁶¹ Omalla rahalla hankitun omaisuuden arvostaminen, väkivaltaisesta suhteesta irtaantuminen ja oman elämän rakentaminen uudelleen yhdistyvät kertomuksessa perinteiseen työn eetokseen ja kristillisiin arvoihin. Läpikäymissäni *Kauniin kodin* vuosikerroissa 1954–1965 yksin asuvien koteja edustivat näyttelijä Tarmo Mannin yhden huoneen koti, opiskelija-asunnon sisustukseen liittyvä juttusarja, jossa nuori nainen sisusti kotinsa lehden kirjoittajien antamien ohjeiden avulla ja kolmen yksinasuvan naisen koteja esitellyt artikkeli 'Virkanaisellakin on koti'.²⁶² Yksinasuminen oli lehden näkökulmasta lähinnä elämänvaihe, kuten opiskeluaika, jota seurasi luonnollisesti perhe-elämä. Virkanaisten osalta kirjoituksessa pohdittiin melko modernilla otteella yksinäisten naisten kohtaamaa syrjintää kodin rakentamisessa. Esiin nousivat vähäisen avun saaminen kotoa verrattuna esimerkiksi kapioiden hankintaan taloudellista apua saaviin naisiin sekä omistusasunnon hankinnassa lapsettomien toissijaisuus. Lehden kirjoituksissa perheiden varianssi muodostuu lähinnä siitä, minkä ikäisiä lapsia ja kuinka monta perheessä on.

Kaunis koti -lehti käsittelee perhe-elämää artikkeleissaan monista näkökulmista. Vuonna 1954 arava-asunnon hankkimista käsittelevässä artikkelissa pohdittiin, onko lapsen edun mukaista hankkia omistusasunto, jos se tarkoitti molempien vanhempien ansiotyötä. Lainan lyhentäminen nopeutui, kun "tulot lisääntyvät, mutta lisääntykö perheen onnellisuus?", kysyi artikkeli. "Onko ajan mittaan eduksi, että perhe on pakotettu jättämään lapsensa vieraiden hoitoon, että perheenäidin on hoidettava ansiotyön ohella myös kotitalousaskareet?"²⁶³ Taustalla oleva ajatus korosti, että koti oli naisen vastuulla, eikä ansiotyössä käynti tarkoittanut kotitöiden vastuun jakamista. Huomionarvoista on, että vaikka 1950-luku korosti kotiäitiyden ihannetta, naimisissa olevista naisista noin 40 prosenttia kävi kodin ulkopuolella töissä.²⁶⁴ Naisilla ansiotyö liittyi mielikuvissa elämänvaiheeseen ennen perheen perustamista.²⁶⁵ Todellisuus ja ihanteet poikkesivat 1950–1960-lukujen moderneissa kodeissa toisistaan erityisesti kahdessa seikassa. Kotiäitiyden ihanne oli todellisuudessa hyvin vaikea yhdistää omistusasunnon hankkimiseen, eikä se myöskään ollut kaikille naisille unelmien täyttymys.

Perheen sisäistä työnjakoa ja sukupuolirooleja kuvaillaan muistelukirjoituksissa säännöiksi, joiden avulla arki järjestettiin. Vaimonsa kanssa samalla alalla avioliiton alussa työskennellyt mies

²⁶¹ SKS KRA. *Kotikutoista* 581–590 (nainen).

²⁶² Kyllikki Halme: 'Yhden huoneen koti'. *Kaunis koti* 5/1954, Rauha Aarnio: 'Maikkoo saa oman boksen'. *Kaunis koti* 2/1962 ja 6/1962, R.S.: 'Virkanaisellakin on koti'. *Kaunis koti* 2/1960.

²⁶³ Kauko Sipponen: 'Kuinka kannattaa asua arava-huoneistossa'. *Kaunis koti* 2/1954.

²⁶⁴ Sarantola-Weiss 2003, 113.

²⁶⁵ Saarikangas 1993, 55–57.

muistelee, että “jo tutustumisvaiheessa oli luotu jonkinlaisia pelisääntöjä. Jos meille tulee lapsia, niin äiti hoitaa lapset kotona.”²⁶⁶ 1960-luvun ensimmäinen *Kaunis koti* pohti koulutettujen ja ammattitaitoisten perheenäitien paikkaa yhteiskunnassa, jossa erityisesti taloudelliset syyt ohjasivat naisia ansiotyöhön ‘Äiti kotiin?’ -nimisessä artikkelissa.²⁶⁷ Naisten roolin murros 1950–1960-luvun taitteessa herätti yhteiskunnallista keskustelua: kotiapulaisten aika alkoi olla ohi, toisaalta naisten panos perheiden talouksille asuntolainan lyhennyksineen ja hankintoineen oli keskeinen. Kohonnut koulutustaso ja parantuneet mahdollisuudet työelämässä olivat ansiotyöhön vetäviä tekijöitä. Toisaalta artikkeli nosti esiin myös kotiäitiyttä puoltavia näkökulmia, kuten lasten kasvatuksen ja perhearvojen säilymisen. Melko traditionaaliseen sävyyn artikkeli maalaili kuvia yhteiskunnallisesta kaaoksesta, joka seuraisi perheiden hajotessa naisten työssäkäynnin seurauksena. Kirjoitus myös arvosteli naisia, jotka eivät tunteneet kutsumusta kotiäitiyteen kirjoittaen, että “se vaivattomuus, ettensanoisi into, jolla länsimaiset äidit vapaaehtoisesti [– –] siirtyvät työskentelemään tehtaisiin, konttoreihin ja lastenseimiin sillä aikaa, kuin heidän omat lapsensa ovat vieraan palkatun työvoiman huostassa, saattaisi olla oire äitiä ja lapsia yhdistävän siteen höltymisestä.” Artikkeliiin haastatellut naiset kertoivat kasvattavansa tyttäriä perheenemännän rooliin, mutta määräävänsä pojilleen kotitöitä vain satunnaisesti ja silloinkin tavoitteena se, että nämä myöhemmin arvostaisivat vaimojensa tekemää työtä. Myös isien rooli lapsien hoidossa ja kasvattamisessa loisti artikkelissa poissaolollaan. Äidin ja lapsen välisen suhteen ja äidin ensisijaisen huoltajuuden perusteluissa puhuttiin luonnonlaeista ja luonnollisuudesta. Lisäksi kotiäitiyden statusta pyrittiin kohentamaan kuvailemalla modernissa kodissa työskentelyn vaatimia taitoja ja sen tuottamia haasteita. Kotiäitiys haluttiin esittää ammattilaisuutena. Yhteiskunnan perheille ja naisten työssäkäynnille antamasta tuesta ei edes haaveiltu artikkelissa.

Ansiotyön ulkopuolella olevista naisista oli jo 1960-luvun loppupuoliskolla syntynyt kuva hemmoteltuina. Naisten yleistynyt työssäkäynti siis muutti kotiäitiyden imagoa. Muutenkin monet muistelevat miesten roolin muuttuneen 1960-luvulla suhteessa kotitöihin samaan aikaan kun julkiseen keskusteluun nousi naisten kahden vuoron ongelma: kotitöihin ja lasten kasvattamiseen osallistumiselle alkoi muodostua painetta.²⁶⁸ Tukemalla erityisesti perheille tarkoitettujen kotien rakentamista valtio osoitti huolehtivansa perheistä, joiden vastuulla oli tulevaisuuden kansalaisten kasvatus ja hyvinvointi.²⁶⁹ Kodin ja naisen välinen suhde on 1950–1960-luvun kontekstissa rikkomaton. Koti miellettiin ja mielletään yhä naisten maailmaksi, mikä välittyy muistelukerronnoissa. Ensinnäkin vastaajista suurin osa on naisia, eli voidaan olettaa SKS:n vastaajaverkkoon kuuluvien miesten ajatelleen, etteivät tutkielman aineistona olevien kyselyiden

²⁶⁶ SKS KRA. *Kotikutoista* 216 (mies).

²⁶⁷ V.R.: ‘Äiti kotiin?’ *Kaunis koti* 1/1960.

²⁶⁸ SKS KRA. *Kotikutoista* 220 (mies).

²⁶⁹ Saarikangas 1997, 78.

aiheet koske heitä. Toisekseen monet vastanneista miehistä korostavat kirjoituksissaan, ettei sisustaminen tai kodinhoito kuulunut miehille, tai että vaimo päätti kodin asioista ja asetti ilmapiirin.

Sukupuoliroolit kodin piirissä

Asunto rakentaa ja ylläpitää sukupuolirooleja, sukupuolten välisiä suhteita ja niiden merkityksiä ja samaan aikaan sukupuoli ja seksuaalisuus jäsentävät asuntoa.²⁷⁰ Vaikka naisen paikka 1950–1960-lukujen ihanteissa oli kotona, se ei ollut enää piilossa. Kodin tiloja haluttiin avartaa niin, ettei perheenemäntä ollut enää sulkeutuneiden ovien taakse töidensä parissa. Kotiapulaisten muututtua yhä harvinaisemmaksi ei kotitöiden tekemiselle suljettujen ovien takana ollut pätevää syytä. Lisäksi äidin puuhastelu avoimissa tiloissa nähtiin kasvattavaksi – lapset oppisivat taitoja ja saivat osallistua. Ainoaksi ongelmaksi nähtiin perinteisten työtapojen ja ruokalajien sovittaminen yhteen avokeittiöiden kanssa – sopsisiko suomalainen silakankäry amerikkalaisilta kopioituun baarikeittiöön?²⁷¹

Asumisen sukupuolittuneisuus näkyi asuntojen pohjaratkaisujen ja lähiöiden suunnittelussa. Ajatus kodista ja lähiöstä äidin ja lapsien maailmana näkyi vaikkapa siinä, kuinka keittiön ikkunat olivat kohti kerrostalojen välistä pihaa tai miten kodin sisällä näkymät mahdollistivat sen, että äiti pystyi valvomaan omien toimiensa ohella lasten leikkiä.²⁷² Lähiöt olivat naisten ja lasten aluetta, ja suunnittelu keskittyi palveluiden läheisyyteen, yhteisöllisyyden mahdollisuuteen sekä lasten terveelliseen kasvuun ja kehitykseen. Kotiäitien oli mahdollista päivisin hoitaa vaikkapa ostoksia kävellen. Lasten leikkiessä lähimetsissä ja leikkipuistoissa naisilla oli mahdollisuus tavata toisiaan ja jakaa vastuuta lapsista huolehtimisesta.²⁷³

Perinteiset sukupuoliroolit olivat yleisiä 1950-luvun alusta aina 1960-luvun loppupuolelle saakka. Vaikka yhteiskunnalliset luokkaeroja pyrittiin hälventämään kehittämällä hyvinvointivaltion palveluita, miesten ja naisten rooliodotukset olivat melko pysyviä. Kodin modernisaatioon liitetty perhekeskeisyys painotti miehen ensisijaisuutta perheen elättäjänä. Koti toimi sukupuolittuneen toiminnan ja rooliodotusten täyttämisen kenttänä. Pääasiallisesti kotirouvana toiminut nainen kirjoittaa miehensä toimineen lapsenvahtina, kun rouva kävi elokuvissa.²⁷⁴ Miehen vanhemmuus kyseenalaistetaan tässä muistelukerronnassa samoin kuin monissa muissa rinnastamalla lapsien isä lastenhoitajaan. Vaikka sukupuoliroolit modernisoituvat 1950–1960-luvuilla ja esimerkiksi naisten kouluttautuminen ja työssäkäynti yleistyvät, ei isän rooli vanhempana ollut vastaavassa

²⁷⁰ Saarikangas 1993, 31.

²⁷¹ Sanaksenaho 2018, 160–165.

²⁷² Saarikangas 2007, 110–111.

²⁷³ Saarikangas 2002, 346.

²⁷⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 561 (nainen).

muutoksessa. Miestä ei mielletty ensisijaisesti vanhemmaksi vaan ennemmin perheensä pääksi. Lasten kasvattamista useat miehet käsittelevät *Kotikutoista*-kyselyn vastauksissa vapaan kasvatuksen näkökulmasta pohdittaessaan elämäntavan ja perheiden muutosta 1960-luvulla. Lähtökohtaisesti suhtautuminen vapaaseen kasvatukseen, joka kielsi muun muassa lapsen ruumiillisen kurittamisen, ei ollut positiivista. Joko se koettiin perinteisten arvojen vastaiseksi tai järjestyshäiriötä aiheuttavaksi²⁷⁵.

Kaunis koti -lehden neuvottelukunnan laatima linja välittyi aina lehden pääkirjoituksista. Yksittäiset kirjoittajat olivat kuitenkin ilmeisen vapaita kirjoittamaan omista näkökulmistaan, sillä artikkelien ja kolumnien asenteet saattoivat poiketa voimakkaastikin lehden yleislinjasta. *Kaunis koti* ei suhtautunut täysin varauksettomasti kodin modernisaatioon ja joidenkin artikkelien näkökulmat elämäntavan muutokseen ovat hyvinkin traditionaalisia ja muutosta vastustavia. Hyvänä esimerkkinä toimii arkkitehti Armi Harvan artikkeli 'Ruokasalin puolesta', joka esitti puolustuspuheen ruokailuhuoneelle.²⁷⁶ Uusien asuntojen ongelma, ruokasalin puute, oli seurausta paitsi funktionalismin tuottamasta minimiasunnosta, myös sotia seuranneesta asuntopulasta, kaupungistumisesta ja tonttipolitiikasta. Yhä harvempi asunnon tarvitsija osasi vaatia muuta, kuin minimineliöt uudelta kodiltaan, kirjoitti Harva. Artikkelin myös huomautti modernin ihmisen arvostusten muuttuneen: kodin sijaan statussymboleiksi olivat nousseet autot tai ulkomaanmatkat. Ruokasali merkitsi jotakin menneisyyteen kuuluvaa, vanhanaikaista ja modernin ajan kiireelle vierasta ja artikkeli loi siitä perhearvojen viimeisen linnakkeen. Ruokasalin puuttuminen merkitsi kirjoittajalle perheen hajoamista: perheen äiti ei enää huolehtinut kodin viihtyisyydestä, kukin söi kun ehti, lapset joutuivat itsenäistymään liian aikaisin. Ruokasalissa tiivistyivät traditionaaliset arvot, kuten isänvalta, kristillinen kasvatus ja perhekeskeisyys.

Mies esitettiin kodissaan käyvänä vieraana, jonka tehtävä oli luoda perhettä varten varallisuutta ansiotyössä, samalla kun naisen roolina oli säilyttää ja ylläpitää kotia. Miehen tuli olla maalaisen ja kaupunkilaisen yhdistelmä. Tämä edellytti kykyä erottaa kaupunkilaismaisesti työ- ja vapaa-aika toisistaan, jotta perheen kanssa vietetty aika saisi tarvitsemansa arvostuksen. Samalla miehen piti kuitenkin myös kyetä kantamaan vastuu kodin huoltamisesta, kuten pihatöistä ja remontoinnista.²⁷⁷ Miehen rooli kotona oli rentoutua, viettää vapaa-aikaa samalla osoittaen miehuutta huolehtimalla perinteisesti miehisiksi miellettyistä töistä. "Siihen maailmanaikaan ei miehiset miehet pitäneet itselleen soveliaanakaan kiinnostua kodin sisustamisesta, ämmien hommia, kunhan kaikki oleellinen on ja naisen tehtävä on pitää se kunnossa ja toimivana", muistelee nainen, jonka puoliso oli hankkinut yhteiseen kotiin niin kalusteet kuin taloustarvikkeetkin.²⁷⁸ Kotitöiden

²⁷⁵ SKS KRA. *Kotikutoista* 361 (mies), SKS KRA. *Kotikutoista* 317 (mies).

²⁷⁶ Armi Harva: 'Ruokasalin puolesta'. *Kaunis koti* 4/1960.

²⁷⁷ Saarikangas 1993, 346–348.

²⁷⁸ SKS KRA. *Kotikutoista* 712 (nainen).

sukupuolittuneisuuden vuoksi käsitykset kodin esineiden tyylin ja toimivuuden välisestä suhteesta tuntuvat eroavan miesten ja naisten välillä. *Kauniin kodin* artikkeleista, jotka valikoituivat tutkielma aineistoksi, noin neljännes on miesten kirjoittamia. Lehden toimituskunnat 1950–1960-luvuilla olivat miesvaltaisia, mutta lehden palstoilla miehet käsittelivät useimmiten arkkitehtuuria, arava-lakeja ja remontointia.²⁷⁹ Miehiä ei miestenkään kirjoittamissa teksteissä kannustettu sisustamisen pariin.

Naisen ensisijaisuus huoltajana ja kodin sydämenä, sekä modernin tilanjaon funktionaalisuus sai aikaan sen, että mies oli lähes vierailijan roolissa omassa kodissaan. *Kaunis koti* määritteli useissa kirjoituksissaan miehen paikaksi olohuoneen, jossa tämä lepää työpäivän jälkeen. Naisen paikka taas kotona oli kaikkialla, niin työn, levon kuin huollonkin parissa. Lehden kuvituksessa mies oli harvoin esillä – satunnaisesti tämä saattoi istua olohuoneessa lukemassa kirjaa tai katselemassa takkatulta. Nainen taas oli kuvissa se, joka huolehti lapsista, hoiti pyykit, laittoi ruoat ja käytti kodinkoneita. Lisäksi lehtikuvissa naiset muun muassa ompelivat, lukivat, kuuntelivat musiikkia ja seurustelivat vieraiden kanssa. Kaikesta välittyi, että *Kaunis koti* oli suunnattu naisille. Lehti esimerkiksi puhutteli lukijaa perheenemännäksi. Miesten tehtäviksi nähtiin kodin rakentaminen tai hankkiminen, sen elintason ja hyvinvoinnin ylläpitäminen ansiotyöllä, sekä pienten remonttien ja korjausten tekeminen.

4.2 Toinen vuoro – kotityöt

”Siltä ajatukselta en välttynyt, että mies sai valita tekemisensä ja minä en, että kodin tekeminen siis kuuluu naiselle.”²⁸⁰

Muutos perheenemännän roolissa 1900-luvun alusta vuosisadan puoliväliin oli selkeä: äidin tehtävä ei ollut johtaa kotiin palkattua työvoimaa vaan itse huolehtia kodista ja lasten kasvatuksesta, eli toimia ammatillisesti omassa kodissaan.²⁸¹ Mikäli kodin oli tarkoitus olla perheen yksityinen paikka, eivät sinne kuuluneet sen enempää palvelusväki, vieraat kuin alivuokralaisetkaan.²⁸² Kodin yksityistymisen lisäksi Sarantola-Weissin mukaan tilojen tiukka jako eri funktioiden mukaan voimisti perheen sisäistä työnjakoa.²⁸³ Keittiön eriytyessä muista huoneista omaksi yksikökseen siitä tuli entistä voimakkaammin naisen työpiste. Miesten kodinhoidolliset työt taas siirtyivät kodin ulkopuolelle: autotalliin, puutarhaan, kesämökille.

²⁷⁹ Katso liite 3.

²⁸⁰ SKS KRA. *Kotikutoista* 736 (nainen).

²⁸¹ Saarikangas 1993, 60.

²⁸² Saarikangas 1993, 213–214.

²⁸³ Sarantola-Weiss 2003, 83.

Kotien käytännöllisyydessä ja toimivuudessa korostui kodinkoneiden rooli. Toivottuja sähkölaitteita olivat tietysti jääkaappi ja pyykinpesukone, jotka helpottivat kodin ruoka- ja vaatehuoltoa, sekä sähköliesi. Huomionarvoista on, että monissa muistelukerronnoissa, erityisesti miesten kirjoittamissa, muistellaan, kuinka kotiin hankittiin televisio ennen monia muita laitteita.²⁸⁴ Myös naiset muistelevat, että televisio ostettiin vaikkapa ennen pesukonetta, erityisesti niissä tilanteissa, joissa vain perheen mies kävi kodin ulkopuolella ansiotyössä. Vaikuttaa siltä, että kodin asuinmukavuutta kohennettiin hankkimalla työtaakkaa keventäviä kodinkoneita silloin, kuin naisella oli taloudellisia edellytyksiä hankintojen tekemiseen.

Osa modernissa kodissa elämistä oli modernin elämäntavan omaksuminen. Olen tässä tutkielmassa halunnut kyseenalaistaa sen, että kodin esinemaailman tai tilaratkaisujen modernisoitumisesta voisi päätellä kodin asukkaiden ajatusmaailman modernisoitumista. Kodin arkea helpottavat uutuudet saatettiin ottaa vastaan avosylin, vaikkei käsityksiä oltukaan valmiita muuttamaan. Hyvänä esimerkkinä tästä erosta toimivat kodinkoneet. Muistelukerrontojen perusteella niihin suhtautuminen on lähes poikkeuksetta myönteistä; kotitöiden teko nopeutui, raskaimmat työt kuten pyykinpesu helpottuivat ja niin edelleen. *Kaunis koti* -lehti käsitteli sivuillaan kodinkoneita usein. Artikkelit käsittelivät vertaillen laitteiden ominaisuuksia ja käyttöä, esittelivät uutuuksia tai vaikkapa opastivat laitteiden hankintaan. Vuonna 1955 käsitellyssä olivat jääkaappi, yleiskone, astianpesukone, pölynimuri sekä ompelukone.²⁸⁵ Artikkelit kuvaili lyhyesti eri laitteiden toimintaperiaatteita ja rationaalisen modernin hengessä puntaroi niiden hankkimisen hyötyjä ja haittoja. Kirjoituksen lopussa todettiin, että laitteiden korkeista hinnoista huolimatta ne olivat pieni uhraus sille, "kuinka tärkeää ja miellyttävää kodille ja sen perheenjäsenille onkaan, että sen piirissä työskentelee reipas ja iloinen emäntä." Kodinkoneiden arveltiin vähentävän kodin hoidosta huolehtivien naisten fyysistä ja henkistä kuormaa. Edelleenkin kotitöiden jakamista ei nähty vaihtoehdoksi. Ainoa poikkeus tästä linjasta oli vuonna 1965 astianpesukoneita esittelevä artikkeli, jossa itse laitteen hyödyllisyyteen ajankäytön kannalta suhtauduttiin skeptisesti, mutta sen arveltiin houkuttelevan miehet osallistumaan tiskien hoitamiseen.²⁸⁶

Miesten muistelukertomuksista välittyy se, ettei kotitöihin osallistuminen ollut yleistä. Kodinkoneiden hankkimiseen ei nähty tarvetta, mikäli ei itse koskaan hoidettu näitä kotitöitä: "Koneiden tarvetta ei ollut. Meillä oli aikaa tehdä hommat käsinkin ja talon pesulaan ei ollut pitkää jonoa" muistelee mies, jonka vaimo oli kotirouva ja hoiti yksin kaikki kodin askareet.²⁸⁷ Perheen

²⁸⁴ SKS KRA. *Kotikutoista* 224 (mies).

²⁸⁵ Onneli Häyrinen: 'Nykyemäntä tutustuu kotitalouskoneisiin'. *Kaunis koti* 1/1955. Samankaltaisia artikkeleita muun muassa Onneli Häyrisen 'Koneista perheenäidille apulaiset'. *Kaunis koti* 1/1959, Mille Aromaan 'Hankkisimmeko pesukoneen?' *Kaunis koti* 1/1965, 'Kodin kylmätilat tarkastelun kohteena'. *Kaunis koti* 2/1965 ja 'Onko astianpesukone tarpeellinen?' *Kaunis koti* 7/1965.

²⁸⁶ Mille Aromaa: 'Onko astianpesukone tarpeellinen?' *Kaunis koti* 7/1965.

²⁸⁷ SKS KRA. *Kotikutoista* 226 (mies).

työnjakoa muisteleva mies kirjoittaa, että perheen äidillä oli runsaasti erilaisia kotitöitä ruoanlaitosta ompelamiseen ja pyykinpesusta siivoukseen. Syyksi siihen, että kaikki kotityöt kaatuvat naisen harteille, muistelija mainitsee tottumisen liian hyvään palveluun: “Äidistähän se on kiinni kun on opettanut meidät liian hyvälle. Saa nähdä milloin hän alkaa luottaa meidän miesten taitoihin itse huolehtia kampeistamme??”²⁸⁸ Ajatus oli, ettei mies voinut ottaa aktiivista roolia kodissa toimijana. Osallistuminen kotitöiden tekemiseen kuitattiin tässä muistelukerronnassa auttamiseksi. Lisäksi palkkatyön tekemisellä perusteltiin oikeutta levätä kotona. Kodin ulkopuolella työskentelevälle vaimolle samaa oikeutta ei myönnetty, vaan lähinnä valiteltiin tälle kahdesta vuorosta (ansio- ja kotitöistä) aiheutuvia rasituksia.

Perheen sisäisessä työjaossa on muistelukerrontojen perusteella kuitenkin paljon hajontaa. Muisteluissaan miehet kertovat pihatöistä, kodin rakentamisesta sekä remontoimisesta, kuten tapetoinnista tai maalaamisesta. Myös poikamiesaikana opitut taidot, kuten silittäminen ja parsiminen ovat monissa kertomuksissa esillä. Vähiten miehet kertovat osallistuneensa perheessä lastenhoitoon tai ruoanlaittoon. Tässä merkittävää eroa ei ole sillä, millä vuosikymmenellä miehet ovat syntyneet. 1940-luvun jälkipuolella syntyneen pariskunnan kertomus opiskeluaikaisesta asumisesta opiskelija-asuntolassa kuvaa tilannetta näin: “Varsinainen ruoka keitettiin yhteiskeittiössä. [– –] Kaikki vaimot olivat kaiketi kokemattomia ruoanlaittajia ja niin neuvoimme toisiamme ja saimme hyviä vinkkejäkin sekä reseptejä. Miehet eivät pahemmin keittiötä käyttäneet.”²⁸⁹

Toisin kuin olettaa saattaa, naiset eivät heiltä edellytetystä roolista huolimatta olleet läheskään aina tottuneita erilaisiin kotitöihin. Pelko epäonnistumisesta ompelutöissä, kodinhoidossa ja vaikkapa leipomisessa leimaa monia muistelukerrontoja. Lähes kaikissa naisten kertomuksissa esiin nousee muisto väärin pestyistä pyykeistä, palaneista pullista tai muista arjen epäonnistumisista. Näissä muistoissa yhdistyy usein häpeä siitä, että oma emännys tai kotiäitiys oli vajavaista, tai että miehen, sukulaisten tai vieraiden silmissä koti ei ollut ihanteiden mukainen. Nainen muistelee kokeneensa itsensä huonoksi emännäksi ja äidiksi kirjoittaen: “jouduimme työni vuoksi käyttämään kotiapulaisia lasten pieninä ollessa.”²⁹⁰ Useimmiten naisen mahdollisuuden olla kotona lasten kanssa esti asuntolainan lyhentämisen vuoksi pakollinen ansiotyö.

Elämäntavan muutoksen hitautta pohti *Kauniin kodin* pääkirjoitus käsitellessään kotiapulaiselle tarkoitettua huoneen puuttumista uusista asunnoista.²⁹¹ Uusiin arava-asuntoihin ei rajoitettujen neliömäärien vuoksi kotiapulaiselle huonetta mahtunut, eikä moderneihin omakotitaloihinkaan sellaista suunniteltu. Vaikka kotiapulaisten määrä oli ollut vähenemässä, “elävä elämä ei ole

²⁸⁸ SKS KRA. *Kotikutoista* 155 (mies).

²⁸⁹ SKS KRA. *Kotikutoista* 728 (nainen).

²⁹⁰ SKS KRA. *Kotikutoista* 261 (nainen).

²⁹¹ Pääkirjoitus: 'Kotiapulaisen huone'. *Kaunis koti* 4/1954.

käänteissään näin jyrkkä. Vie aikaa, ennenkuin suomalainen perheenemäntä on amerikkalaisen kanssasisarensa tapaan niin loppuu saakka mekanisoidussa keittiössä, että hän kykenee hoitamaan pienet lapsensa ja taloutensa yksin. Aikaa kuluu myös siihen, ennenkuin ansioäidin probleema on ratkaistu.” Pääkirjoitus kuvasi hyvin lehden suhdetta modernisoituvaan elämäntapaan. Uudistumista ei vastustettu, mutta se haluttiin toteuttaa maltillisesti. Kodinhoito nähtiin naisten vastuualueeksi ja ansiotyössä käyvät vanhemmat ongelmallisiksi. Lasten ja kotitalouden hoitoon liittyvät ongelmat, samoin niiden ratkaisut olivat pääkirjoituksen mukaan perheen sisäisiä, eivät yhteiskunnallisia ongelmia.

Mary Hilson näkee pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja sen sosiaaliturvajärjestelmän sekä sukupuolittuneen työelämän välillä yhteyden. Vaikka naisten osuus työvoimasta kasvoi 1950–1960-lukujen myötä, työelämä säilyi yhä hyvin sukupuolittuneena, samoin tuloerot. Vaikka pohjoismaisen hyvinvointivaltion perhepolitiikka mahdollisti naisten työssäkäynnin, se ei kyennyt vaikuttamaan perheiden sisäiseen työnjakoon ja ratkaisemaan naisten ongelmaa koti- ja ansiotyön välillä tasapainottelussa.²⁹² Näin voidaan siis nähdä, että modernisoituminen toisaalta tuki naisten aseman paranemista, kun esimerkiksi sosiaaliturva liitettiin parisuhteen sijasta työssäkäyntiin. Kuitenkin on huomionarvoista, että pitkään agraareina säilyneissä Pohjoismaissa naisten olivat jo ennen rakennemuutosta toimineet elättäjinä samaan tapaan kuin miehet.²⁹³ Naisten kahden työn loukku sementoitiin, kun perhepolitiikalla helpotettiin naisten työssäkäyntiä, mutta samaan aikaan korostettiin julkisessa keskustelussa perhekeskeisyyttä.

4.3 Vapaa-aika - olohuone modernisoituneen kodin näyteikkunana

Modernin elämäntavan vakiintumattomuus välittyy niistä *Kauniin kodin* artikkeleista, joissa moderni koti on laajemmassa mittakaavassa määrittelyn alaisena. Yksi keskeinen elämäntavan ilmaisija kodissa oli olohuone, jonka tarkoituksesta käytiin keskustelua läpi 1950–1960-lukujen. Vaikka minimiasunto oli jo 1930-luvun funktionalismin myötä määritelty kolmen erilaisen tilan – keittiön, makuuhuoneen ja olohuoneen – kokonaisuudeksi oli olohuoneen rooli näistä jäänyt vuosikymmenien ajan epäselvimmäksi. Arkkitehti Leena Niukkanen artikkeli ’Ollako vai eikö olla - olohuoneessa?’ pyrki määrittelemään olohuoneen ongelmakohdat, sekä löytämään yleispäteviä ratkaisuja olohuoneen sisustamiseen ja käyttöön.²⁹⁴ Moderni koti hylkäsi ajatuksen vieraita varten olevasta salongista tai salista: koko kodin tuli olla perheen käytettävissä niin arkisin kuin juhlien

²⁹² Hilson 2008, 108–109.

²⁹³ Hilson 2008, 108.

²⁹⁴ Leena Niukkanen: ’Ollako vai eikö olla - olohuoneessa?’ *Kaunis koti* 5/1963.

aikana. Olohuoneen ei siis saanut olla sidoksissa yhteiskunnalliseen asemaan tai olla statussymboli. Täysin vastakkaisena ilmiönä salille voitiin pitää Niukkanen artikkelin esittelemää ruotsalaisen allrum-ajattelun mukaista olohuone-verstasta, joka on pidemmälle viety versio perinteisestä tuvasta. Artikkelin totesi, että olohuoneen ristiriitaisuus oli siinä, että sen piti samaan aikaan edustaa modernia tyyliä ja elämäntapaa "oikein" ja toisaalta olla kodin asukkaiden näköinen. Niukkanen suostui antamaan olohuoneen sisustamisen kanssa painiville vain yhden ohjenuoran: yhdessäolon. Sitä ajatellen tuli suunnitella istumapaikkojen määrä, valaistus ja laskutilat. Olohuoneen piti olla rationaalisen, modernin ja perhekeskeisen kodin tavoitteiden ilmentymä: paikka jossa voisi elää ja olla onnellinen.

Modernia elämäntapaa käsittelevässä artikkelissa 'Suomalainen olohuone' pohdittiin modernin, funktionaalisen tilanjaon ja olohuoneelle annettujen tehtävien suhdetta. Ulkomaisten, erityisesti englantilaisten esikuvien mukaisesti oli pyritty luomaan olohuoneesta erilaisille harrastuksille ja yhdessäololle sopiva huone. Tällaista huonetta suomalaisessa perinteessä vastasi tupa. Ongelmallisena kirjoitus piti kuitenkin sitä, että vieraita varten sisustettu sali oli yhä tyyppillinen olohuone. Tasapainottelu edustavuuden ja kotoisuuden välillä oli vaikeaa. Artikkelin jakoi olohuoneet kolmeen eri tyyppiin: eläviin, kertoviin ja asiallisiin. Jaottelu perustui siihen, keitä varten huonetta oli sisustettu – perheenjäseniä, vaiko vieraita.²⁹⁵

Kodin tiloista olohuone oli *Kauniissa kodissa* siis kiistanalaisin. Sen käyttötarkoitus ei ollut valmiiksi yksiselitteinen, jolloin modernin kodin elämäntapaa oli helppo lähteä määrittelemään lukijoille puhtaalta pöydältä. Olohuoneen määrittelypyrkimyksillä oli laajempi merkitys modernin kodin kuvan luomisessa. 1950–1960-lukujen modernismiin liittyi keskeisesti perheen ja naisten roolin korostaminen yhteiskunnallisessa kehityksessä. *Kaunis koti* korosti perheen ja olohuoneen välistä yhteyttä erityisesti lasten aseman avulla. 1900-luvun puolivälin modernissa perheessä lapsilla tuli olla erityinen asema perheen keskiössä. Lasten kuului näkyä kodissa; lastenhuoneet, lapsille suunnitellut kalusteet ja lelut kuuluivat kotiin. Osansa tästä kehityksestä koki myös olohuone. Sen tyylin arkipäiväistyminen oli muutoinkin osa modernisoituvaa kotia, jonka keskiössä oli ajatus kodista koko perheen laadukkaana arjen ympäristönä. Tällaisessa ajattelussa ei ollut sijaa vanhanaikaisina pidetyille lähinnä vieraita varten kalustetuille saleille tai kamareille. Toki kodin olohuoneen piti edelleen olla edustava, mutta samaan aikaan rento ja arkinen. *Kaunis koti* kirjoitti useampaan otteeseen siitä, että olohuoneeseen valittavien kalusteiden piti ensisijaisesti olla käytännöllisiä ja mukavia. Pääkirjoituksessa 1965 *Kaunis koti* moitti sisustajia totunnaisuudesta ja halusta tehdä vaikutus vieraisiin olohuoneen kalustusta suunniteltaessa.²⁹⁶ Sohvan hankinnassa neuvova artikkeli 'Hyvää päivää ja tervetuloa, sohva' muistutti, ettei sohva, sen paremmin kuin mikään muukaan kodin kalusteista, saisi olla perheen pienimmiltä kielletty. Kalusteet tuli valita sillä

²⁹⁵ R.S.: 'Suomalainen olohuone'. *Kaunis koti* 3/1957.

²⁹⁶ Pääkirjoitus 'Vaikea olohuoneemme.' *Kaunis koti* 7/1965.

periaatteella, että ne kestäisivät perheenjäsenien käyttöä ja tavallista elämää.²⁹⁷ Sanaksenaho kuvailee olohuoneen muuttuneen 1950-luvun kodissa salista arkihuoneeksi. Muunneltavuus, siirrettävyys ja keveys olivat *Kauniin kodin* olohuoneita kuvailevissa artikkeleissa tyypillisiä adjektiiveja. Näyttävyyden korvasi toiminnallisuus ja olohuoneen oli tarkoitus olla modernin elämäntavan toteuttamisen tila; aktiivisen perheen toiminnan tila.²⁹⁸

Keskeinen rooli modernissa elämäntavassa oli käsitöillä ja harrastamisella. Muistelukerronnoissa kuvaillaan kotona tai sen läheisyydessä ompelemisesta, maalaamisesta, puutarhahoidosta ja nikkaroimisesta. Itse tekeminen oli sekä tarpeen sanelemaa, että osa aikakauden henkeä. Pääkirjoitus 'Tee se itse' muistutti vuonna 1954 lukijoita suomalaisen talonpoikaisperinteen arvosta myös nykyajalle. Itse tekeminen oli kirjoituksen mukaan hauskaa ajanvietettä, joka lisäsi kodin viihtyvyyttä. Esimerkkinä itse tekemisen kulttuurista toimi Yhdysvallat, jossa kirjoittajan mukaan ihmiset olivat toimeliaita ja taloudellisia.²⁹⁹ Vertailukohta oli kiinnostava, koska 1950-luvulla yhdysvaltalainen elintaso oli edellä suomalaista, eikä agraari itse tekemisen perinne ollut muistelukerrontojen perusteella kadonnut minnekään. Ostetut vaatteet, kalusteet ja kodin tarveseineet näyttäytyivät muistelukerronnoissa hienompina ja tavoiteltavampina, kuin itse tehdyt. Silti lähes jokaisessa *Kotikutoista*-kyselyn vastauksessa kerrotaan siitä, että varojen puutteessa oli syytä käyttää osaamistaan ja luovuuttaan kodin esineistön kartuttamiseksi.

Kaunis koti käsitteli useissa artikkeleissaan sitä, kuinka kodin piirissä työskentelevä mies ylläpiti kotia muun muassa maalaamalla ja nikkaroimalla huonekaluja. Kaiken rakentamisen ja remontoimisen teettäminen ammattilaisilla nähtiin paitsi tuhlaukseksi, myös osoitukseksi asukkaiden kyvyttömyydestä. 'Ehdimmekö elää kodeissamme?' -niminen kirjoitus vuodelta 1954 korosti, että kodin piirissä askartelu ja käsitöiden tekeminen myös luovat kodin arvostusta, kun todennäköisesti lainarahalla hankitussa ja vaivalla sisustetussa kodissa vietetään aikaa. Liian korkeat odotukset kodille eivät olleet kirjoittajan mukaan omiaan luomaan kodikasta ilmapiiriä. Itse tekemällä oli kirjoituksen mukaan mahdollista saavuttaa toisenlaista ylpeyttä kodista ja myöntyä siihen, että koti on aina keskeneräinen.³⁰⁰

Lapsettomien pariskuntien ja yksinasujien elämästä piirtyy melko vapaa kuva muistelukerrontojen kautta. Vastuuta koettiin pärjäämisestä taloudellisesti, minkä lisäksi erityisesti naiset kantoivat huolta usein sekä omista että appivanhemmistään. Yksin eläminen tai kahden aikuisen koti vaikuttaa mahdollistaneen kerrontojen perusteella harrastamisen, matkailun ja vapaamman elämänrytmin, kuin lapsiperheen arki. Lukeminen, keskustelu ja illanvietot vieraiden kanssa, musiikin kuuntelu sekä kaikenlainen askartelu ja käsityöt ovat kuuluneet keskeisimpiin vapaa-

²⁹⁷ 'Hyvää päivää ja tervetuloa, sohva' *Kaunis koti* 4/1963.

²⁹⁸ Sanaksenaho 2018, 155.

²⁹⁹ Pääkirjoitus, 'Tee se itse'. *Kaunis koti* 5/1954.

³⁰⁰ Pääkirjoitus, 'Ehdimmekö elää kodeissamme?'. *Kaunis koti* 4/1954.

ajanviettopaikkoihin suomalaisissa kodeissa 1950–1960-luvuilla riippumatta asuinpaikasta tai asukkaista. Kotikeskeisyys ja jatkuva viihtyisyyden edistäminen oli kansalaisia yhdistävä tekijöitä.

5. Lopuksi

Tutkielman tehtävänä oli selvittää kodin modernisoinnille annettuja sisältöjä ja niiden merkitystä *Kaunis koti* -lehden rakentaman ajankuvan avulla, sekä analysoida modernisaation kokemusta muistelukertomuksista. Yhteiskunnalle kotien modernisoituminen oli osa hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista. Kotien uudistamiseen panostettiin lainsäädännön keinoin, ja tavoitteena oli saada kansalaisten asumisen taso nousuun. Vaikkei yhteiskunta tukenut perheitä ennen 1960-luvun puoliväliä merkittävästi, asetettiin perheille paineita vakauden ylläpitämisessä ja tulevaisuuden turvaamisessa. Yhteiskunnallisessa keskustelussa perheitä uhkaaviksi ilmiöiksi nähtiin äitien ansiotyössä käynnin yleistyminen ja perhekeskeisyyden mureneminen. Kansalaisten elintason ja elämisen tason nostaminen kotien avulla oli yhteiskunnan intressissä, sillä aikakauden moderni koti liitettiin ihanteissa perhearvoihin sekä kasvatukseen. Valtion ohjauskeinona toimi asuntopolitiikka, kuten arava-lainsäädäntö. Lisäksi koteja kannustettiin uudistumaan valistamalla kuluttajia julkisen keskustelun ja medioiden avulla. Oivallinen esimerkki kuluttajien ohjaamisesta kotien modernisoinnissa on *Kaunis koti* -lehti, joka edusti aikansa korkeimpia ihanteita kodinsisustuksen, muotoilun ja arkkitehtuurin aloilla. Lehden tavoitteena oli saada kuluttajat omaksumaan modernin kodin esteettiset, toiminnalliset ja elämäntavalliset ihanteet. Muistelukerronnoissa kodin modernisoituminen nähtiin yksilön menestyskertomuksena. Nouseva elintaso mahdollisti useimpien kertomusten perusteella vapaamman elämän. Lisäksi modernisuus välittyi kertomuksissa kuluttaja-kansalaisuuden omaksumisena.

Kodin muutoksen lähtökohdat Suomessa 1950–1960-luvuilla vaihtelivat maaseudun ja kaupungin, sekä eri yhteiskuntaluokkien välillä. Aikakauden moderneinta huippua edustivat varustellut kerrostaloasunnot arava-taloissa, mutta muutokseen otettiin osaa myös alkeellisemmissä olosuhteissa. Muistelukertomuksissa 1950–1960-luvut koettiin elintason nousun mutta silti myös traditionaalisen perhekeskeisyyden aikakaudeksi. Kodin modernisoimiseen suhtautuminen vaihteli sen mukaan, kuinka suuria muutoksia elämään olisi pitänyt tehdä. Helpointa oli omaksua kodin arkea ja kotitöitä helpottavat uutuudet, kuten kodinkoneet ja helposti puhdistettavat materiaalit. Muisteluissa esiin nousevat jääkaapit, pyykinpesukoneet ja muoviesineet. Moderneihin ympäristöihin, erityisesti arava-asuntoihin ja lähiöihin suhtautuminen jakautuu

muistelukerronnoissa. Osalle modernin tilajaon mukaiseen kotiin asettuminen tuotti vaikeuksia ja asuinympäristö koettiin kolkoksi. Osa muistelijoista hahmotti modernissa kodissa asumisen toimivaksi ja viihtyisäksi.

Modernin estetiikan ihanteet elivät koko 1950–1960-lukujen ajan muutoksessa, mutta aikakauden yleistä linjaa voidaan kuvailla avoimeksi, kevyeksi ja yksinkertaiseksi. Esineiden suunnittelun lähtökohta oli käytettävyys. Kodin sisustuksen ihanteet olivat keskiluokkaisia, ja pakenivat tavallisen kuluttajan ulottuvilta. Modernin, hyvän maun omaksuminen nähtiin hyvänä kansalaisuutena. Muistelijat nostavat esiin yhdisteltävyyden, kotikutoisuuden ja iloiset värit 1950–1960-lukujen estetikasta. Kalustojen muodollisuuden tilalle nousivat siirreltävät, muunneltavat ja yhdisteltävät huonekalut. Esineitä kuvasi arkisuus.

Suurimmat haasteet modernin kodin määrittelylle ja hyväksymiselle niin *Kauniissa kodissa* kuin muistelukerronnoissa tuotti moderni elämäntapa. 1950–1960-lukujen rationaalinen moderni painotti elämäntavan uudistamisessa nimenomaan arkielämän käytännöllistä puolta ja kykeni ottamaan kantaa kotitöiden hoitamiseen ja arjen toimivuuteen. Modernin arjen sisältöjen määrittely olikin monimutkaisempi kysymys. *Kaunis koti* tuki perinteisten sukupuoliroolien säilyttämistä ja perhekeskeisyyttä, mikä oli aikakauden hengen mukaista. Muistelijat toivat esiin elämäntavan modernisoitumisessa uudenlaisen vapauden, joka vaikutti syntyvän palkkatyön ja kuluttajuuden kautta. Vapaa-aikaa vietettiin yleisimmin kodissa, jonka hankkiminen ja hoitaminen olivat suuria taloudellisia panostuksia. Erityisesti olohuoneesta haluttiin tehdä modernin kodin sydän, jossa kaikki perheenjäsenet viettäisivät yhdessä aikaa askarrella, opiskella ja rentoutua.

1950–1960-lukujen jälkeensä kansallisessa ja kansainvälisessä historiakuvassa saamat merkitykset välittyvät muistelukertomuksissa, joissa kirjoittajat hahmottavat omaa kertomustaan osana yhteiskunnallisen kehityksen, hyvinvointivaltion rakentamisen ja vaurastumisen kertomusta. Sen sijaan oman menneisyyden ja sen merkittävien elämänvaiheiden nostalgisointi ovat usein reflektoimattomia aiheita muistelukerronnoissa. Muistelukertomukset ovat jälkikäteen koottuja, vuosikymmenien läpi suodattuneita käsityksistä siitä, mitä menneet tapahtumat ja kokemukset merkitsivät ja merkitsevät yksilön elämäntarinassa. Muistitietoaineistoa analysoitiin kertomuksena kokemuksista, ei suinkaan dokumenttina 1950–1960-lukujen kotien todellisuudesta.

Kaunis koti -lehti oli aikakautensa korkeimpien ihanteiden esittelijä ja määrittelijä sisustuksen ja muotoilun saralla. Monille kotiaan uudistaneille *Kaunis koti* ei ollut merkittävä tiedon lähde, mutta voidaan ajatella ihanteiden tihkuneen esimerkiksi mainosten, yleisempien aikakauslehtien ja näyteikkunoiden kautta laajemmalle kuin kohdeyleisölle. Muistelukerronnoista ilmenee, että suurin osa kuluttajista oli tietoisia ajan muotivirtauksista. *Kaunis koti* kuitenkin antaa nykylukijalle tiedon siitä, miten määritettiin ihanteellisen kodin sisustusta, varustelua, sijaintia ja asukkaiden toimintaa.

Lehdellä oli oma linjansa, mutta kirjoittajat olivat melko vapaita toteuttamaan omia visioitaan ja arvojaan kirjoituksissaan. Arvokonservatiivisuus, perinteiset sukupuoliroolit ja kodin tärkeys korostuvat. Työnjako kodissa on perinteistä ja lehti puhuttelee lähinnä naisia, vaikka kirjoittajista noin puolet oli miehiä. Tärkein arvo lehdessä oli kodin viihtyisyys: kauniissa ja toimivassa kodissa asukkaat viihtyvät eivätkä koe tarvetta rakentaa identiteettiään kodin ulkopuolella tapahtuvan työn tai harrastusten kautta. Eriteltyjä vapaa-ajanviettotapoja kodin piirissä olivat muun muassa nikkarointi, puutarhanhoito, leipominen, käsityöt, kirjoittaminen ja pienoismallit. Lapsien kannustaminen, kuunteleminen ja lasten ehdoilla toimiminen olivat moderneja ajatuksia perheestä 1950-luvulta lähtien. Lasten mahdollisuus vaikuttaa perheen arjen järjestymiseen oli osa aikakauden familismia, jossa lapset nähtiin hyvinvointiyhteiskunnan tuotteiksi.

Tutkielman keskeinen tulos on, ettei 1950–1960-lukujen rationaali modernisuus ole yhtenäinen liike tai saumaton kokonaisuus, vaan joukko jatkuvasti muutoksen ja neuvottelujen alla olevia arvoja. Modernisaation hyväksyminen ja omaksuminen vaihtelivat niin asiantuntijoiden kuin tavallisten kansalaistenkin joukossa sen mukaan, kuinka suuria muutoksia modernisoituminen kohdisti yksilön arvoihin ja maailmankuvaan. Yksittäiset modernit esineet oli helpompi hyväksyä osaksi kodin arkea, kuin elämäntavalle kohdistetut muutospaineet.

Tutkielma haastaa ajatuksen siitä, että analysoimatta kokemusta kuvaavaa aineistoa voitaisiin tehdä tulkintoja modernin ympäristön vaikutuksista asenteisiin tai elämäntapaan. Muistitietoaineiston lähiluku ei osoita modernisoituvan kodin suoraa vaikutusta asukkaiden toimintamalleihin. Aineiston analyysin perusteella voidaan sanoa, ettei modernien uutuuksien hyväksyminen osaksi arkipäivää välttämättä ole osoitus modernista asenteesta, vaan jo vallinneesta talonpoikaisesta käytännöllisyysajattelusta. Modernien elämäntapojen omaksuminen kotiin oli harvinaisempaa ja koski lähinnä modernisoituvan yhteiskunnan kärkijoukossa olleita, taloudellisesti hyvin toimeentulevia ja korkeasti koulutettuja kaupunkilaisia. Toisekseen elämäntavan modernisoituminen ja voimakkaamman eron ottaminen perinteisiin arvoihin, kuten perhekeskisyyteen ja työn eetokseen, ei vielä koskettanut tutkielman käsittelemää ajanjaksoa samalla tavalla kuin 1960-luvun loppupuolta.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkisto, Helsinki

Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma (KRA)

KOTIKUTOISTA - kysely 60-luvun kodista.

Vastaajaverkkokysely vuosina 2003-2004.

Muistitietoa kuluttamisesta -tutkimuskysely.

Vastaajaverkkokysely vuosina 2006-2007.

Painetut lähteet

Kaunis Koti, vuosikerrat 1954 – 1966.

Tutkimuskirjallisuus

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina, 'Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä'. Teoksessa Fingerroos, Outi (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. SKS: Helsinki, 2006.

Guldberg, Jørn, 'Scandinavian Design' as Discourse: The Exhibition "Design in Scandinavia", 1954–57. Design Issues. Vol. 27, No. 2/2011.

Heinonen, Visa, Raijas, Anu, Hyvönen, Kaarina, Leskinen, Johanna, Litmala, Marjukka, Pantzar, Mika, Römer-Paakkanen, Tarja, Timonen, Päivi, *Kuluttajaekonomia: kotitalous ja kulutus*. WSOY: Helsinki, 2005.

Hilson, Mary, *The Nordic Model. Scandinavia since 1945*. Reaktion Books Ltd: Lontoo: 2008.

Huokuna, Tiina, *Vallankumous kotona!: arkielämän visuaalinen murros 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa*. Yliopistopaino: Helsinki, 2006.

Jallinoja, Riitta, *Moderni elämä: ajankuva ja käytäntö*. SKS: Helsinki, 1991.

Juntto, Anneli, *Asuntokysymys Suomessa. Topeliuksesta tulopolitiikkaan*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 50. Valtion painatuskeskus: Helsinki, 1990.

Juntto, Anneli (toim.), *Asumisen unelmat ja arki: suomalainen asuminen muutoksessa*. Gaudeamus Oy Helsinki University Press: Helsinki, 2010.

Kalha, Harri, 'Sankarien sukupolvi'. Teoksessa Sotamaa, Yrjö (toim.), *Ateneum Maskerad. Taideteollisuuden muotoja ja murroksia. Taideteollinen korkeakoulu 130 vuotta*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 62: Helsinki, 1999.

Korvenmaa, Pekka, 'Tietoisuuden tasot'. Teoksessa Sotamaa, Yrjö (toim.), *Ateneum Maskerad. Taideteollisuuden muotoja ja murroksia. Taideteollinen korkeakoulu 130 vuotta*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 62: Helsinki, 1999.

Koskijoki, Maria, 'Esine muiston astiana'. Teoksessa Eskola, Katarina, Peltonen, Eeva (toim.), *Aina uusi muisto: kirjoituksia menneen elämisestä meissä*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54, Jyväskylän yliopisto. Gummerus kirjapaino Oy: Saarijärvi, 1997.

Kuusamo, Altti 'Esineiden järjestyksestä. Sisustuksen marginaalit 1950-luvulla.' Teoksessa Makkonen, Anne (toim.), *Avoin ja suljettu. Kirjoituksia 1950-luvusta suomalaisessa kulttuurissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 1992.

Laurila, Eino H. *Kulutus Suomen Kansantaloudessa Vuosina 1900-1975: Consumption in Finnish Economy in the Years 1900-1975*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos: Helsinki, 1985.

Naukkari, Ossi, *Arjen estetiikka*. Aalto-yliopiston julkaisusarja taide + muotoilu + arkkitehtuuri 1/2011. Otavan kirjapaino Oy: Keuruu, 2011.

Pantzar, Mika & Heinonen, Visa, 'Hyvä käyttöesine on käytännöllinen, halpa ja kaunis' – Maaseudun ja kaupungin välinen jännite *Kaunis Koti* -lehden kodinsisustusvisioissa 1950-luvun puolivälissä.' *Taidehistoria tieteenä - Konsthistoria som vetenskap -verkko-lehti*: Helsinki, 3/2014. <http://tahiti.fi/03-2014/tieteelliset-artikkelit/%E2%80%9DHyva-kayttoesine-on-kaytannollinen-halpa-ja-kaunis%E2%80%9D-%E2%80%93maaseudun-ja-kaupungin-valinen-jannite-kaunis-koti-lehden-kodinsisustusvisioissa-1950-luvun-puolivalissa/> luettu 4.3.2019.

Pickering, Michael & Keightley, Emily, *The modalities of nostalgia*. *Current Sociology*, Vol 54 (6), November 2006.

Pöysä, Jyrki, 'Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa'. Teoksessa Fingerroos, Outi (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. SKS: Helsinki, 2006.

Pöysä, Jyrki, *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Suomen Kansantietouden Tutkijan Seura, Multiprint: Vantaa, 2015.

Saarikangas, Kirsi, 'Asuinpaikoista kotiseuduiksi. Pääkaupunkiseudun kerrotut ja eletyt lähiötilat 1950-luvulta 1970-luvulle'. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Piela, Ulla (toim.), *Menneisyys on toista maata*. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2007.

Saarikangas, Kirsi, *Asunnon muodonmuutoksia: puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. SKS: Helsinki, 2002.

Saarikangas, Kirsi, *Eletyt tilat ja sukupuoli: asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. SKS: Helsinki, 2006.

Saarikangas, Kirsi, *Model houses for model families : gender, ideology and the modern dwelling : the type-planned houses of the 1940s in Finland*. Suomen historiallinen seura: Helsinki, 1993.

Saarikangas, Kirsi, 'Yhdenmukaistuva asunto. Asuntoreformi Helsingissä 1900-luvulla.' Teoksessa Taipale, Kaarin; Schulman, Harry (toim.), *Koti Helsingissä. Urbanin asumisen tulevaisuus*. Helsingin kaupungin tietokeskus: Helsinki, 1997.

Sanaksenaho, Pirjo, *Moderni koti. Pientaloasumisen ihanteet arkkitehtuuri- ja sisustusjulkaisuissa 1950-1960-luvuilla*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos. Unigrafia: Helsinki, 2018

Sarantola-Weiss, Minna, *Sohvaryhmän läpimurto : kulutuskulttuurin tulo suomalaisiin olohuoneisiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa*. SKS: Helsinki, 2003.

Skou, Niels Peter & Munch, Anders V., *New Nordic and Scandinavian Retro: reassessment of values and aesthetics in contemporary Nordic design*. Journal of Aesthetics and Culture. Vol 8/2016.

Slater, Don, *Consumer Culture and Modernity*. Polity Press: Cambridge, 1997.

Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 8. Yleisaikakauslehdet*. Aikakauslehtien Liitto r.y., Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä, 1991.

Ukkonen, Taina, 'Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa'. Teoksessa Fingerroos, Outi (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. SKS: Helsinki, 2006.

Liitteet

Liite 1

KOTIKUTOISTA - kysely 60-luvun kodista

1960-luvun loppupuoli oli aikaa, jolloin heti sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat muuttivat ensimmäiseen omaan kotiin. Koti saattoi olla esimerkiksi opiskelijaboksi, vuokra-asunto tai vanhempien hankkima asunto. Ensimmäinen oma koti oli joka tapauksessa merkittävä askel kohti aikuisuutta.

Kerro ensimmäisestä omasta kodistasi 1960-luvulla

Muutitko ensimmäiseen omaan kotiin yksin, kaksin vai perheen kanssa?

Kävitkö töissä, opiskelitko? Miksi muutit omaan kotiin?

Oliko ensimmäinen oma kotisi maalla, kaupungissa, missä? Voitko kertoa tarkan osoitteen?

Ensimmäinen oven avaus, kuvaile millaiselta se tuntui, mitä kaikkea siihen liittyi?

Ensimmäinen oma koti, millainen se oli? Kuvaile yksityiskohtaisesti, miltä oma kotisi näytti ja tuntui?

Kodin värit ja muodot. Minkä värisiä ja miksi juuri sen värisiä olivat esimerkiksi seinät, lattiat, ikkunalaudat ja kalusteet? Millaisia pintamateriaaleja käytettiin ja miksi?

Miksi juuri tämä koti tuntui ensimmäiseltä kodilta?

Kodin henkeä

Kodin sijoittuminen ympäristöön, kuten katuun ja pihapiiriin?

Millaiset näkymät olivat ikkunastasi? Näkyivätkö vuodenaikojen vaihtelut?

Kaupan, pankin, postin ja muiden palvelujen sijainti? Entä liikenneyhteydet, millä liikutit?

Oman kodin äänet, naapurin äänet, rappukäytävän äänet, ulkoa tulevat äänet?

Kodin henkinen ilmapiiri? Mikä tekee kodista kodin?

Muistele kotisi päiväjärjestystä: millaisia vakiintuneita tapoja noudatit? Voitko kuvailla tyypillisen päivän järjestyksen!

Nuoren perheen ensimmäinen koti, perheen roolit ja työnjako, päätöksenteko: kuka määräsi "kaapin paikan"?

Erosiko arjen päiväjärjestys sunnuntaista?

Kävikö vieraita? Miten vierailuja juhlistettiin?

Naapurit? Miten pitkään asuit tässä kodissa?

Miksi muutit pois?

Hyvät ja huonot muistot ensimmäisestä kodista.

Kodin materiaa

Mitä lattialla ja seinillä oli?

Millaisia materiaaleja oli käytössä?

Kuka huolsi kotia? Kuka remontoi, maalasi, kunnosti?

Jäikö ensimmäisestä omasta kodista mieleen jotakin erityisiä yksityiskohtia, kuten Arabian astiat, Marimekon tuotteet tai muovi materiaalina? Mistä hankit kotisi esineet ja sisustuksen?

Valaistus, millainen se oli? Huonekalut? Matot? Verhot ja muut tekstiilit? Taulut, julisteet? Muut esineet? Kuvaile, millaisia olivat.

Muistele, millaisia ensimmäisen kodin koriste-esineet olivat? Millaisia viherkasveja oli?

Keittiö: ruokailuun ja ruuanlaittoon liittyvät esineet?

Kodinkoneet? Mihin ja miten niitä käytettiin?

Miten televisiota tai radiota käytettiin, kuvaile!

Oliko käytössäsi levysoitin tai magnetofoni? Millaista musiikkia kuuntelit?

Millaisia lehtiä luit?

Oliko nuorisokulttuurin kasvusta merkkejä ensimmäisessä omassa kodissasi?

Millaisia uutistapahtumia seurasit? Tapahtuiko silloin jotain mullistavaa?

Oliko 1960-luvun vaurastumisesta ja kulutusyhteiskunnan muodostumisesta merkkejä ensimmäisessä omassa kodissasi? Mikä oli ylellisyyttä?

1960-luku oli suuren muuttoliikkeen aikaa. Oliko tämä myös ensimmäisen oman kodin taustalla? Itse ostettua tavaraa, lainaksi saatua, perittyä?

Mitä 1960-luvun tyylistä tai ideoista haluaisit kierrätettävän tai olet kierrättänyt tähän päivään?

Laadi ensimmäisen oman kotisi pohjapiirros, miten huonekalut oli järjestetty, millaisia värejä oli?

Mitä muuta haluat kertoa?

Liite 2

MUISTITIETOA KULUTTAMISESTA

Tutkimuskysely 2006: Helsingin yliopisto / kuluttajaekonomian ja talous- ja sosiaalhistorian oppiaineet.

1. 1950-1960-lukujen oma koti (tutkija Tiina Huokuna)

Oven avaus 1950-1960-lukujen omaan kotiin, mitä sieltä löytyy? Millaiselta kiertokäynti 1950-1960-lukujen kodissasi näytti?

Millaisia olivat valot, värit, muodot, materiaalit, muotoiluesineet, itse tehdyt esineet, omat esineet, lahjaksi saadut esineet?

Miten uusia esineitä hankittiin?

Mistä saatiin tietoa esineistä?

Miten ne rahoitettiin?

Mitä olisit halunnut hankkia, mutta et koskaan pystynyt?

Kuvaile konkreettisesti 1950–1960-lukujen kotisi esineitä

- valaisimia, huonekaluja, mattoja, keittiön esineitä, tarve-esineitä, koriste-esineitä, esineitä juhlaan ja arkeen...

Kerro valaisimista

- Miten hankit valaisimet?
- Millaiset seikat vaikuttivat valaisimien hankintaan?
- Millaista materiaalia valaisimet olivat?
- Hankitko jonkun tietyn suunnittelijan valaisimen/valaisimia? (Yki Nummi, Lisa Johansson-Pape, Svea Winkler, Heikki Turunen, Tapio Wirkkala)?
- Jäikö sinulle valaisimen väristä tai muodosta jotakin erityistä mieleen?
- Akryyli ja muovi olivat uusia materiaaleja. Onko sinulla mielikuvaa tällaisesta materiaaleista valmistettujen valaisimien hankinnasta?
- Onko sinulla mielikuvaa valaisinten valmistajista? (Esimerkiksi Stockmann-Orno, Idman, Iittala)
- Miten valaisimien valo tuli esiin kodin eri huoneissa ja tiloissa?
- (Millaisen valon ne saivat aikaan?)
- Millaisia valaistusominaisuuksia eri tiloissa odotettiin?

Liite 3

***Kaunis koti*-lehden kirjoittajat³⁰¹:**

Aaltonen, Jorma

Aarnio, Rauha - tekstiilitaiteilija, tietokirjailija

Ahmavaara, Anna-Liisa - filosofian kandidaatti (taidehistoria), toimittaja, tietokirjailija

Aromaa, Mille - maisteri

Halme, Kyllikki - arkkitehti SAFA

Harva, Armi - arkkitehti SAFA

Häyrinen, Onneli - kotitalousopettaja

Jokela, Eila - opettaja, toimittaja, opetusneuvos

Jyränki, Anja - maisteri

Leka, Olavi - arkkitehti SAFA

Mäenpää, Jorma - filosofian kandidaatti, kirjailija, Väestöliiton tiedotuspäällikkö

Niilonen, Kerttu - filosofian maisteri, toimittaja, tietokirjailija

Niukkanen, Leena - arkkitehti SAFA

Partio, Airi - filosofian kandidaatti, toimittaja

Sievänen, Ritva, todennäköisesti nimimerkki R.S. - filosofian tohtori (taidehistoria), professori, toimittaja

Sipponen, Kauko - julkishallinnon professori, virkamies

Tikkanen, Birgitta - toimittaja

Toikka-Karvonen, Annikki - filosofian maisteri, toimittaja, museonjohtaja

Visanti, Markus - arkkitehti SAFA, taideteollisen oppilaitoksen rehtori

***Kaunis koti*-lehden toimituskunnat³⁰²:**

1950

Karumo, Veikko, päätoimittaja

Blomstedt, Rafael, arkkitehti

Franck, Kaj, muotoilija

West, Werner, muotoilija

³⁰¹ Sanaksenaho 2018, 337–339. Sanaksenahon listasta puuttuvat kirjoittajat täydennetty itse.

³⁰² Sanaksenaho 2018, 342.

1951

Karumo, Veikko, päätoimittaja

Franck, Kaj, muotoilija

Leka, Olavi, arkkitehti

Ottelin, Olof, huonekalusuunnittelija

West, Werner, muotoilija

1952-1953

Jokela, Eila, päätoimittaja

Franck, Kaj, muotoilija

Ilvessalo, Kirsti, tekstiilitaiteilija

Leka, Olavi, arkkitehti

Ottelin, Olof, huonekalusuunnittelija

West, Werner, muotoilija

1954-1955

Jokela, Eila, päätoimittaja

Borg, Olli, sisustusarkkitehti

Leka, Olavi, arkkitehti

Ottelin, Olof, huonekalusuunnittelija

West, Werner, muotoilija

1956-1965

Jokela, Eila, päätoimittaja 1956-1963

Ahmavaara, Anna-Liisa, päätoimittaja 1963 -

Aarnio, Rauha, tekstiilitaiteilija

Leka, Olavi, arkkitehti

Nummi, Yki, muotoilija

Nurmesniemi, Antti, sisustusarkkitehti